

INTERVJUI: SLOBODAN BELJANSKI, STANKO CRNOBRNJA I TONI PARSONS

BIH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 200 DIN

01164

VREME

broj 1244
6. novembar 2014.

**DOKUMENTI: ŠTA JE VUČIĆ
STVARNO REKAO NA LSE**

LONDONSKI STENOGRAM

JOŠ UVEK NAJVEĆA
PLAZMA
ZA NAJVEĆI OSMEH!

ново

naajveća ikada®

plazma

ČOKO!

xxl

Jedan komad sadrži:
Energija
83,4 kcal
4%
%GDH* za odrasle

izdavač

NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika

Jovana Gligorićević, Momir Turudić

sekretarijat

Ana Aleksić, Mirjana Kalezić

redakcija

Aleksandar Anđić (foto),
Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov,
Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić,
Zora Drčelić, Slobodan Georgijev,
Nebojša Grujić (kultura),
Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović,
Jasmina Lazić, Zoran Majdin,
Radmilo Marković, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec,
Milovan Milenković, Milan Milošević,
Tamara Nikčević, Teofil Pančić,
Saša Rakezić, Mirko Rudić,
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Tatjana Tagirov, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić,
Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija

Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković,
Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić,

lektori: Katarina Pantić,

Živana Rašković, Ivana Smolović;

korektori: Nikola Dragomirović,

Marko Tasić, Stanica Milošević

internet izdanje

www.vreme.com

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa

Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028

COBISS.SR-ID 16907266

04 **Zoom:** Vučić kao estradna zvezda

06 **Štrajk advokata:**

U ime ljudskog dostojanstva

08 **Intervju:** Slobodan Boda Beljanski

12 **Portret savremenika:** Radomir Nikolić

16 **Aleksandar Vučić na LSE:**

Šta je premijer rekao u Londonu

21 **Nuspojave:**

Slučaj David i "povratak" politike

22 **Tabloidi i politika:**

Strogo kontrolisani vozovi

26 **Intervju:** Stanko Crnobrnja

30 **Prva godišnjica smrti Srđe Popovića i**

Aleksandra Tijanića:

Hronika najavljene praznine

36 **In memoria:** Veljko Kadijević 1925–2014.

37 **In memoriam:**

Miljenko Dereta, 1950–2014.

39 **Lisica i ždral:** Romi i ja II

KULTURA

40 **Izložba:** Umetnost ubeđivanja

42 **Strip izložba u Francuskom institutu:**

Linije fronta u prokletom ratu

43 **Intervju:** Toni Parsons

44 **Reportersko 'odanje po Sajmu knjiga:**

Jedan po jedan

48 **Knjige:** „Četvrtasto mesto“ Srđana V. Tešina

46 **Muzika Nika Drejka:** Kad dan prođe

49 **TV Manijak:** Premijera

SVET

50 **Trilateralna komisija u Beogradu:**

Korporativna demokratija

54 **Mađarska:** Tajna uspeha Viktora Orbana

MOZAIK

58 **Politička klima (2/4):** Ko je potopio batlera

61 **Navigators:** Dva tvita od sto hiljada evra

62 **Vreme uživanja:** Kašika

Ova dva čoveka obeležila su, na različite načine, noviju istoriju Jugoslavije i Srbije, a njihov je odlazak u savremenoj srpskoj javnosti stvorio neuporedivu prazninu. Najbolja ilustracija te praznine jest nivo izgubljenosti i dezorijentisanosti na opozicionoj i aktivističkoj drugosrbijanskoj sceni, odnosno u medijskoj sferi

PIŠE: MUHAREM BAZDULJ

Tokom Prvog svetskog rata najvažnije ratno propagandno sredstvo bio je ratni

plakat. O tome kako su oni izgledali i kako su se koristili govori izložba u beogradskom Muzeju primenjene umetnosti

PIŠE: SONJA ĆIRIĆ

O uticaju krupnog kapitala na globalizaciju, to jest o tome da vlade i ekonomije svih nacija moraju da zadovoljavaju potrebe multinacionalnih banaka i korporacija, zašto i postoje Trilateralna komisija, Bilderberg grupa, Brojgel grupa, Pineli grupa ili Savet za međunarodne odnose

PIŠU: MILAN MILOŠEVIĆ I ANDREJ IVANJI

Na naslovnoj strani: Aleksandar Vučić
Foto: M. Milenković

Vučić kao estradna zvezda: S Marićem na “ti”; falila je samo elektronska cigareta i eto ti nove džirlo devojke

Šta je to u duhu, karakteru i prirodi srpskog premijera da se svako malo sašaptava sa narodom, posredstvom loših, ako ne i najgorih u našoj profesiji, te da žalobnim glasom proizvodi efekat žrtve i demonstrira razne oblike skrušenog paćeništva; samo što nije legao na eksere da tu odrema onih sat, dva koliko, navodno, spava

BEBE I ODRASLI: OKRUŽENJE PRAVI ČOVEKA

Koliko do pre neki dan bio sam sklon da mislim da će Aleksandra Vučića, u smislu odnosa sa javnošću da dotuku podguzne muve, uvlakači i oni kojima je, generalno, dodvorštvo glavna politička karakteristika, kad vidim da je i on rešio da se samoubije.

Učinak raznih beba i matore dece, od Vladimira Popovića do Nikole Samardžića, preko adolescenata oličenih u liku neponovljivog Ištvana Kajića, službenika javne politike i ostalih prevara, apostola i jagnjića, basarabijskih vučela... spisak nastavite sami, nedovoljan je da bi obuhvatio čitav korpus onih koji ne tragaju toliko za novim vođom, koliko za sopstvenim smislom i parama, naravno.

Oni, međutim, kruže samo oko velike svetiljke koja se ne gasi i očekuje se u nekoj budućoj epizodi “Grand zvezda” da Vučić zapeva, počne da pleše, skače kroz zapaljene obruče, s trapeza se spušta trostrukim saltom, i imitira, na kraju, sam sebe.

Pojavio se u “Ćirilici” Milomira Marića i dva i kusur sata iritirali su javnost dijalogom na “ti” iz čega je profitirao samo Marić, dok je Vučiću, očigledno umornom, nedostajao samo elektronski cigar, pa da bude potpuna džirlo devojka.

Šta je to u duhu, karakteru i prirodi srpskog premijera da se svako malo sašaptava sa narodom, posredstvom loših, ako ne i najgorih u našoj profesiji, te da žalobnim glasom proizvodi efekat žrtve i demonstrira razne oblike skrušenog paćeništva; samo što nije legao na eksere da tu odrema onih sat, dva koliko, navodno, spava.

U osnovi takvog “političkog stanja” počiva nesigurnost i, plus, svest da se okružio lošim svetom. Upravlja vladom bez karaktera i strankom bez ozbiljnog identiteta u kojoj sede, stoluju i upravljaju sve sami prevaranti, ako se tako može

nazvati neko ko je do juče navijao za jedne i nešto drugo, a sad je za druge i nešto sasvim novo.

DVE VAŽNE REČI: INAT I DIJALOG

Aleksandar Vučić dobro je govorio na otvaranju dvodnevnog zasedanja evropskog ogranka Trilaterale. Bio je to kratak govor i samo će neki okoreli cinik da ga pamti po činjenici da je predsednik srpske vlade prvi put ušao u beogradski hotel “Kraun plaza”, u Miškovićevom vlasništvu, koji su njegovi ministri i dočasnici nižeg ranga izbegavali gotovo godinu dana u širokom luku.

Pored jasnog isticanja evropskog puta s obavezom produbljivanja regionalne saradnje pa i nekih drugih ritualnih mantri kakve se izgovaraju na skupovima ove vrste, rekao je, po meni, kao što sam već pisao, dve važne stvari.

Prvo, da nećemo da budemo u ponižavajućoj poziciji siromašnog rođaka koga se svi stide. Ovo bi mogao da bude jak motivacioni momenat saglasan boljem delu nacionalnog mentaliteta, do groteske opisan u jednoj od kulturnih replika u filmu *Ko to tamo peva*: “Daj mi pet karata!”

Umesto promene svesti, u veberovskom ili svakom drugom pravcu i smislu, što je jednako kalemljenju grožđa na vrbu, trebalo bi iskoristiti, ali u pozitivnom smislu, inat i nacionalni ponos.

Uostalom, dubina problema srpskog društva i jeste toliko velika da se bez širokog fronta podrške i ne može prevazići. Takav udarnički poduhvat neostvariv je bez jake motivacije.

U tom smislu značajno je, a to navodim kao drugu važnu tačku premijerovog obraćanja “trilateralcima”, da je Vučić rekao da je Beograd “sjajno mesto za dijalog, razmenu mišljenja, dogovora o budućnosti...”

Foto: sxc.hu

Nadam se da to nije bila tek protokolarna fraza za potrebe jednog međunarodnog skupa, već da ima mesta da se unutar srpskog društva afirmišu vrednosti dijaloga i dogovora. Preduslov za to je ukidanje govora koji od delova društva pravi neprijatelje.

Dežurni neprijatelji su tajkuni, opozicione stranke i deo medija. Oni su krivi za sve: od ispada izvesnog Sandulovića u Londonu do štrajka advokata. Grdno se vara Zoran Babić, šef poslaničke grupe SNS-a, ako misli da se ispad tog Sandulovića može politički i logički opisati kao "državni udar na premijera". On tim rečima samo pokazuje jednu idolopokloničku matricu pa kojoj je premijer država. A to smanjuje mogućnost razmene mišljenja.

Još je gore s ministrom pravde koji je optužio Miroslava Miškovića da je organizovao štrajk advokata čime je samo još više razgnevio i suzio prostor za argumentovan dijalog sa značajnim delom ljudi kojima ministruje.

Taj Selaković inače gubi kompas. Izem ti ministra pravde koji zarad jeftinih poena u nekoj imaginarnoj glasačkoj mašini i poena na Vučićevim dvorima, derogira sudijsku odluku da Miškoviću vrati pasoš. Umesto da štiti integritet sudije i prepusti apelaciji, ili kom već, konačno odluku, on se batrga u političkim vodama i vidi zaveru protiv "lika i dela" vođe, koji mu je očigledno draži od dostojanstva funkcije.

Ni u medijima, osim zbilja pojedinih i malobrojnih, nema

razmene mišljenja niti prostora za promišljanje budućnosti. Gotovo svi tamburaju isto i brzo ćemo videti da li su ozbiljno shvatili Vučićevu poruku o potrebi za dijalogom.

SVEST O MANGUPIMA: ČOVEK, ORKESTAR

Premijer ima pogrešnu percepciju stvarnosti. Nešto kao u vreme Tita. Kad bi drug Tito znao šta rade mangupi, bilo bi drugačije. Ovde je problem, međutim, sasvim drugačiji. Vučić dobro zna i sa više strana je upozoren da mangupi u njegovim redovima rade ono što misle da je za njih dobro, a sopstveno nepočinstvo, pa i dokazanu nesposobnost, pokriva ju zaklinjanjem u vođu. Otuda on ima potrebu da sopstvenu politiku tumači i u dečjem programu bilo koje televizije, pod uslovom da je vodi neko ko ne ume ništa da pita ili će da postavi laka pitanja – čista "Teška reč."

Mora da ima nečega u činjenici da Vučić nije dosadio sam sebi, ali ako misli da se politički prosperitet postiže tako što će da nas zamajava svake noći i u besomučnom iscrpljivanju samohvalisanjem – onda grdno greši. Nema više tog istinomera koji će da pohvata šta nam je sve obećao, a i Vučić, da ga pitate, ne bi se više setio.

Ako je čitalac stekao utisak da je meni njega žao, ne greši mnogo. Inače smo na "ti". Ali, kad smo, u retkim i sve ređim prilikama u javnosti, onda sam s njim na "vi." Nije on Aleksandar, on je, bre, premijer države.

U IME LJUDSKOG

Iz svega do sada proizlazi da je cela priča o ugrožavanju ljudskih prava, posla advokata, na brzinu ustanovljene notarske službe – tek inat jednog mlađahnog ministra. Advokati su u ovom trenutku praktično jedini branioci građana, njihovih ljudskih prava i države kao takve

DOSTOJANSTVA

ADVOKATI NA ULICI: Beograd, 4. novembar

foto: A. Anđić

građana i njihovih ljudskih prava i države kao takve; oni drugi sjede u Skupštini Srbije – a trebali bi raditi to isto, brinuti o građanima čiji su predstavnici – i tek u većini dižu svoja dva prstića da izglasaju baš sve što Vlada Srbije hoće, unižavajući tako i parlament i tri navodne grane vlasti u Srbiji i građane koji manje ili više razumiju o čemu se tu, u stvari, radi.

Ono što bi građani, kojih se to tiče i više no advokata i javnih bilježnika, trebali znati: u okrilju noći 2013. godine parlament (ona glasačka mašina u službi vladajućih stranaka koja ne podrazumijeva poslanike, nego poslušnike) usvojio je izmjene Zakona o javnom bilježništvu, kojim smo svi mi građani predani u vlast – ako su naše nekretnine i mnogi drugi poslovi oko njih, porodični prvenstveno – 94 notara; danas je jedan manje, jer je jedan ubrzo odustao od posla. Dakle, posao kojega su nam radili silni advokati, njih blizu 9000, ušao je u nadležnost manje od sto ljudi, sumnjivo izabranih, čija je zakonitost poslovanja pod upitnikom naprosto zato što je za cijelu tu rabotu trebalo imenovati prvih sto bilježnika koji bi onda legalno osnovali Javnobilježničku komoru; nikad se to nije dogodilo i nije s one strane mozga pitanje prosječnog i svjesnog građanina koji je prodao ili kupio stan, da li će mu od takvog bilježnika i takve komore jednoga dana doći obavijest: sve je to nezakonito. Advokatska komora Beograda već je svojom tužbom otvorila to pitanje, ali *otom-potom...*

Advokati tvrde svoje (i jesu u pravu), notari uglavnom šute ili pak podržavaju vlast, a vlast – oličena u liku mlađahnog ministra Nikole Selakovića tvrdi da su baš oni u pravu. Na stranu to što bivši asistent Pravnog fakulteta u Beogradu Selaković – bez položenog pravosudnog ispita, što je čak stupanj niže od pretходne mlađahne pravosudne arbitrarke Snežane Malović – nema pojma o osnovnim institutima, ne zna razliku između

zadužbine i testamenta i svačega još, ali on i dalje ostaje pri svome: da su advokati plaćenici, u sprezi sa tajkunima (Miškovićem, trenutno), pa čak i da su na putu da izvrše državni udar protiv vlasti, pogotovo premijera Aleksandra Vučića i njegove porodice: i onaj londonski Sandulović tome ide u prilog...

BEZ DOGOVORA

Ne trebamo sumnjati da će poslušna skupštinska većina, sve aplaudirajući stranačkom vođi i genijalnosti njegovih i ideja njegovih pomoćnika, usvojiti predložene izmjene notarskih zakona. One se svode na udjeljivanje nešto malo posla ranije oduzetog advokatima (mogu i oni sastavljati ugovore, no notari će tek odlučiti da li će ih ovjeriti/solemnizirati; nećemo u te detalje ovom prilikom), kao i na to da ubuduće neće notarima ostajati sto posto njihove “nagrade”, nego će oni odvajati “čak” 30 posto od svoje nagrade. Ukratko i pojednostavljeno: imate neki nekretninski pravni posao za koji nagrada (imaju oni svoje bodove) notaru npr. iznosi 30.000 dinara. Na to vi to plaćate i PDV od 20 posto, znači 6000 dinara. Vi plaćate ukupno 36.000, notar onih vaših šest dâ u budžet, a ostalih 30.000 ostaje njemu u džepu. Po našoj građanskoj primitivnoj logici, njemu ostaje 100 posto, a vi ste izvrnuli svoje džepove. Još ako niste vjerovali teritorijalno vam (od države) određenom čovjeku, notaru od povjerenja, nego ste konzultirali i svog advokata – što je svakom normalnom u ovoj državi minimum vjere u pravni posao – onda će vam država reći: platite advokata, pa i notara, pa ste vi na istom, jer je država sad dala da vam obojica pomažu pri upotrebi vaše zdrave pameti. Koju, kako su stvari određene po Selakoviću i njegovima, naprosto nemate.

U svim normalnim državama (izuzimamo tu Crnu Goru i Republiku Srpsku, koje također imaju slično nakaradne odredbe

Ma koliko izgledalo (ne)primjereno da okupljanje više hiljada advokata proteklog utorka na Trgu Nikole Pašića počne državnim himnom “Bože pravde”, nije tako: okupljeni advokati su u ovom trenutku praktično jedini branioci

Intervju: Slobodan Boda Beljanski, advokat

Nulta tolerancija za netoleranciju

Sa ministrom pravde kome je važnije za vreme čije vlasti je neki zakon donet, nego to kakav on u suštini jeste, koji se postavlja kao vojnik partije i koji misli da je i za podnošenje ostavke potrebna skupštinska većina, teško se može naći zajednički jezik

Advokat Slobodan Boda Beljanski, doktor pravnih nauka, književnik i pravni pisac, ostavio je trag u advokatskim komorama bivše Jugoslavije, stručnim udruženjima, ali i Advokatskoj komori Vojvodine (kojoj je jedno vrijeme bio i predsjednik). Bavio se, u prvom redu (osim konkretno advokaturom) i filozofijom prava i korupcijom (bio je prvi predsjednik Savjeta za borbu protiv korupcije Vlade Republike Srbije). I danas je jedan od onih od kojih će svatko tko želi raščistiti svoje dileme o aktuelnom zatražiti mišljenje. Prije tek nekoliko mjeseci, na jednom skupu (Yucom), Boda Beljanski je postavio dijagnozu naše pravosudne stvarnosti: "Smatram da je naše pravosuđe, u najmanju ruku, u dubokoj krizi, u kojem ima sve manje stručnih ljudi, sve manje odvažnih ljudi jer, nažalost, kod nas se ta profesija povezuje i sa ličnom hrabrošću. Dakle, sve je manje onih koji su u stanju da odolevaju pritiscima", kazao je.

"Gostovao" je advokat Beljanski više puta i na stranicama našeg lista sa dubokim analizama naše tzv. reforme pravosuđa, ali se ne sjećamo niti jedne situacije u kojoj se ovako duboko moralo "zaroniti" i u vlastitu, advokatsku struku: obustava rada advokata traje gotovo dva mjeseca, a javnost je – zahvaljujući i medijima – zbunjena i ne zna čemu je zapravo reč, o samovolji advokata ili samovolji vlasti, da pojednostavimo.

"VREME": Priličan broj dilema javlja se u svemu što se događa: čini se da Ministarstvo pravde demagoški uspijeva zamagliti razloge štrajka, ali da i predstavnici Advokatske komore Srbije ne uspijevaju odgovoriti na pitanja koja javnost, prilično neinformirana, ne umije da odgonetne.

SLOBODAN BELJANSKI: S porastom složenosti problema zbog kojih jedna ekskluzivna grupacija pruža otpor, pogotovo kada tu grupaciju prati senka negativnih predrasuda, rastu i teškoće u opravdanju njene, uslovno govoreći, građanske neposlušnosti. Ove teškoće, naravno, vešto se koriste da se pomoću kontrole informacija manipuliše javnim mnjenjem. S druge strane, nerazumevanju ne doprinosi samo pravna delikatnost zahteva, nego i neujednačenost izjava njihovih zvanih i nezvanih tu-mača koji ne zanemaruju lični prestiž.

Kako biste danas objasnili razloge protesta?

Veoma brzo se pokazalo da je danas advokatura čuvar daleko većih dobara nego što su spas od fiskalnog iznurivanja, ili pravo na sastavljanje ugovora: ona je čuvar vlastite nezavisnosti, izložene despotskom nipodaštavanju, sužavanju polja rada i sistematskim pokušajima uzurpacije i dezintegracije. I više od toga! Budući da nezavisnost advokature ima presudan značaj za odbranu ljudskih sloboda i prava, u neku ruku reč je o odbrani odbrane samih sloboda i prava. Građanina, naime, ne bi trebalo zavaravati nadom da će se izbaviti od zloupotreba vlasti i njene represije tako što će, kao što je to kod nas čest slučaj, postati članom vladajuće stranke, ili pripadnikom kakve druge interesne personalne unije. Naprotiv, njemu se moraju dati garancije da će baš kao nepripadnik, a pogotovo kao žrtva ili protivnik, smeti da se suprotstavi takvoj moći uz podršku pravnog stručnjaka kome sistem garantuje nezavisnost, pa otuda i slobodu od straha! Drugim rečima, građaninu je potreban zastupnik koji će ga, ustreba li, stručno i neustrašivo voditi kroz lavirinte propisa i neutaživu ekspanzivnost birokratske državne nemani. Nije uzalud u Osnovnim principima OUN-a o advokaturi podvučena obaveza svake vlade da advokati-ma obezbedi samoupravna profesionalna udruženja i rad bez zastrašivanja, smetnji, šikaniranja ili neovlašćenog uplitanja.

Kako građanin da računa na sebi važnu pomoć usred obustave rada?

Izlaz iz začaranog kruga treba potražiti u parafrazi poznatog paradoksa tolerancije: sve dok neprijatelje prava možemo kontrolisati pomoću racionalnih argumenata ili javnog mnjenja, dužni smo da ta sredstva koristimo. Ali kada racionalni argumenti više nisu u opticaju, netoleranciju ne smemo tolerisati. Ako se oceni da samovolja izvršne vlasti usmerena na kreiranje protivustavnih ili samo nepodnošljivo nepravednih propisa dovodi u pitanje smisao i funkciju advokature, pa i vladavinu prava uopšte, tada ova vrsta otpora ima svoje pokriće. Odavno je poznata težnja državnog aparata da formiranjem vlastitih biroa i službi preuzme ulogu nezavisnih profesija.

o notarima), kod notara možete obaviti more svojih poslova brže i jednostavnije nego prije toga u sudovima. No, notar u Hrvatskoj, na primjer, ugovor o prodaji stana će vam ovjeriti po mnogo manjoj cijeni i vjerovat će vašem advokatu koji je ugovor sastavio i provjerio sve činjenice koje je provjeriti morao. U većini pravnih

stvari, opet u Hrvatskoj, primjerice, takse koje plaćate mnogo su niže nego u Srbiji koja je – kako god okrenete – siromašnija zemlja nego Hrvatska, bar u smislu BDP-a i prosječne plaće ili penzije.

Advokati Srbije s ovako parcijalnim rješenjima nisu zadovoljni i, kako stoje stvari, neće ni biti. Reče na već spominjanom

protestu predsjednik Advokatske komore Srbije Dragoljub Đorđević: i pet mjeseci, ako bude trebalo, pokazivat ćemo vlastima da ne mogu protiv ljudskih prava i advokata.

Jako je zanimljivo, inače, kako su pregovori posljednjih dana tekli, tek da ne bismo rekli da advokati brinu za svoj

foto: A. Andić

Profesionalna tradicija, međutim, kako je primetio Rosko Paund, nikada se ne može zameniti političkom tradicijom nosilaca javnih funkcija koji svoj položaj duguju političkim partijama, a mogućnost napredovanja – milosti političkih lidera.

Kako gledate na tvrdnju ministra Nikole Selakovića da je sankcioniranje prekršilaca odluke o protestu protuzakonito?

Da je pažljivo pročitao Zakon o advokaturi i Statut AKS-a video bi da težu povredu dužnosti advokata predstavlja nepridržavanje odluka organa Komore, ali i teža povreda Kodeksa. Da je pažljivo pročitao Kodeks profesionalne etike advokata, znao bi za pravilo 36.4. u kome je izričito predviđeno da advokat treba da izvršava odluku nadležnog organa komore

džep, kako vlasti to vole reći, a da vlast i Selaković brine za nas. Ne, voljeli ili ne advokate, oni zaista brinu za to da nam vrate poslovnu sposobnost, nama običnim građanima, a Selaković i njegovi – kako se čini – brinu isključivo za svoje političke karijere, a posredstvom notara možda i za novac; Ministarstvo pravde, u

sumnjivim komisijama, ih ispitivalo, potom ih i imenovalo, bez jasnih kriterija... Možda tu novca (teško je poverovati) i nema, ali iskustvo kaže drugačije.

POLITIKA I PREGOVORI

Evo politike: izdvajamo tek dijelove iz izvještaja sa sastanka predstavnika

o protestnoj obustavi rada, pod uslovom da je ustanovljen minimum rada neophodan za zaštitu osnovnih prava i interesa klijenata i stranaka.

Kakav je rasplet te situacije?

Ako se ova vrsta protesta nastavi, bilo bi korisno razmisliti o redefinisaniu minimuma rada. Ako se prekine, od postavljanih zahteva se ne sme odustati. Pritom, ne bi trebalo dopustiti da protest advokata posluži kao alibi za dosadašnji i njime nikako prouzrokovani potpuni fijasko u reformi pravosuđa.

Može li se očekivati napredak u daljim pregovorima sa ministrom pravde Selakovićem?

Sumnjam. Ako imamo na umu izjave ministra da "skaredno napisani" Zakon o advokaturi mora biti promenjen, jer se u njemu nije vodilo računa o interesima države, da javna ovlašćenja u advokaturi, uprkos dvostepenom postupku i sudskoj zaštiti, treba da budu pod nadzorom izvršne vlasti, da su određene stvari poverene isključivo advokaturi na štetu građana, da se advokatska tarifa primenjuje jedino prema državi i da se advokati, kao i svi drugi, nalaze na tržištu, jasno je da postoji nedopustivo nepoznavanje osnovnih postulata ove profesije i neskrivena aspiracija da se advokatura potčini i razvlasti.

Stavljanje interesa države iznad interesa građana karakteristika je autoritarnih režima, a ne demokratskih sistema sa prioritetom slobode. Uostalom, sa ministrom pravde kome je važnije za vreme čije vlasti je neki zakon donet, nego to kakav on u suštini jeste, koji se postavlja kao vojnik partije, koji neumereno forsira veoma lukrativni činovnički servis na uštrb samostalne i nezavisne pravne pomoći koju pruža advokatura, i koji misli da je i za podnošenje ostavke potrebna skupštinska većina, teško se može naći zajednički jezik. Još je Ciceron govorio da advokat pomaže ne samo pravnim savetima, već i tako što svojim prisustvom, ugledom i stručnim uticajem daje težinu slučaju. Možda bi prvi konstruktivni korak ka rešavanju problema bila upravo ostavka onoga ko se ovim vrednostima poigrava.

Dugo ste advokat i nosilac visokih zvanja u AK Vojvodine i AK Srbije. Pamtite li situacije slične ovima?

Od kada se bavim ovom profesijom bilo je i kriza i protestnih obustava rada. Ne prisećam se, međutim, ni goreg stanja u pravosuđu, niti većeg ataka na advokaturu. Imali smo više loših, nego dobrih ministara pravde. Ali nijedan kao sadašnji nije pokazao više osionosti i ignorancije prema najvažnijim svojstvima našeg poziva.

T. TAGIROV

advokature s ministrom pravde (UKS, 1. novembar 2014. godine). Riječ je o izvještaju predsjednika Advokatske komore Vojvodine Srđana Sikimića, onoga koga ministar objeđuje da je savjetnik vojvođanskog premijera, demokrate Bojana Pajtića, što je više puta demantirano. No, kaže advokat Sikimić (na sajtu

DOGOVOR ILI INAT: Ministar pravde Nikola Selaković

foto: FoNet

ADVOKATURA I DRŽAVOTVORNA UNIJA

Iz svega navedenoga – a advokatu Sikimiću i svjedocima sastanka (ima i ton-ski snimak, uostalom) valja vjerovati – proizlazi da je cijela priča o ugrožavanju ljudskih prava, posla advokata, na brzinu ustanovljene notarske službe, tek inat jednog mlađahnog ministra koji, da ne povjerujemo, nastavlja u reformu pravosuđa u cipelicama svoje prethodnice Malovičke. Da ne povjerujemo: za sve je kriva bivša vlast “žutih”, ali ovi danas grabe njihovim koracima.

U istom pravcu hoda i nekakva Unija krivičnih advokata Srbije: okuplja uglavnom advokate s dobrim vezama s policijom i vlastima (svim vlastima, naime), koji su odlučili osnovati neko novo udruženje, sve dajući si značaj članstva u advokatskoj porodici (vidi faksimil). Tvrdre u AKS da nemaju pojma o njihovoj legalnosti, naprotiv (čak su i demantirali), neki će reći i to da su neki od navodnih osnivača “Unije” upravo oni koji su među 200 advokata koji su prodefilirali kroz ured ministra Selakovića i njegovog kanabeta; činjenica je da sastanak kojega su zakazali, istog ponedjeljka u 21 sat kad su se u Beogradu na protestu okupili advokati iz cijele Srbije, nije održan.

Najnovija skupštinska epizoda, tom pokušaju da se razjedine advokati i da se napravi nekakva nova advokatska asocijacija, daje dodatnu žestinu: eto Selakovića koji siječe i kruh i pogaču, priča kako kojem tajkunu treba presuditi, kakav je koji sudija i kome od tajkuna – koji ih plaćaju da ne bi bili osuđeni! – služe advokati i ostali neprijatelji njega, režima, premijera i njegove porodice... Pritom presuđuje, priča o stvarima o kojima kao pripadnik i predstavnik izvršne vlasti ne bi smio, petlja se u sudske postupke i tuđe sudbine, a ne treba vjerovati da se sve to neće – zbog njegovog predugačkog jezika, možda i neznanja – građanima novčano vratiti sa Evropskog suda za ljudska prava iz Strazbura.

Svim pokušajima usprkos, stoji advokatska parola od prvih dana protesta: “Advokati su u pravu”. Trebalo bi ju podržati, ako mi *cvonjci od građana* Srbije uopće i imalo još držimo do sebe i svojih prava.

¶

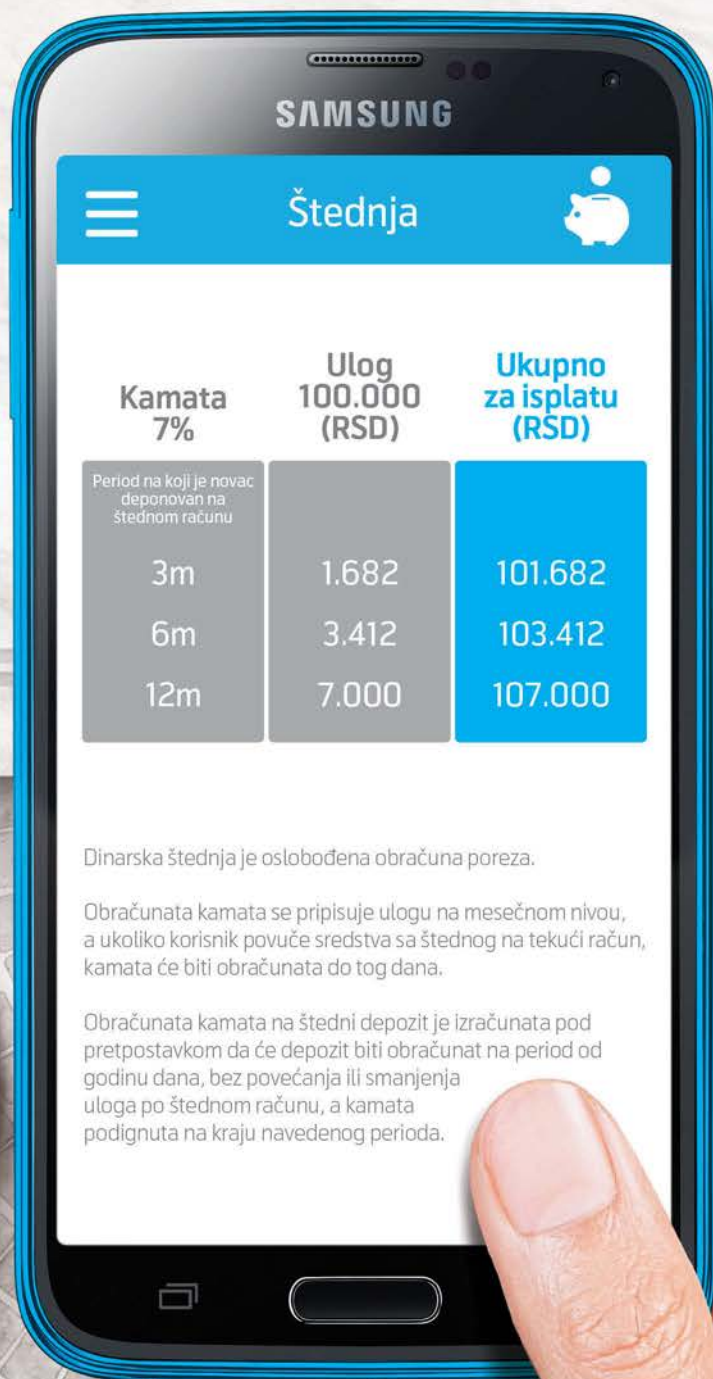
TATJANA TAGIROV

protestadvokata.org): “Sastanak je započeo uvodnim izlaganjem ministra u kome je izneo svoj stav da jedino zajedno možemo rešiti nastalu situaciju razgovorima i dogovorima, da uvažava advokaturu kao izuzetno značajnu profesiju. Konstatovao je da on ima problem u činjenici da je blokiran rad jedne grane vlasti, a da advokatura ima problem da 9000 ljudi održi kompaktnom grupom u dugom vremenskom periodu. Pri tome je izneo da razgovori između dve institucije treba da se odvijaju bez obzira na ranije istupe u javnosti sa obe strane.” Pa dalje: “Kada se prešlo na sadržinu zahteva advokata, ministar je predložio da se formira radna grupa koja bi obavila analizu i zahteve advokature i stavove Ministarstva, a sa ciljem iznalaženja zajedničkog rešenja. Pri tome je rekao da Ministarstvo ima mali broj ljudi koji u tome mogu da učestvuju, kao i da ta radna grupa ‘može da otpočne sa radom sutra, pa da u naredne dve, tri nedelje završi posao’. Na ove njegove predloge Sikimić je odgovorio ministru da, što se advokature tiče, radna grupa može da otpočne sa radom najkasnije sutra, da dobije rok za završetak posla od 48 do 72 sata i da se u ovom trenutku ne može obustaviti protest do završetka rada te radne grupe. Naglašeno je da je o tome moglo biti reči pre dve do tri nedelje, kada je postojala i takva mogućnost (obustava), ali da u ovom trenutku,

prema raspoloženju advokature i iskazanog nepoverenja, nije moguće doneti drugačiju odluku. Ministar je komentarišući ove navode istakao da on ne želi da iz ove situacije izađe kao poražen, na šta mu je predloženo da advokatura želi da radi, da advokatura ne pledira da bude pobednik. Rečeno je da treba da se pronađu zajednička rešenja koja će biti častan završetak postupka, odnosno procesa obustave rada i da se u tom smislu mogu naći zajednička rešenja, te da to zajedničko rešenje ne može biti samo stav Ministarstva.”

Daljnji tok je pokazao da je ministar Selaković na stavove i prijedloge članova AKS iskazao negativan stav, jer je “on *de facto* javnim beležnicima garantovao sigurnost pravnog sistema koji je bio na snazi u trenutku njihovog imenovanja”, kao i ovo: “U završnoj fazi razgovora ministar je napomenuo da, s obzirom da su zahtevi advokature prema beležnicima neprihvatljivi, ne vidi razlog da se formira radna grupa, i da će on u ponedjeljak u Skupštini braniti podnete izmene, da je to maksimum i da on ne može da odstupi od takvog stava. Na pitanje S. Sikimića: zbog čega je izmene dostavio u skupštinsku proceduru u fazi protesta, a bez bilo kakvog razgovora sa advokatima, nasmejao se i odgovorio da je to uradio imajući u vidu javno istaknute suprotstavljene stavove, iz čega je zaključeno da je to uradio iz inata.”

DINARSKA ŠTEDNJA PO VIĐENJU

Dinarska štednja je oslobođena obračuna poreza.

Obračunata kamata se pripisuje ulogu na mesečnom nivou, a ukoliko korisnik povuče sredstva sa štednog na tekući račun, kamata će biti obračunata do tog dana.

Obračunata kamata na štedni depozit je izračunata pod pretpostavkom da će depozit biti obračunat na period od godinu dana, bez povećanja ili smanjenja uloga po štednom računu, a kamata podignuta na kraju navedenog perioda.

7% KAMATE
I UVEK DOSTUPAN
NOVAC

Dinarska štednja u Telenor banci pruža ti brojne prednosti uz neograničenu fleksibilnost.

Iskoristi atraktivnu fiksnu kamatnu stopu od čak 7%, a novac sa štednje slobodno podigni kad god ti je potreban. Započni štednju bez odlaska u banku i jednostavno izaberi iznos koji će svakog meseca biti prebačen sa tvog tekućeg na štedni račun.

Prvi sin u svom gradu

Posle niza neuspešnih pokušaja da formira skupštinsku većinu i čitavog niza čudnih događaja koji uključuju privođenja, ucene, nepristojne ponude i trodnevni boravak odbornika u karantinu, sin predsednika Srbije uspeo je da postane gradonačelnik Kragujevca. Od brojnih teorija o tome šta će mu to u životu, najbliža pameti je ona po kojoj je Radomiru Nikoliću Kragujevac dat na tacni zarad mira na relaciji Tomislav Nikolić – Aleksandar Vučić

Dve duge godine čekao je Radomir Nikolić da postane gradonačelnik Kragujevca i konačno je dočekao. Svakako da za te dve godine čekanja nije sedeo skrštenih ruku – nekoliko Nikolićevih pokušaja da oformi novu skupštinsku većinu koja bi pokrenula inicijativu za smenu Veroljuba Stevanovića slavno su propadali, a za njima bi usledilo šestomesečno zatišje, koliko mora da prođe između dva glasanja o smeni gradonačelnika. No Radomir Nikolić nije odustajao, pa je 30. oktobra konačno i uspeo. Od 87 odbornika Skupštine Kragujevca, 49 je glasalo da on bude novi prvi čovek grada. To je pet više od broja odbornika koji su tražili da se glasanje o poverenju gradonačelniku uopšte stavi na dnevni red. Svega nedelju dana pred istorijsku sednicu na kojoj je izabran za gradonačelnika, odnos snaga bio je 44 prema 43 u Nikolićevu korist. U međuvremenu, dogodio se jedan misteriozni karantin za tridesetak odbornika iz raznih stranaka, nekoliko "preletačkih" iznenađenja i jake policijske snage u zgradi Skupštine na dan sednice. Kada je o "preletanju" reč, najzanimljivije je jedno koje se dogodilo u poslednjem trenutku. Naime, predsednik Skupštine Kragujevca Saša Milenić smenjen je glasovima 48 odbornika. Za smenu Veroljuba Stevanovića glasao je jedan više. Taj jedan je čekao da vidi da li će Radomir Nikolić i Srpska napredna stranka stvarno uspeti da obezbede većinu, pa onda preleteo. Navodno, reč je o Zoranu Jovanoviću, dojučerašnjem članu kragujevačkog Gradskog veća, koji se naprasno, u večernjim satima tog 30. oktobra, pojavio i na spisku novog, naprednijačkog sastava veća.

Radomiru je prvi čestitao otac, predsednik Srbije Tomislav Nikolić. Sačekao ga je po izlasku iz skupštinske sale,

zagrlio i triput poljubio. Duskorašnji gradonačelnik Kragujevca Veroljub Stevanović izjavio je da primopredaje funkcije i dužnosti sa novim gradonačelnikom Radomirom Nikolićem nije bilo, jer mu je vlast, kako je rekao – oteta: "Kada izgubite vlast u normalnim i legalnim uslovima, onda je lepo i predate. Da sam izgubio na izborima, razmišljao bih o tome da li sam loše radio i da građani nisu zadovoljni. Preuzimanje vlasti u Kragujevcu nije bilo primereno, oteto je nešto što nije trebalo i nemam šta da predajem."

U jednom od prvih tekstova na temu političke biografije novog gradonačelnika Kragujevca, objavljenom u "Politici", izneta je teza da će naredni meseci biti presudni za političku karijeru Radomira Nikolića: "Ukoliko izvuče Kragujevac iz krize, moći će da računa na nastavak 'priče'. U tom smislu, Kragujevčani mogu bar da se nadaju boljem životu, jer Radomir Nikolić sasvim sigurno nije došao na mesto gradonačelnika da bi propao i završio karijeru pre nego što ju je i započeo."

I zaista, u zvaničnoj biografiji Radomira Nikolića kao godina njegovog ulaska u politiku zabeležena je 2009. To znači da je mlađi Nikolić u politiku, a samim tim i u Srpsku naprednu stranku, ušao tek godinu dana nakon njenog osnivanja. Verovatno ni Kragujevčani koji ga svim srcem podržavaju ne znaju baš precizno da kažu koju funkciju Nikolić obavlja u SNS-u, iako je on već gotovo dve godine na čelu Izvršnog odbora stranke, i zadužen je uglavnom za funkcionisanje stranke na lokalnu i raspuštanje neposlušnih odbora i smene neposlušnih funkcionera. Još kad je izabran na ovu funkciju, govorilo se da je tu u cilju kompromisa između Tomislava Nikolića i Aleksandra Vučića. Razmimoilaženje među njima dvojicom odavno nije nikakva tajna, a podele

među naprednjacima na Vučićeve i Nikolićeve ljude sasvim su uobičajena pojava.

Svega nedelju dana pre nego što je došao na čelo Kragujevca, Radomir je uzburkao strasti u stranci isključivanjem dvojice "Vučićevih ljudi" – Saše Mirkovića, poslanika i predsednika Skupštine grada Zaječara, i Ljubivoja Slavkovića, zamjenika gradonačelnika Niša i člana Skupštine Privrednog društva "Jugoistok". Umesto da se na sednici Izvršnog odbora SNS-a raspravlja o raspuštanju dvadesetak lokalnih odbora koji ne rade dobro, Nikolić je pokrenuo pitanje ove dvojice zbog duplih plaćenih funkcija. Iako, navodno, takvih funkcionera u ovoj stranci ima dvestotinak, Nikolić je odbio da se o njima raspravlja jer je reč o ljudima bliskim njegovom ocu Tomislavu.

Svoj odnos s Vučićem Radomir Nikolić, koji je, kao predsednik IO SNS-a, zadužen za infrastrukturu najveće partije u Srbiji sa oko 400.000 članova, nikada nije opširno opisivao. Uglavnom je govorio: "Vučić je moj šef." Za "Politiku" je

izjavio: "Ako šef nije zadovoljan mojim radom, spreman sam i na konsekvence." U intervjuu za beogradski "Danas" bio je nešto rečitiji: "U politiku sam inicijalno ušao zbog Kragujevca. Stranačku funkciju sam prihvatio zbog Aleksandra Vučića. To i danas ostaju moje dve najveće želje. Želim da uradim nešto za grad i da pomognem svom prijatelju."

Da se ne šali kada je o zavođenju reda u stranci reč, Nikolić je pokazao i u avgustu ove godine kada je jednim udarcem raspušten 31 opštinski odbor SNS-a. Među njima se našao i kragujevački, koji je Radomir Nikolić vodio sve do 2012, kada je postao predsednik Izvršnog odbora stranke. U tom smislu, razlozi za raspuštanje kragujevačkog odbora bili su nešto drugačiji nego kod ostalih. "U većini slučajeva promene donete zbog nerada, svojeglavog ponašanja i želje da se vlada kao za vreme prethodne vlasti, dok je u Kragujevcu tehnička stvar i radi se o osveženju Odbora", izjavio je Nikolić tada. Kragujevački odbor bio je pred raspuštanjem pred sam

kraj izborne kampanje u martu 2013. Istog dana, Kragujevac su posetili Aleksandar Vučić i Dragica Nikolić. Najviše Radomirovom zaslugom, više je aktivista SNS-a došlo da pozdravi Dragicu koja je donela donaciju kragujevačkom porodilištu nego što ih je bilo ispred sedišta stranke gde se nalazio Vučić. Današnji premijer bio je, kažu, izuzetno besan zbog toga, međutim, ubedljiva pobeda na izborima i zadovoljavajući rezultat u Kragujevcu (28 odsto glasova za SNS) učinili su da stvar nekako "legne".

No vratimo se na u najmanju ruku čudne okolnosti pod kojima je tridesetogodišnji Radomir, diplomirani menadžer i prvi sin predsednika Srbije, izabran za gradonačelnika Kragujevca. Osim tri pokušaja pravljenja nove skupštinske većine, od kojih se ovaj poslednji pokazao kao uspešan, u cilju destabilizovanja donedavno vladajuće koalicije u Kragujevcu bilo je i neobičnih hapšenja i privođenja. Prvo je u januaru 2013. priveden Zlatko Milić, direktor Zajedno za Šumadiju, stranke Veroljuba Stevanovića. On je uhapšen zbog optužbi da je zloupotrebom položaja oštetiio partiju za 185.000 evra, nekoliko dana je proveo u pritvoru, a onda je pušten da se brani sa slobode. Milić je tada ispričao da su mu pojedini pripadnici policijske uprave posle privođenja i tokom ispitivanja rekli da će, ako bude "lepo sarađivao i lepo pričao, do podne biti kod kuće", ali i da su neki policajci bili potpuno korektni. Dodao je i da su ga pitali da li je novac podelio s Veroljubom Stevanovićem ili drugim funkcionerima te partije, kao i da je nad njim vršen pritisak pretnjom da će ići u zatvor, pa u specijalni sud i specijalno tužilaštvo. Za sada taj slučaj nema nikakav rasplet.

Još čudnovatije privođenje snašlo je u septembru ove godine tri odbornice G17 plus koji je u kragujevačku vlast ušao u koaliciji sa Stevanovićem, da bi potom 11

odbornika rešilo da formira svoj odbor- nički klub i izađe iz vlasti. Tri odbornice, međutim, rešile su da ostanu uz Stevano- vića, da bi u noći između 4. i 5. septembra bile privedene pod sumnjom da su za to dobile mito. Policijska uprava Kragujev- ca tada je i zvanično potvrdila da su njih tri bile na kratkom informativnom raz- govoru u svojstvu građanki.

Paralelno, pojedinim odbornicima Li- beralno-demokratske partije protiv kojih su vođeni krivični postupci za stvari koje nikakve veze s politikom nemaju nude- no je obustavljanje procesa ako LDP po- drži SNS u nameri da smeni Stevanovića.

Krajem jula kragujevačke demokrate bile su u kratkim i neuspešnim pregovo- rima sa naprednjacima, nakon kojih su

nalaze kragujevački odbornici. Obe eki- pe ipak su uspele da uđu u hotel i snime pojedine odbornike iz Kragujevca. I dok su reportere "Blica" pod fizičkom pret- njom iz hotela uklonili "krupni momci" bez oznaka, ekipi tv Kragujevca koja se pojavila u hotelskom baru rečeno je da ne mogu tu da budu, ali umesto da izbace novinare, pripadnici obezbeđenja su izve- li iz bara desetak odbornika koji su se tu zatekli. Nema, dakle, nikakve sumnje da su odbornici iz različitih kragujevačkih stranaka bili u Končarevu, ali i dalje osta- je misterija zašto su bili tamo i zašto su bili tako strogo čuvani. Obrazloženje da su u karantinu kako ne bi trgovali man- datima pomalo je šuplje, jer teško da bi ih puko fizičko odstranjivanje iz Kragujev-

većina osigurala je i tako što je svaka od stranaka koje su obećale podršku Rado- miru Nikoliću imala svoju boju flomaste- ra za glasanje. Osim toga, a iz potpuno nejasnih razloga, zgrada Skupštine tog dana bila je prepuna policajaca, kao da je reč o događaju visokog bezbednosnog rizika. Poznavaoci kragujevačkih prilika kažu da je razlog tome bila strepnja na- prednjaka da bi Stevanovićeve pristali- ce mogle da se okupe i izazovu nereda.

Radomir Nikolić uhvatio se vođenja Kragujevca u trenutku kada je grad u vrlo nezgodnoj situaciji. Dugovi grada u ovom trenutku iznose više od pet mili- jardi dinara, plate u javnim preduzećima kasne u proseku oko tri meseca, nekolic- ni su zbog neizmirenih dugova isključe-

■ **"Izletnicima" u Končarevo u zgradi Skupštine deljeni su lanč- -paketi, koji su se videli u direktnom prenosu sednice, dok su odbornici ustajali da preuzmu glasačke listiće i izlazili iz sale da tajno glasaju. Da ni slučajno niko ne izda, nova većina osigurala je i tako što je svaka od stranaka koje su obećale podršku Radomiru Nikoliću imala svoju boju flomastera za glasanje**

odlučile da iz opozicije pređu u gradsku vlast predvođenu Veroljubom Stevanovi- ćem. Iako im je učešće u vlasti bilo krat- kog daha, na poslednjoj sednici Skupšti- ne grada bili su protiv smene Stevanovi- ća, a svog jednog odbornika, Slađana Ra- kića, koji se pridružio naprednjacima, iz stranke su isključili iste večeri.

Time stižemo i do najčudnijeg doga- đaja u vezi sa izborom Nikolića za gra- donačelnika. Više od trideset odbornika iz SNS-a, SPS-a, Jedinstvene Srbije, LDP-a i drugih stranaka koje podržavaju smenu vlasti, tri dana pred sednicu Skupštine grada proveli su u hotelu "Alfa" u Konč- arevu nadomak Jagodine. Taj misteriozni boravak u Končarevu mnogi još uvek na- zivaju javnom tajnom, mada nikakve taj- ne nema, s obzirom na to da su ih spazi- le najmanje dve novinarske ekipe – "Bli- ca" i Televizije Kragujevac. I jedni i drugi primetili su i Radomira Nikolića u ovom hotelu, ali je on, prema tvrdnjama sve- doka, samo obilazio odbornike koji su tu bili smešteni. Ni "Blicovoj" ni ekipi kra- gujevačke televizije niko od osoblja ho- tela nije želeo da potvrdi da se u objektu

ca u tome sprečilo. Osim toga, produženi vikend u Končarevu pao je u vreme kada SNS slavi stranačku slavu, Svetu Petku, a mnogi od onih koji su viđeni u Končare- vu, bili su i na proslavi u Kragujevcu. Na- vodno, pušteni su na dva sata, pa vraćeni u hotel. Ako je teorija o karantinu tačna, i dalje ostaje potpuno neshvatljivo kako je više od 30 odraslih ljudi pristalo na to da im neko 72 sata ograničava i kontroli- še kretanje. Ostaje mala nada, u ime zdra- vog razuma i ljudskog dostojanstva, da je boravak u hotelu "Alfa" bio nekakva na- grada ili zahvalnica za obećani glas. Ali i dalje ostaje činjenica da su na dan sedni- ce oni bukvalno stražarno sprovedeni u zgradu Skupštine i da ih je pratilo obez- beđenje. Pokušaje pojedinih odbornika iz karantina da se jave poznanicima u holu Skupštine isto to obezbeđenje fizički je sprečavalo uz povike: "Nema razgovora!"

"Izletnicima" u Končarevo u zgradi Skupštine deljeni su lanč-paketi, koji su se videli u direktnom prenosu sednice, dok su odbornici ustajali da preuzmu glasačke listiće i izlazili iz sale da tajno glasaju. Da ni slučajno niko ne izda, nova

ni struja i telefoni. Likvidacija nekolicine javnih preduzeća samo je pitanje trenut- ka. Iako je dobar deo problema svakako krivica prethodne vlasti, istine radi treba reći da je Kragujevac imao problema sa naplatom budžetskih sredstava koja mu duguje Republika još od vremena kada je zemlju vodila Demokratska stranka. Ali, ono što je u to vreme bila tek teško- ća u naplati, sa dolaskom SNS-a na vlast postalo je potpuno nemoguće.

Šta će se sada desiti i koliko je uopšte moguće postaviti grad na noge dva su najvažnija pitanja za Radomira Nikolića. Osim toga, četvrti po veličini grad u Srbi- ji sada je u rukama čoveka bez političke i profesionalne biografije, u kojoj je naj- zvučnija referenca to da je sin predsedni- ka Srbije. Ipak, može biti da Radomir Ni- kolić vlada nekim tajnim veštinama koje mogu da spasu Kragujevac, s obzirom na to da je ocu Tomislavu svojevremeno po- klonio automobil audi A6. Tomislav Ni- kolić time se javno hvalio, a Radomir, u to vreme zaposlen u Srbijagasu, odbio je da komentariše očevu izjavu. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Slučaj David i “povratak” politike

Opa, da li se to politika, štaviše ideologija, na velika vrata vratila u naš mali svračji zakutak? Da li je ostavka/smena direktorke KCB Mie David prvi javno priznati simptom povratka u naše živote nečega što nikuda nije ni odlazilo, ali smo se imali praviti da jeste, ako nismo želeli da nas i sleva i zdesna, a naročito iz sredine, razapnu na krst?

O čemu se radi? Mia David tvrdi, s dobrim razlozima, da je nasilno “preformatiranje” Oktobarskog salona, kao i način na koji je to iskorišćeno za njeno egzemplarno najurivanje, zapravo *politička stvar*, tj. deo “odozgo” dirigovanog procesa reafirmacije tvrdo “desnih”, nacionalističko-tradicionalističkih vrednosti.

O da, i do sada se govorilo o “političkim smenama” u kojima Marka iz jedne partije nasledi Janko iz druge, ali to je po sebi trivijalno pitanje “podele kolača”, sve dok svaki taj Marko i svaki taj Janko ionako govore i čine bazično iste

drugorazrednih, nedoličnih pa i nebuloznih ljudi na upravnička mesta u vodećim beogradskim pozorištima, i tako dalje... Sada je, eto, na redu KCB. Dobiće za direktorku upravnicu pošte, zvanu Ljupče od milošte, koja će slušati vračeve namerne da KCB vrata na put “nacionalnih vrednosti” iz svetlih ranih devedesetih. Neka se pripremi... bilo ko drugi. U Novom Sadu je sve to obavljeno još pre dve godine, elem, prestoničari, gledajte i proučavajte razne who-the-fuck fajgelje ne biste li videli svoju budućnost. Naravno, isto je i još gore i po unutrašnjosti, dovoljno je spomenuti aktuelnu aferu oko lokalnog naprednjačkog razvaljivanja Festivala evropskog filma na Paliću (koje je debelo u toku).

Sadašnja nabeđeno “maksveberovska” vlast planski je prepustila kulturu opskurnoj desnici, potpunim anonimima i bizarnim sakaludama iz “zaverološkog” podzemlja: u Novom Sadu tzv. Trećoj Srbiji, u Beogradu nekakvom DSS-

Kako se neslavno raspao veštački konsenzus da živimo u postideološkom društvu u kojem ničiji “pogled na svet” više nije važan

stvari. Otušena paraelita reprodukuje se deobom unutar zavtorenog kruga, nema tu ništa bitno, zar ne? To je “postideološki” svet koji nam je ne samo obećan, nego su se pojavili “protestni” pokreti *sjajno etabriranih nezadovoljnika* koji su tvrdili da u njemu već živimo, bar kad je Srbija u pitanju: svi bitniji političari i političke stranke – govorilo se – zapravo su “isti”, nema među njima relevantnih načelnih razlika, svi su podjednako gadni – a ako su podjednako gadni onda su, mutatis mutandis, i podjednako prihvatljivi. Neki od njih su doduše dokazani fašisti, zločinci i nitkovi širokog spektra dejstava, ali *obećali su da će se popraviti*, a uostalom, šta je poneki davni genocidčić nad loše odevenim i *uncool* ljudima smešnih imena prema činjenici da su oni drugi, “oni u koje smo verovali pa su nas razočarali”, zapravo – lopovi? Ili možda i nisu, nemamo baš neke impresivne dokaze, ali tako se priča...

O tome se mudrovalo ne samo po gradskim autobusima i “društvenim mrežama”, nego su i poneki *emancipovani umetnici* dali svoj doprinos “performansima” na temu te, ah, mizerne političke klase nad kojom se valja nediskriminativno zgaditi... Šta nas, naime, briga, mi smo mladi i nadobudni institucionalni buntovnici, a naš bunt danas uredno dotira Marko, a sutra će ga dotirati Janko, nama svejedno...

A onda se desi da Janko, nakon početnog skanjeranja (ili je naprosto imao preča posla), kaže da od toga nema ništa; ima on, bre, svoje ljude i svoje brige! Pa kreće sistematski da “čisti” beogradsku kulturnu scenu od nanosa svega modernističkog, emancipatorskog, internacionalnog. Ne ide to, dakako, preko noći. Malo štrpnemo smisla i integriteta od Doma omladine, malo postavimo niz pretežno (za takva mesta)

ovom niko-nikad-ćuo činovniku, dok cela čaršija bruji da je “siva eminancija” kulturnjačkog Beograda zapravo legendarni Poslastičar, kojeg je Vučić najurio s mesta na kojem je bio previše vidljiv za količinu bruke i štete koju je pravio, na rezervni položaj sa kojeg se slabo vidi, ali odlično dejstvuje.

I sad, nakon svega, samo dve godine prekasno (ali ipak), Mia David izriče jednu jednostavnu, bazičnu istinu iz onog detinjeg car-je-go žanra: *da, radi se o politici, o ideologiji, o pogledu na svet, o načelima*. Ne, nije svejedno ko je gde u poziciji da odlučuje o javnim resursima, ni na nivou pojedinaca i pojedinki, ni na nivou organizacija i institucija, dakako i političkih partija. Ne, niko nije savršen, ali to nam je ujedno i jedino svima zajedničko; mimo toga, nikako nismo isti. Neki će da prave sitnije zvizdarije, ali ne i epohalnu štetu i sramotu. Drugi će... pa da, baš to: da prave epohalnu štetu i sramotu. I na neki je način i u redu da je prave, jer to je sastavni deo njihovog svetonazora, njihove, da prostite, ideologije. Ideologija sadašnje vlasti, na svim nivoima i u svim aspektima, ideologija je tvrdokorne nacionalističko-klerikalističke desnice. Ona može biti i jako razvodnjena tamo gde je to baš neophodno, ali će utoliko jače da se izživljava tamo gde misli da može, jer to “spoljnom svetu” nije u fokusu.

Bilo je ludo i nezaboravno pisati radikalne blogove i tri-pozne tvitove i stvarati Ovo što nas je zajahalo, ali u stvarnosti nema ni Kurte ni Murte, i nikako nije svejedno ko su i kakvi su ljudi i institucije koji su u poziciji da nam oblikuju živote, jer se bitno, suštinski razlikujemo po pitanjima temeljnog pogleda na svet, na kulturu, društvo, slobodu, umetnost, život. *Ta razlika – to je politika*. Ostalo je palanačko ogovaranje.

Londonski stenogram

Transkript polučasovnog razgovora predsednika Vlade Srbije sa publikom u sali Londonske škole ekonomije i političkih nauka (London's school of Economics – LSE), u kojem je obuhvaćeno mnogo tema: od medijskih sloboda, cenzure, pitanja restitucije, energetske sigurnosti, smederevske Železare, domaćeg avio-prevoznika, sve do odnosa sa Albanijom, Rusijom i Evropskom unijom, a premijer je ekskluzivno objavio i da novinar Predrag Sarapa prelazi na – Pink televiziju

U ponedjeljak 27. oktobra, predsednik Vlade Srbije Aleksandar Vučić bio je gost na Londonskoj školi ekonomije i političkih nauka (LSE), gde je održao polusatno predavanje, a u narednih pola sata odgovarao na pitanja iz publike.

Pozdravivši publiku, Vučić je najpre izneo detalje iz svoje pretpolitičke prošlosti: "Ne znam da li znate, ali i ja sam bio kao i vi, ovde u Londonu, međutim nisam ništa studirao. Vredno sam radio u gvoždari u Gloster Roudu. Nisam bio uspešan kao vi, radio sam što sam bolje mogao da nešto zaradim, plaćali su me dve funte na sat, ako se dobro sećam. Posle se plata povećala na 2,5 funti, jer sam bio veoma vredan. U to vreme šef mi je bio Indijac Sagar, još uvek ga se sećam i bio je veoma zadovoljan mojom posvećenošću i mojom odlučnošću", započeo je svoj nastup na LSE predsednik Vlade Srbije, napominjući da je "uspeo da uštedi malo novca" i kupi sebi mali radio-kasetofon.

U svom govoru Vučić je rekao da je ekonomija, a ne politika, od najveće važnosti za Zapadni Balkan. Po rečima

predsednika Vlade, ekonomske reforme – zakoni o radu, privatizaciji, stečaju, te mere fiskalne konsolidacije, kojom su smanjene plate u javnom sektoru i neke od penzija – donesene su "ni zbog kog drugog, nego zbog nas". Vučić je rekao i da "nećemo tražiti milostinju ni od koga, nego hoćemo da sami zaradimo svoj novac, tako što ćemo od Srbije napraviti dobro mesto za investiranje". U ovom kontekstu, predsednik Vlade je ("u narednih nekoliko dana") najavio otvaranje *one stop shop* registracijskog sistema, a uskoro i nov, "prvoklasan, sofisticirani elektronski sistem za građevinske dozvole".

Pričajući o novim medijskim zakonima, Vučić je rekao da je njihov cilj liberalizacija medijskog tržišta, da je donošenje ovih zakona pozdravila Evropska komisija, kao i da je Vlada "postala žrtvom". "Dok smo posvećeni da unapredimo naše medijsko okruženje, doživeli smo da postanemo žrtve zbog nečega što su, u konačnici, komercijalne odluke. Znam da se moja prošlost čini lakom metom za neke ljude da me okrive za bilo kakvu navodnu

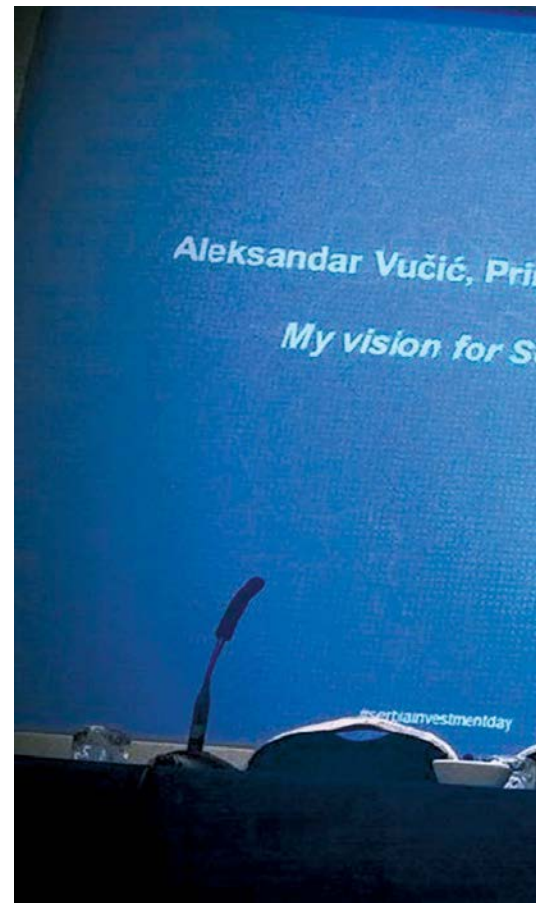
cenzuru. Možda bi to bila lepa priča, ali jednostavno nije istina", rekao je Vučić, podsetivši da je tokom 1998. i 1999. godine bio ministar informisanja.

Nakon predavanja publika je dobila mogućnost da postavlja pitanja, i taj deo gostovanja predsednika Vlade Republike Srbije predstavljamo vam u potpunosti.

Glas iz publike: Hvala, premijeru, što ste večeras sa nama. Zovem se Stefan, Srbin sam koji radi u Londonu. Tek ste se ovlaš osvrnuli na medije i slobodu štampa, a mislim da je to polje koje zahteva mnogo više pažnje. Svakako da "Utisak nedelje" nije jedina emisija koja je otkazana, postoji još njih nekoliko, na još nekim televizijama. Medijski eksperti tvrde da su mediji u najgoroj situaciji još od, pa, sami ste rekli, od kada ste vi bili ministar informisanja, nažalost.

(smeh u publici)

Stefan: Svakako da neko mora da bude odgovoran za ovo stanje. Da li mislite da su samo finansije problem za medije? To je ogromno polje, i lično mislim da EU neće to prevideti, kada budemo najzad ulazili u EU.

**PREDAVANJE KOJE
JE ODJEKNULO U
SRBIJI: A. Vučić**
foto: FoNet

Glas iz publike: Zdravo, ja sam Marija Džordž, ja sam advokat u Londonu. Sa mnom je moj klijent koji je doputovao čak iz Srbije, njegovo ime je Nikola Sandulović. Želela bih da mu dam priliku da on postavi nekoliko pitanja.

Moderator: Izvinite, ako gospodin želi da postavi pitanja...

Marija Džordž: On govori srpski, i ja ga zato najavljujem, jer ne govori dobro engleski, mada ga u potpunosti razume. Želeo bi da postavi pitanja.

Moderator: Molim vas da budemo relativno kratki, mnogo ljudi čeka da postavi pitanja.

Marija Džordž: Nikola je bivši savetnik pokojnog premijera, a takođe je i predsednik Srpske republikanske partije. Ima tri veoma važna pitanja koja želi da postavi.

Moderator: Molim vas, ovde je mnogo ljudi, sažmite ono što želite da pitajte premijera.

Marija Džordž: Ja ću brzo da mu prosledim mikrofona, kako bi on postavio pitanja na srpskom, kako bi premijer u potpunosti razumeo pitanje.

Moderator: Možete li, molim vas, da

prevedete zbog svih nas, ovo je otvoreni javni skup.

Marija Džordž: Šta možete da kažete o totalnoj cenzuri koju ste stvorili, koja je uperena protiv svih opozicionih stranaka, i protiv svih opozicionih medija i novina koje ste cenzurisali?

Moderator: Ovo se lepo nadovezuje na prethodno pitanje.

(smeh i aplauz u publici)

Moderator: Gospodin pozadi.

Aleksandar Vučić: Mogu li da odgovorim?

Moderator: U stvari, s obzirom da su ovo dva slična pitanja o ključnom problemu slobode štampe, za koje znam da su ga mnogi ljudi postavili, daću reč premijeru, pa ću se vratiti gospodinu tamo.

Aleksandar Vučić: Pitanja koja su pokrenuta su veoma važna pitanja, i sada ćete čuti pravu istinu. Stefane, vi ste rekli da postoji još nekoliko televizijskih emisija koje su ukinute. Da. Postoji još jedna TV emisija, veoma važna, pod nazivom "Problem", čiji je autor gospodin Sarapa. I znate šta se desilo? To je bila tako snažna politička odluka da će se na

kraju taj čovek preseliti sa jedne male, lokalne televizije na nacionalnu TV stanicu, sa najvećim brojem gledalaca, i imaće istu emisiju koju je imao na toj maloj televiziji. Otići će, mislim, na Pink ili neku drugu TV stanicu, i imaće barem deset puta više gledalaca nego što ih je imao. Dobro je reći da je neko cenzurisao nešto, i dobro je to čuti. I uvek sam insistirao na takvoj slobodi govora, i na neki način dobro je da možete da kažete šta god želite, ali nisam čuo nijedan dokaz od vas, nijednu stvar koja će povezati našu vladu ili mene sa ovim stvarima.

Marija Džordž (dobacuje iz publike): Dokaz je upravo ovde.

Aleksandar Vučić: Reći ću nešto o tom dokazu. Ne brinite. Čućete nešto o tom dokazu. Znači, čovek koji kaže da predstavlja opozicionu partiju – ta opoziciona partija ne postoji, jer ima 0,0 odsto glasova. Ali, on tvrdi da je bio savetnik Zorana Đinđića...

Nikola Sandulović (dobacuje iz publike): Dajte mi šansu da kažem.

Aleksandar Vučić: Zoran Đinđić... možete reći šta god želite.

LONDONSKI PROGRAM: Izlaganje; Nikola Sandulović u publici (drži CD); srpski premijer sa Borisom Đonsonom

Nikola Sandulović (dobacuje iz publike): Dajte mi šansu da pričam, ljudi slušaju.

Aleksandar Vučić: Molim vas, izvolite.

Nikola Sandulović (na srpskom): Da bi se bolje razumeli...

Aleksandar Vučić: Da li ste dobili više od 0,0 odsto? Da li ste dobili?

(smeh i žamor u publici)

Nikola Sandulović: To je neka šala.

Aleksandar Vučić: Ne, to nije šala, to je istina.

Nikola Sandulović (na srpskom): Tako je. Da bi ljudi bolje znali o čemu pričam, kao predsednik Republikanske partije koja je pozvala na bojkot izbora koji su bili neregularni, koji su bili plaćeni, pod prisilom...

Moderator: Izvinite, možemo li, molim vas, znate, ovo nije način na koji je ovo zamišljeno da se vodi.

(žamor u publici, Nikola Sandulović priča u isto vreme kada i moderator, nerazumljivo)

Moderator: Imali ste šansu da postavite pitanje. Ako želite, publika može da postavi pitanja, ovo je otvoreni skup, ima drugih ljudi koji žele da postavljaju pitanja.

Aleksandar Vučić: Ali, ja vam mogu reći nešto, moj dragi prijatelju. Ovo je oblik predivnog političkog poklona meni. I reći ću vam zašto. Cela Srbija zna ko je ovaj čovek. I ja jednostavno ne želim ništa da mu kažem, jer bi neko mogao da pomisli da bih se ja usudio da kažem iste stvari njemu. A ja to nikad ne bih uradio. I on nikad nije...

Nikola Sandulović (više iz publike,

nerazumljivo)

Moderator (više): Možemo li, molim vas, da prestanemo ovo sada, preći ću...

Aleksandar Vučić: On nikada nije...

Moderator: Dama u zadnjem delu prostorije, izvinite, gospodin ovde, pa dama, gospodine, možete li postaviti svoje pitanje?

Aleksandar Vučić: I još jedna stvar: on nikada nije bio savetnik Zorana Đinđića.

Ženski glas više iz publike: Bio je!

Aleksandar Vučić: To je bila čista laž...

(ženski glas više iz publike, nerazumljivo)

Moderator (više): Možemo li, molim vas, možemo li, molim vas, da prekinemo sve ovo?

Ženski glas više iz publike: Gospodin Vučić je poslao policijskog službenika u kuću ovog čoveka i rekao mu: ako ne prestaneš svoje političke aktivnosti, bićeš ubijen! Dokaz je na ovom disku!

Aleksandar Vučić (više): Molim vas, dajte mi taj dokaz!

Moderator: Premijeru, molim vas...

Aleksandar Vučić: Hajde! Hajde!

(ženski glas više, žamor u sali)

Moderator (više): Ovo je javni skup, tražim od vas, molim vas... Pokažite malo poštovanja, ovo je javni skup, svako ima pravo da nešto kaže i da se njegov glas čuje, ovo nije vaš skup.

(isti ženski glas više, žamor, nerazumljivo)

Moderator: To se neće dogoditi. Znate da se to neće dogoditi. Molim vas. Ovo je javni skup. Dosta. Nema više razgovora o ovome. Gospodin tamo, molim vas da

postavite svoje pitanje.

Glas iz publike: I moje pitanje je vezano za medije. Ko je odgovoran...

Moderator: Molim vas.

Isti glas iz publike: U redu.

Aleksandar Vučić: A ja vam odgovorim istim pitanjem: ko je odgovoran? Ko je odgovoran, kada se vlasnik iz EU, privatni vlasnik, bavi svojim zaposlenima? Šta ja tu mogu? Šta ja tu mogu, i šta ja treba da radim? Da izvršim pritisak na njega? Ne, to neću da uradim. Neću to da uradim.

Moderator: Gospodine, najzad vi, hvala vam na strpljenju.

Glas iz publike: Gospodine premijeru, Avram Balabanović, biznismen iz Londona, britanski Srbin, ako želite. Započeli ste svoj mandat na veoma energičan način, i želim vam uspeha. Da li biste primenili isti nivo energije da izmenite beznačajno neadekvatan Zakon o restituciji imovine koju su komunisti oduzeli nakon Drugog svetskog rata, i naročito, da li biste prihvatili princip da, umesto vladinih obveznica, zakonskim vlasnicima njihovu imovinu plaćate imovinom? Trenutno, vlada drži neku takvu privatnu imovinu i izdaje je nekim stranim ambasadama skupljajući tako prihod, i bilo bi izuzetno jednostavno da se tako uradi, jer ne bi bio potreban keš, a to bi i pospešilo dalje investicije u Srbiju, jer bi imovina bila smatrana nepovredivom.

Moderator: Dama u zadnjem delu.

Glas iz publike: Zdravo, ja sam Dorijan, studiram na LSE i želim da postavim pitanje o slučaju sa Albanijom. Da li se slažete

foto: FoNet

sa akcijom srpskih navijača koji su utrčali na teren i napali albanske igrače i sa njihovom tvrdnjom da će pobiti sve Albance, dok svi ne budu mrtvi. Ako se ne slažete, šta ste preduzeli protiv toga, mislim na stvarne poteze, jer je samo jedan obznanjen javno, i kako ovo utiče na vašu težnju za ulaskom u EU?

Moderator: Gospodin u plavoj majici.

Glas iz publike: Ja sam britanski Albanac. Šta o srpskoj spoljnoj politici govori to što je održala prvu vojnu paradu posle tri decenije, sa posetom gospodina Putina, a istovremeno pretila da će se odložiti istorijska poseta albanskog šefa države Edija Rame?

Moderator: U redu, imamo tri pitanja. Jedno o restituciji, jedno o fudbalskom meču i jedno o odnosima sa Rusijom.

Aleksandar Vučić: Hvala na pitanju o restituciji. Kao što znate, mi se suočavamo sa mnogo problema kada je reč o procesu restitucije, i voleo bih da vas čujem i da budete u našem timu da bismo našli najbolje moguće rešenje za taj problem. To neće biti lako za nas, i vi to znate. Ali, mi smo apsolutno otvoreni za nalaženje najboljeg mogućeg rešenja za naš narod i

mislim da bi sve ovo što ste rekli bilo pravedno rešenje. Moramo naći najbolje moguće tehnike za rešenje ovog problema, i ako ćete biti dostupni, ja neću imati nikakvih problema da vas pozovem i razgovaram o tom problemu sa vama.

Kada je reč o fudbalskoj utakmici: nisam želeo da pričam o njoj. Ali, ako me pitate, ja nikad od toga neću bežati. I kao što vidite, čak je i UEFA mislila isto kao i mi: rekli su da je Srbija pobedila sa 3:0 zbog albanskog drona, zbog zastave "Velike Albanije". Na kraju krajeva, neću poricati deo naše krivice, ali ceo incident je izazvan zbog te zastave "Velike Albanije". Možete li zamisliti situaciju da neke osobe donesu zastavu "Velike Makedonije" u Karaiskaki, u Atinu? Šta bi se dogodilo sa njima? A ništa se nije dogodilo nijednom Albancu. Naši fudbaleri, Bane Ivanović, Matić i svi drugi, zaštitili su albanske igrače. Samo 16-oro momaka ušlo je na teren, i srpska policija je intervenisala i potisnula ih nazad. I mi smo sačuvali svih 135 navijača Albanije. Nije ih napao nijedan srpski građanin. Potpuno sam siguran da Srbi nikad neće uraditi ništa slično sa zastavama "Velike Srbije" ili dronovima

u Albaniji, nema veze da li će to biti u Valoni, Tirani ili gde god hoćete. Mislim da svi moramo da prevaziđemo ovu situaciju i to je bio razlog da sam, još jednom, potvrdio svoj poziv vašem premijeru Ediju Rami. I potpuno sam siguran, pričao sam s njim pre nekoliko dana, da ćemo imati mnogo stvari u agendi, naročito naše ekonomske odnose. Mislim da smo otvorili još jedan let iz Beograda za Tiranu, ili se to desilo prvi put posle mnogo godina. To je dobar znak. I pričaćemo veoma otvoreno i iskreno. Sreo sam ga više puta, u Kini, Nemačkoj, nekim drugim zemljama, i apsolutno sam siguran da ćemo biti uspešni u tome.

Kada je reč o vojnoj paradi, znate, bila je 70. godišnjica oslobođenja Beograda, i Beograd je, znate, oslobodila sovjetska armija, a Rus, maršal Tolbuhin, bio je glavnokomandujući za sve sovjetske jedinice koje su se, zajedno sa srpskim jedinicama, izborile sa nacistima u tom periodu. I bio je veoma očit razlog što smo pozvali Vladimira Putina da bude prisutan na toj paradi. U isto vreme, na toj konferenciji za štampu rekao sam tom čoveku, i rekao sam celoj publici, da se Srbija

■ **"Postoji još jedna TV emisija, veoma važna, pod nazivom "Problem", čiji je autor gospodin Sarapa. I znate šta se desilo? To je bila tako snažna politička odluka da će se na kraju taj čovek preseliti sa jedne male, lokalne televizije na nacionalnu TV stanicu, sa najvećim brojem gledalaca, i imaće istu emisiju koju je imao na toj maloj televiziji. Otići će, mislim, na Pink ili neku drugu"**

– A. Vučić »

nalazi na svom putu ka EU. Nisam se nigde krio, već sam bio na metar od ruskog predsednika, govoreći šta je zapravo strateški cilj Srbije. I tu nema šta da se krije. Ne mogu da krijem i ne želim da krijem da mi želimo da očuvamo dobre odnose sa Rusijom, ali to neće promeniti naš strateški cilj, a to je da budemo deo EU. Radi-mo najbolje što umemo da se približimo i postanemo član EU.

Moderator: U redu, gospodin tamo.

Glas iz publike: Dobro veče, premijeru, hvala na vašem jasnom predavanju. Imam pitanje, ja sam master student ovde na LSE, prošle nedelje je Evropska komisija objavila rezultate "stres testa" o energetske sigurnosti, u kojem je vaša zemlja označena kao jedna od onih koje će biti najviše pogođene, ukoliko se prekine dotok gasa iz Rusije. Vaša zemlja umnogome zavisi od gasa iz Rusije. Iz toga proizilazi pitanje: Evropska komisija dostavila je Srbiji set preporuka koje treba veoma brzo da usvoji, treći paket do januara, mislim, kao i prateće procedure. Da li ćete se pridržavati ovih preporuka, i nije li to u suprotnosti sa vašom stalnom podrškom Južnom toku, gasovodu iz Rusije?

Moderator: Hvala, dama tamo.

Glas iz publike: Zdravo, zovem se Jana, i na drugoj sam godini studija ovde na LSE. Imam još jedno pitanje o mapi, znam da ne želite o tome više da pričate, ali samo još jedno pitanje. Rekli ste da je pojava mape "Velike Albanije" bila ozbiljna provokacija. Zašto je to provokacija ako mapa zapravo ne narušava zvanične granice Srbije? I da li mislite da ova provokacija opravdava nasilje prema albanskim igračima od strane srpskih navijača i srpskog obezbeđenja, uključujući srpsku policiju? Ima toliko mnogo videoklipova koji kruže društvenim mrežama a koji to dokazuju. Hvala vam.

Moderator: Hvala, pitanje ima gospodin napred.

Glas iz publike: Hvala, dobro veče, moje ime je Milan Dinić, ja sam student kursa za medije i komunikacije na LSE. Takođe sam i novinar iz Srbije, ali neću postavljati pitanja o medijima, ne brinite, jer smo mnogo takvih imali danas. Samo jedno pitanje: danas ste u svojoj izjavi, mislim Tanjugu, a i danas ovde, naglasili da nam ne treba milostinja od EU ni od bilo

koga drugog. Naglasili ste to više puta. Možete li biti precizniji na tu temu? Da li postoji nešto što dobijate od vaših evropskih partnera kada razgovarate sa njima ili je ovo samo namenjeno učvršćivanju pozicije kod javnosti u Srbiji? I još nešto kratko, pre nekoliko dana ste najavili da ćete ovde rešiti problem Železare i da treba da se susretnete sa Džimom Bušarom. Rekli ste da će to biti u sredu, četvrtak, ali u vašem saopštenju za štampu video sam da ćete ovde biti dva dana. Dakle, da li ćete imati susret sa Džimom Bušarom ili ne?

Aleksandar Vučić: Veoma važna pitanja. Kada je reč o projektu Južni tok, mi smo napravili dobar ugovor sa Rusima, ali smo se obavezali da ne započinjemo građevinske radove kao prva zemlja u Evropi. To znači da će Rusi morati da se dogovore sa EU, i EU sa Rusima, to nije

potpuno sam siguran da ćemo moći da postignemo taj cilj, obe zemlje.

Gospodine Diniću, kao što znate, ja ne laskam nikome, čak ni našoj domaćoj javnosti. Ja to ne radim. Vi me znate lično, i znate da ne lažem kada ovo govorim. I ne laskam nikome ni u EU, takođe. Nisam to govorio zato što su nam nudili milostinju, već zato što znate da je stav ljudi u Srbiji prema EU povremeno bivao nalik sledećem: "U redu, kada ćemo nešto da dobijemo, kako ćemo da dobijemo, koliko ćemo da dobijemo?" Ne. Mi hoćemo to da promenimo. Mi želimo da zaradimo sopstveni novac. Želimo da stvorimo najbolje moguće mesto za strane investitore. Želimo da napravimo pravu tržišnu privredu. Želimo da budemo vredni ljudi, dobro poznati po tome. I to je ono što sam želeo da naglasim.

Kada je reč o Železari, mislim da ću se

■ **"Naći ćete Srbe koji nas podržavaju i Srbe koji su apsolutno protiv Vlade, ali to je odlično, to samo govori o dobrim stvarima o našoj zemlji. Ali, niko od njih vam neće reći da bih ja promenio svoj stav ako bi me neko možda pozvao iz Londona, ili iz Moskve, ili iz Brisela"**
– A. Vučić

do nas. Ne mogu da kažem da je reč o lošem ugovoru, jer nije, a reći ću vam i zašto. Čak i ako taj gas ne poteče kroz cevi, zaradićemo neki novac, i to je dobro za Srbiju. Ali, svejedno, pošto smo mi na našem putu ka EU, rekli smo našim partnerima, i zasad ispunili to obećanje, i nećemo da ga prekršimo – nećemo početi građevinske radove bez odluka svih drugih zemalja. I vi ste potpuno u pravu, veoma smo zavisni o njihovom gasu, o ceni gasa, mnogo brinemo o ovoj zimi i svim drugim zimama koje će doći.

Neću dodati ništa o tom pitanju o Albaniji, jer je moj stav da treba da razgovaramo bez tako užasne strasti o ovim pitanjima. Mi imamo naš interes – da izvozimo mnogo dobara u Albaniju, oni imaju svoj interes – da izvoze mnogo dobara u našu zemlju. Mi imamo interes da povežemo naš narod, oni imaju isti interes. I

sutra po podne susresti sa Džimom Bušarom. Da, to jeste veoma važno za nas, ljudi ovde to možda ne znaju, ali reč je o 1,5 odsto našeg BDP-a. Toliko je ogroman značaj Železare u Smederevu, i mi činimo sve da taj problem rešimo. I bićete odlično obavesteni o tome. Hvala.

Moderator: Ističe nam vreme, ali ću napraviti još jedan krug pitanja. Gospodin sa kravatom.

Glas iz publike: Dobro veče, moje ime je Miloš Starović. Želeo bih da izrazim jedan pozitivan utisak, jer sam jutros dobio ovamo iz Beograda letom Air Serbia i moram da kažem da se vidi posvećenost smanjenju deficita, jer su svi vladini predstavnici leteli u ekonomskoj klasi, dok je biznis klasa bila potpuno prazna.

(smeh i aplauz iz publike)

Miloš Starović: Želim da postavim kratko pitanje vezano za ekonomiju, s

obzirom da će uskoro u Londonu biti održan *Serbia investment day*: Koji je stav premijera o javno-privatnim partnerstvima (JPP) i kada očekujete prvi takav projekat u Srbiji, jer nas to često pitaju investitori ili ljudi povezani sa tom temom, a mi ne možemo da im damo adekvatne informacije? Šta bi mogao da bude važan, strateški projekat koji bi mogao da bude urađen u obliku JPP?

Moderator: Dama na kraju reda.

Glas iz publike: Dobro veče, premijeru, ja sam Elena, hvala vam na govoru. Želela bih da pitam da li će Srbija ikada zauzeti jasnu poziciju u pogledu Rusije i EU? Jer, deluje da je do sada Srbija menjala stanovište zavisno od toga odakle dolazi telefonski poziv, iz Brisela ili iz Moskve.

Moderator: Hvala. Gospodin u sredini.

Glas iz publike: Hvala, moje ime je Mihal Rabrenović, ja sam bivši stipendista

britanske vlade i studirao sam na LSE pre mnogo vremena. Želim da pitam premijera: u kojim sektorima je veliki potencijal za strateška partnerstva u ekonomiji? U kojim bismo sektorima ekonomije mogli da uspostavimo dobra partnerstva u budućnosti? *Serbia investment day* je svakako veoma važna šansa za to. Hvala.

Moderator: Hvala, i primiću još samo jedno pitanje od dame tamo.

Ženski glas iz publike (dobacuje): Zašto novinarima nije dozvoljeno da postavljaju pitanja?

Moderator: Niko ne sprečava novinare, ali ovo je LSE i postoji mnogo studenata koji žele da postavljaju pitanja. Stoga, dama tamo, molim vas.

Glas iz publike: Dobro veče, premijeru, ja sam Tijana Delić, Srпкиnja rođena u Britaniji. Moje pitanje je o britanskim vizama. Ima li ikakve nade ili napretka

da će Velika Britanija ublažiti vizni režim, kako bi moji prijatelji iz Srbije mogli lakše da dolaze ovamo? Jer, meni kao osobi iz Britanije je lako da putujem u Srbiju, ali za moje rođake i prijatelje je mnogo teže, ima li nade da će se ti zakoni ublažiti?

Moderator: Hvala. Dakle, imamo pitanje o deficitu, još jedno o Rusiji i EU...

Aleksandar Vučić: Da, znam...

Moderator: ...jedno o sektorskom partnerstvu, i poslednje pitanje o vizama. Hvala.

Aleksandar Vučić: Najpre, ja sam veoma ponosan na Air Serbia, koja je postala najbolji regionalni avio-prevoznik... (smeh u publici)

Aleksandar Vučić: Najbolji regionalni avio-prevoznik. Daleko najbolji. Čak nije ni uporediv sa ostalima u regionu. Zna te, Etihad je vlasnik 49 odsto našeg avio-prevoznika. I to je razlog što vam mogu reći da je sve u umreženosti i povezanosti. Najveći broj ljudi, najveći broj putnika nisu Srbi. I deluje mi da problemi sa deficitom postoje i u nekim drugim zemljama, ne samo u Srbiji. Ali, da, mi se suočavamo sa tim problemom, i mi priznajemo da imamo taj problem. I to je naša prednost. I ja sam veoma ponosan na priznavanje svih problema sa kojima se suočavamo, i mi ćemo rešiti te probleme. Nisam vam slučajno rekao da smo mi prva zemlja u jugoistočnoj Evropi koja rešava taj problem bez pritisaka spolja. Mislim da je to veoma važno. To je nešto što će nas naterati da radimo više, vrednije i nadam se da ćemo videti rezultate već za godinu i po do dve, da će tada prvi rezultati bar biti vidljivi.

Ne slažem se sa vama da nemamo jasnan cilj u našoj spoljnoj politici. Kao što možete videti ovde, naći ćete Srbe koji nas podržavaju i Srbe koji su apsolutno protiv Vlade, ali to je odlično, to samo govori o dobrim stvarima o našoj zemlji. Ali, niko od njih vam neće reći da bih ja promenio svoj stav ako bi me neko možda pozvao iz Londona, ili iz Moskve, ili iz Brisela. Ja govorim uvek iste stvari u Moskvi, u Beogradu, u Vašingtonu i u Briselu, i veoma sam poznat po toj činjenici. I čak i svi evropski lideri to cene, oni znaju da mi držimo obećanja i znaju da naša reč nešto vredi. I nisam danas došao kod vas da bih vam kazao da ćemo sutra nešto reći ili uraditi protiv Rusije. Ne, nisam

vam se ulagivao, nego sam vam rekao da ćemo održati naše dobre odnose sa Rusijom. Ali to ne znači da će biti bilo kakvih posledica, niti da to možemo uopšte poređati sa našim jedinim strateškim ciljem, a to je naš put u EU i naše puno članstvo u EU. I to je to. Mi ne menjamo naše stavove.

Kada je reč o javno-privatnim partnerstvima, da, izvinite, zaboravio sam. Da, mi ćemo ohrabriti sve ljude i sve kompanije iz celog sveta da rade sa nama koristeći model JPP, i videćemo da li ćemo početi sa Aerodromom. Moram da vam kažem, čak i onima koji su se smejali činjenici koju sam kazao, da imamo najboljeg regionalnog avio-prevoznika, imali smo najveći rast broja putnika među svim aerodromima u Evropi, 32 odsto samo za ovu godinu. To je podiglo cenu Aerodroma Beograd, i nadam se da ćemo naći najbolji, možda i model JPP da bismo rešili taj problem. Jer, ne možete da nađete nijedno slobodno mesto na Aerodromu Beograd, i to je dobra vest za sve nas.

Kada je reč o mogućim partnerima i o tome za koje sektore smo najviše zainteresovani, to je, naravno, automobilska industrija. Takođe, to su IT sektor, rudarstvo i energetika. Ovo su najvažniji sektori za našu zemlju, za našu vladu, i nadam se da ćemo biti u mogućnosti da nađemo još strateških partnera, kao što gledamo za Železaru u Smederevu.

I na kraju, kada je reč o pitanju ublažavanja viznog režima, mi smo to tražili bar nekoliko puta. I sutra ću razgovarati sa gospodinom Hemondom, ali nije do nas, da budem veoma iskren prema vama. Mi ćemo svakako učiniti sve da pomognemo našim građanima po tom pitanju, ali stvarno nije do nas. Hvala vam puno.

(aplauz)

Moderator: Nažalost, sada nam je stvarno isteklo vreme. Mnogo se izvinjavam velikom broju vas za koje vidim da ste hteli da postavite pitanja. Zaista je bila veoma važna i korisna vežba dolazak premijera ovde. Bilo je očito mnogo pitanja koje je uspeo da pokrije večeras, mnogo više onih koja su ostala netaknuta, ali bih želeo da zahvalim svima na dolasku večeras, i, naravno, još jednom hvala premijeru na njegovom prisustvu ovde u LSE.

(aplauz)

PREVEO I PRIREDIO: RADMILO MARKOVIĆ

Strogo kontrolisani vozovi

Bilo kakvu medijsku analizu teško je danas zamisliti bez reči tabloid, tabloidizacija ili tabloidno. Iako na naslovnim stranicama objavljuju psovke, ljude nazivaju pogrdnim imenima, najavljuju hapšenja i unapred presuđuju, iako se već neko vreme percipiraju kao partijska glasila i sredstva obračuna između različitih interesnih grupa, tabloidi su istovremeno među najtiražnijim izdanjima u Srbiji

Kako smo došli do toga? Kako su tabloidi postali ovo što su danas i da li imate nade da budu drugačiji? Kako su tabloidi postali javne poternice i sredstva odmazde? Kako utiču na život običnih ljudi, a kako na delovanje javnih ličnosti? Da li su srpski tabloidi ogledalo srpskog društva ili eksces? Posledica ili kreatori života koji živimo? Na ova i brojna druga pitanja pokušavamo da odgovorimo u feljtonu posvećenom ulozi tabloida na našoj političkoj i javnoj sceni.

Početkom ove godine, jedan političar pocepao je izdanje tabloida "Kurir", jedan je nedavno otkrio da mu je neimenovani vlasnik tabloida tražio milion evra ukoliko želi da prestane da piše o njemu, dok je tabloid "Informer" – posle najave strogih ekonomskih mera – na naslovnoj stranici objavio da premijer ima muda. Da se u vezi sa srpskim tabloidima nije dogodilo ništa drugo, samo ovi slučajevi bili bi dovoljan razlog da oni budu apostrofirani kao izdanja koja utiču na medijsku scenu, politička zbivanja, pa i opštu atmosferu u društvu.

To, naravno, nije počelo ove, već mnogo godina ranije.

Samo mesec i po dana pošto se u decembru 2001. prvi put pojavio na kioscima, prvi srpski tabloid "Nacional" dostigao je tiraž od pedeset hiljada primeraka. Posle još mesec dana, broj je bio povećan na 75.000, da bi stoti broj proslavljen uz skoro neverovatnih 98.000. Kako je Srbija tada, baš kao i sada, bila država

u kojoj se malo čita i u kojoj pristojni mediji jedva drže glavu iznad vode, jasno je da je u pitanju bio recept koji će slediti i svi potonji tabloidi: kratki tekstovi, efektni naslovi, svakodnevno otvaranje afera koje brzo bivaju zaboravljene i za koje se često pokaže da su montirane, izvori bliski policijskim i kriminalnim krugovima.

Ipak, pre i iznad svega, srpske tabloide će od samog početka karakterisati nekad manje, nekad više očigledna pristrasnost prema ovoj ili onoj političkoj opciji, vrlo aktivan odnos prema ličnostima na političkoj sceni i odsustvo svake mere u periodima medijskog progona nepoželjnih.

PIONIRSKI DANI

"U samom startu, hteli smo da pravimo novine koje su zanimljive, provokativne, pisane jezikom koji ljudi mogu da razumeju. Bum, bam, pravo u glavu. A ne kilometarski tekstovi, to niko neće da čita", objašnjava Sveta Marjanović, jedan od urednika "Nacionala", koji je potom isti posao radio u tabloidima "Kurir" i "Press". Naravno, ni on ni bilo koji drugi sagovornik "Vremena" uspeh ovog tabloida nije tražio u razigranim tehničkim rešenjima i efektnim naslovima. Naprotiv.

Sve veće političke afere otvorene pre marta 2003, kada je "Nacional" zabranjen, započele su ili makar detaljno prorađene upravo u ovim novinama: tu je objavljena priča o vanbračnoj aferi predsednika Skupštine Dragana Maršićanina, tu je otvorena priča o tome kako je Zoran Đinđić novogodišnje praznike proveo u

Dubaiju, navodno o trošku sumnjivih likova; tu su objavljivanja pisma Ljiljane Buhe u kojima dovodi u vezu tadašnju vladu i zemunski klan; tu su o vlasti vrlo kritično pisali Aleksandar Tijanić, Bogdan Tirnanić, Danica Drašković; tu se pojavila ona istorijska rečenica "ako Đinđić preživi, Srbija neće". Vrlo često, to je značilo i apriorno odricanje od do tada uobičajenih profesionalnih standarda: "Pljuvali smo vladu, a oni zato nisu hteli da pričaju sa nama. I šta sad, ja da ne pustim priču ako ti nećeš da mi se javiš na telefon? Samo da bih, kao, imao drugu stranu?", kaže Marjanović.

Da li zbog toga što nije bilo druge strane ili drugu stranu niko nije slušao,

Projekti

Od pada režima Slobodana Miloševića u oktobru 2000, u Srbiji na duže vreme nije opstalo nijedno netabloidno izdanje. Zapravo, skoro sva izdanja koja su uopšte pokretana, bila su tabloidi. Osim "Nacionala", bili su tu "Internacional" (2003–2005), "Balkan" (2004–2006), "Start" (2005–2006), "Srpski nacional" (2005–2006), "Sutra" (2007–2008), "Gazeta" (2007–2008), "Press" (2005–2012), "San" (2012–2013).

Uglavnom je bila reč o projektima koji su nastajali zbog predizborne kampanje i nestajali vrlo brzo, a zanimljivo je da su krajem 2007, u razmaku od samo nekoliko dana, pokrenuta tri tabloida: "Sutra", "Alo" i "Gazeta". Do danas, preživeo je jedino "Alo".

Vokabular

Odavno je u legendu ušla poruka iz kolumni Dragana J. Vučićevića: "Gospodo poslanici, stoko jedna bezrepa!"

No, tabloidi ne oskudevaju ni u drugim maštovitim kvalifikacijama. Oni koji su u određenom trenutku u centru njihove pažnje, označavaju se ovako: idiot, bandit, tunjav, tuta-muta, lažov, šljokara, fašista, narkoman, budala, kuronja, kralj nemorala, sektaš, ološ,...

Psovke ovog puta ne računamo.

kasnije se ispostavilo da su najpoznatije priče "Nacionala" bar donekle problematične. Ispostavilo se, recimo, da Đinđićev famozni put u Dubai nije izgledao tako kako je opisan, dok su već pomenuta pisma Ljijane Buhe – vođeni svojim interesima – zapravo pisali zemunski bosovi. No, kako su ove i slične afere imale dugoročne posledice na srpsku političku scenu (po oceni mnogih, priča o Đinđiću zapravo je otvorila put njegovoj satanizaciji kroz medije), postavljalo se oduvek pitanje ko stoji iza ovakvih priča i ovakvih izdanja i kome je u interesu da na taj način plasira informacije.

"Do 2000. srpski mediji su bili strogo svrstani u dva tabora, za i protiv Miloševića. Tabloidi se pojavljuju u trenutku kada nastaju neki novi centri moći. Dakle nije ih više dva, nego 200, i svi se bore za mesto i deo kolača u lopovskoj tranziciji. Kreću privatizacije, igre sa velikim novcem, ali je ta ekonomija, kao i danas, bila usko vezana sa politikom, tako da su srpski tabloidi logički zauzeli teren na kome je bilo najviše novca, samim tim i intriga, sukoba", kaže Antonije Kovačević, koji je 2005. postao urednik "Kurira", potom tabloida "Gazeta" i "Alo", a danas i "Naših novina".

Kada je u pitanju imenovanje "novih centara moći", različiti ljudi imaju različita gledišta.

Po jednima, u pitanju su ostaci klana Slobodana Miloševića, po drugima kriminalni krugovi, dok treći prave uzroke procvata tabloida nalaze u simultanom delovanju više različitih faktora. "Teren za njih je jako dobro pripremljen tokom proteklih godina i decenija. Snižavanjem kvaliteta obrazovanja, relativizacijom

Zločin i kazna

Od svih tabloida, "Kurir" je svakako šampion u broju izmena političkih patrona, zbog čega je verovatno platio i najvišu cenu. Najbolji opis odnosa između ovog lista i politike pružio je Savet za borbu protiv korupcije u Izveštaju o pritiscima i kontroli medija u Srbiji iz 2011: "Treba podsetiti da je upravo 'Kurir' najviše doprineo tabloidizaciji medija i života u Srbiji, krajnjoj relativizaciji problema kriminala, korupcije i uopšte sistema vrednosti. Određenim političkim strukturama odgovarao je list koji je na bazi izmišljenih senzacija plasirao političke nokaute, ali se onda u jednom trenutku okrenuo i protiv onih koji su ga politički podržavali. Sve to navelo je političke inspiratore 'Kurira' da 2009. drastično izmene Zakon o javnom informisanju, kako bi zaustavili list koji su sami osmislili, a potom je došlo i do hapšenja vlasnika 'Kurira' Radisava Rodića koji je, zbog toga, skoro dve godine proveo u pritvoru." Uprkos svemu tome, "Kurir" je i danas jedno od najtiražnijih izdanja na našem tržištu.

sistema vrednosti, negativnom selekcijom u institucijama, banalizacijom javnog mnjenja, teranjem u inostranstvo onog što bi jednom mogla da bude intelektualna elita, guranjem prosečnosti i ispotprosečnosti u prvi plan javnosti", kaže za "Vreme" zaštitnik građana Saša Janković.

LEŠINARI I PUDLICE

Šta god da su uzroci naglog procvata tabloida, nakon 2003. i ulaska u period stalnih političkih kriza, bilo je evidentno da povratka na staro neće biti. Tabloid "Nacional" je posle ubistva Zorana Đinđića zabranjen (što će Ustavni sud na kraju proglasiti neustavnim), ali je njega u trenutku zabrane od prvobitnih osnivača vodio samo glavni i odgovorni urednik Predrag Popović, dok su Dragan J. Vučićević i Sveta Marjanović otišli nešto ranije.

Zajedno sa kolegom Đokom Kesićem oni će odmah potom napraviti "Kurir" čiji je vlasnik bio Radosav Raja Rodić, biznismen i tada već vlasnik "Glasa javnosti".

DEMONSTRACIJA: Zoran Živković cepa "Kurir"

Foto: Fonet

"Dogovor sa Rajom bio je da smo nas trojica s jedne, a on s druge strane. Ja sam tada napravio neku vrstu ugovora s njim. Prva tačka – redovne plate prvog i petnaestog u mesecu. Druga – nema mešanja u uređivačku politiku. Treća tačka – mi garantujemo da ćemo za tri meseca da napravimo tiraž između sto i sto dvadeset hiljada primeraka", kaže Sveta Marjanović, objašnjavajući da je Rodić ta pravila uglavnom poštovao. "Hteo je da par puta dođe u redakciju, a mi ga pitamo: Gde ćeš ti? Šta ćeš ti gore?"

Ovakva idila trajala je sve dok "Glas javnosti" nije otvorio priču o navodnom skrivenom bogatstvu Mlađana Dinkića, posle čega i u "Glasu" i u "Kuriru" – kao novinama u okviru istog preduzeća – počinju stalne finansijske kontrole i pritisci. Takođe, između Dinkića i "Kurira" otvara se i svojevrсни rat koji će se u jednom trenutku naći čak i pred Sudom časti Nezavisnog udruženja novinara Srbije. Zapisnik sa ovog događaja objasnio je zapravo mnogo toga o komunikaciji tabloida i političara. Pošto se Dinkićev G17 plus u junu 2005. požalio NUNS-u na tretman u "Kuriru" i detaljno izneo svoje zamerke na neprofesionalno izveštavanje, tadašnji urednik "Kurira" a današnji urednik i vlasnik "Informera" Dragan J. Vučićević na sednici Suda časti reći će da je "do pre četiri meseca Mlađan Dinkić bio jedan od najbližih insajdera 'Kurira' u Vladi Srbije", da je "dostavljao gomilu informacija o pojedinim političarima i strankama", ali i da je posle izbijanja sukoba članovima uredništva "pretio telefonom i sms porukama, nazivajući ih mafijašima, obećavajući da će ih uništiti i preporučujući im da traže

drugi posao". Sud časti nije stao ni na čiju stranu, odlučivši na kraju da i "G17 plus i list 'Kurir' demonstriraju odnose i veze koji su neuobičajeni za objektivne medije i političke organizacije".

Baš otprilike u to vreme počinje i nešto što će, po mišljenju brojnih sagovornika "Vremena", imati dalekosežne posledice – tabloidi postaju još smeliji, još bezobzirniji, počinju prave hajke na određene ličnosti. Razliku između dve epohe tabloida vidi i Antonije Kovačević: "Prva, lešinarska faza tabloida, zaključno sa prvim godinama 'Kurira', bila je po meni puno zdravija i normalnija od ove druge, u kojoj su tabloidi postali režimske pudlice, koje na prvi pogled nisu opasne, nisu doberman ni pitbulovi, ali toliko laju i vrše nuždu gde stignu i po kome stignu, da to neizbežno ostavlja utisak i posledice. U prvoj fazi, tabloidi su kršili neka pravila profesije, bilo je tu svega i svačega, ali bar nisu bili strogo kontrolisani vozovi u kojima se tačno zna na kojoj stanici se đubre izbacuje kroz prozor."

Iako je posle odlaska iz "Kurira" 2005. godine, opet sa Vučićevićem i Kesićem napravio tabloid "Press", Sveta Marjanović takođe smatra da je u to doba zaista došlo do promena. Po njegovom mišljenju, za tu situaciju najodgovorniji su vlasnici. "Naša želja stvarno jeste bila da pravimo novine koje će ljudi da čitaju, kojima ćemo mi nešto da menjamo. Neke stvari smo promenili, ne mogu da kažem da nismo, ali tabloidi su danas samo batina koja prelazi iz ruke u ruku. To nije trebalo da bude tako. Vlasnici su ukapirali da oni s tim mogu sebi da naprave dobru lovu i to je bio kraj."

DOBRA LOVA

Tu, dakle, dolazimo do jednog od najin-
trigantnijih segmenata priče o tabloidi-
ma, koji je nedavno ponovo aktuelizovan
u intervjuu Dragana Đilasa za "Blic" od
12. oktobra 2014. Pošto su ga tabloidi me-
secima držali na naslovnim stranama, o
čemu će u ovom feljtonu biti reči mnogo
detaljnije, Đilas je odgovarajući na pita-
nje da li mu je jasno zbog čega se to doga-
đalo, odgovorio ovako: "Svaki čovek koji
iskreno o tome razmišlja, zna odgovor.
Žalim zbog toga što mi je trebalo više od
godinu dana da shvatim da na te laži ne
treba da obraćam pažnju, da ne smem da
dozvolim da utiču na mene, moje raspo-
loženje, moj privatni život. Žalim i što sam
prihvatio da posle devet meseci pljuvanja
po meni sednem sa vlasnikom jednog od
njih i vidim da li ima načina da to stane.
To što mi je on tom prilikom, sasvim oz-
biljan, tražio milion evra u kešu da pre-
stanu da pišu i što sam to, naravno, od-
bio jeste nebitno. Bitno je da sam izdao
sebe samim tim što sam prihvatio da po-
sle svega što su slagali o meni sednem sa
takvim ljudima."

Iako se posle ovakvog priznanja očeki-
vala prava bura u javnosti, ništa se nije
dogodilo. Kao da je Đilas potvrdio šuš-
kanja i samo ozvaničio nešto što su svi
odavno prihvatili zdravo za gotovo. "Vi-
dim više razloga za to. Jedan je – navika-
vani smo na tabloidno uterivanje straha
kao žabe na sve topliju vodu i eto, navi-
kli smo se. Drugi – svako ko uzme u prin-
cipijelnu odbranu Dragana Đilasa, čita-
će o sebi kao o korumpiranom braniocu
tajkuna – navikavanje na tabloidizaciju
došlo je do faze kada nam je normalno
da druge provlače kroz blato, ali retko
ko se baš toliko navikao da sam sebi do-
brovoljno stavi metu na glavu", objašnja-
va Saša Janković, navodeći pritom i treći
važan razlog za ćutanje javnosti. "Dragan
Đilas je upravo jedan od onih koji je ovo
društvo počeo da kuva u tabloidnoj bari
i sama se nameće narodna poslovice o
sađenju tikava sa đavolom, koju je mo-
gao i morao da zna i pre nekoliko godina."

Pozivajući se na svoje dugogodišnje
iskustvo u medijima, i Antonije Kovače-
vić konstatuje kako su redakcije često i
drastično menjale svoju uređivačku po-
litiku i svoje zaštitnike, i tako "dolazile u
pomalo blesavu situaciju da danas npr.

Nemački slučaj

Često se u Srbiji čuje teza kako su ovdašnji tabloidi specifični u odnosu na svet-
ske, zato što nisu pre svega fokusirani na estradu i svet poznatih, na tračeve, pa-
paraco fotografije iz privatnog života itd. Navodno, tabloidi na drugim mestima
su baš takvi – potpuno apolitični.

Međutim, u pitanju je zabluda. Mnoštvo svetskih tabloida vrlo je jasno politički
profilisano. Nemački tabloid "Bild", koji je sa svojih 12-ak miliona čitalaca ujedno
i najprodavanije evropsko dnevno izdanje, ima uređivačku politiku sličnu svo-
jim srpskim "kolegama": kampanje protiv ovog ili onog političara, senzacionali-
zam, direktan i često uvredljiv jezik, tračevi, otvaranje afere.

Efekat ovakvog izveštavanja takođe je sličan. Bivši kancelar Gerhard Šreder na-
vodno je jednom prilikom izjavio da je njegova PR strategija jednostavna: "Sve što
mi je potrebno da bih imao uspešnu vladu jesu 'Bild' i televizija." S druge strane,
Džudit Holofernes, nemačka muzičarka koju je menadžment lista 2011. zamolio
da se pojavi u jednoj njihovoj kampanji, tu je ponudu odbila uz otvoreno pismo
u kojem navodi: "'Bild' je opasan politički instrument, maliciozna kreatura koja
ne opisuje Nemačku, već je stvara."

reketiraju onoga u čije ime su nekad re-
ketirale. I sve to bez blama i emocija, vrlo
poslovno." Uprkos brojnim pokušajima
"Vremena", Dragan Đilas nije pristao da
detaljnije objasni svoje navode o medij-
skom reketiranju.

Inače, o ovoj pojavi prvi put je počeo
da se govori kada je objavljena priča
o tome da su urednici nekadašnjeg "Na-
cionala" od Zorana Đinđića tražili pede-
set hiljada evra da bi prestali da pišu o
njemu. Po verziji koju je Čedomir Jova-
nović ispričao u knjizi *Atentat Miloša
Vasića*, kod Đinđića je u oktobru 2002.
došao Predrag Popović, glavni urednik,
koji tu "skrušeno objašnjava kako, eto, za
pare objavljuje ta pisma Ljiljane Buhe jer
mora i on od nečega da živi, nego ako
mu neko plati jedno 50.000 evra, on će
prestati s tim". Po istom svedočenju,
Đinđić je želeo da se s tim prestane, pla-
ćeno im je, ali se u "Nacionalu" ista pri-
ča nastavila.

S druge strane, u emisiji "Insajder" Vu-
čićević je izneo svoju verziju događaja: "Ja
mogu sto posto da vam tvrdim da je tač-
no da smo ušli, tu je bio Beba, kada smo
izašli tu je bio Beba, nervozni Beba. Ka-
snije sam čuo od ljudi iz Vlade da je po
tom našem odlasku on ušao unutra i pi-
tao Zorana 'pobogu, čoveče, kako primaš
ove kriminalce' i da je tu nastala svađa,
da je on skočio, otišao do svoje kancela-
rije, kabineta, skinuo tablicu sa svojim
imenom sa vrata, spakovao svoje stva-
ri i otišao. To sam ja čuo, ja to ne mogu
da tvrdim."

Postoji, međutim, i treća verzija koja
se donekle razlikuje od obe navedene. Po
rečima Svete Marjanovića, na sastanku
su bila sva trojica urednika "Nacionala",
bilo je reči o pismima Ljiljane Buhe, ali
nikakve pare nisu ni tražene ni nudene.
On ne pominje da je bilo gde video tadaš-
njeg šefa vladinog Biroa za informisanje
Bebu Popovića, već samo Đinđićevog sa-
radnika Zorana Janjuševića, koji je sedeo
ispred kancelarije.

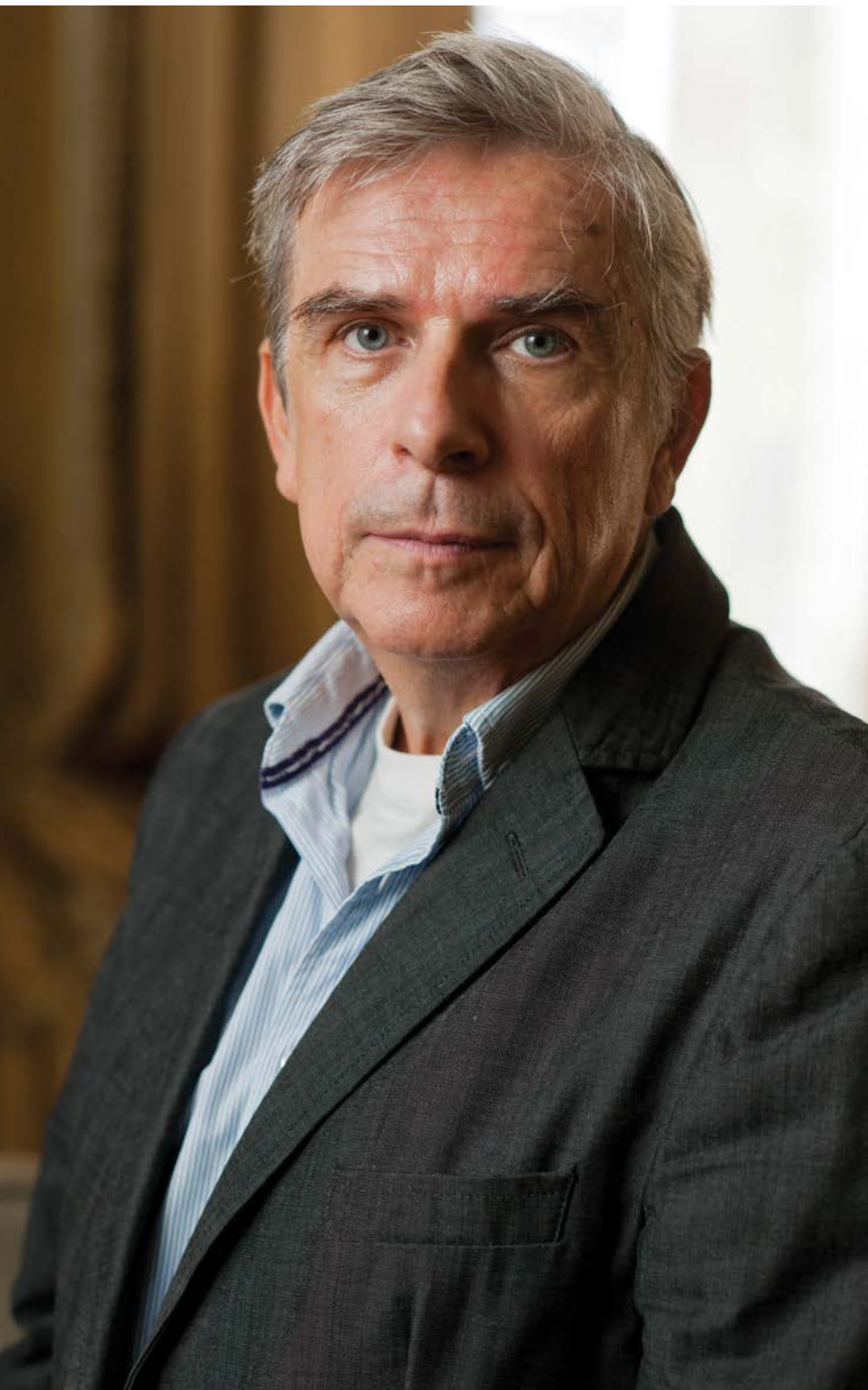
I kojoj sada verziji možemo da veruje-
mo? Odluka je potpuno lična, zavisi od
brojnih faktora, ali priča sama po sebi –
u svakoj svojoj verziji – dovoljno je indi-
kativna i dosta govori o povezanosti ta-
bloida i politike i političara. Ono što je
najvažnije jeste da upravo ona ide u pri-
log tezi da su se u istoriji srpskih tabloi-
da dogodile promene koje su s vremenom
dovele do situacije u kojoj smo danas, o
kojoj će tek biti reči na ovom mestu. Jer,
ako ništa drugo, razgovor trojice uredni-
ka s premijerom i iznos od pedeset hilja-
da evra – bilo da je tražen, nuđen ili pot-
puno izmišljen u nekoj od kasnijih inter-
pretacija – deluju prilično naivno u odno-
su na ponudu koja je izneta pred Dragana
Đilasa. Baš kao što i najsurovija stranica
"Nacionala" – kakve god efekte da je imala
– teško da može da se meri sa naslovnim
stranicama današnjeg "Kurira" ili današ-
njeg "Informera".

TAMARA SKROZZA

*Izradu ovog teksta je finansijski podržala Ambasada
Kraljevine Norveške u Beogradu. Sadržaj ovog teksta je
isključiva odgovornost "Vremena" i ni na koji način ne
odražava stavove Ambasade Kraljevine Norveške.*

Televizija kao odraz naše

“U procesu smo ozbiljne transformacije naših medija, odnosno njihovog preoblikovanja u stanje u kome će moći da budu otvoreni za preuzimanje od velikih svetskih medijskih konglomerata”

fotografije A. Andić

Na srpskom medijskom nebu uzburkanom raznim procesima, od digitalizacije, preko rasta i širenja novih medija, neograničenim uplivima programske komercijalizacije i navodno sveprisutnim političkim diktatom i cenzurom, teško je razabrati sve dimenzije i sve konsekvence promena. U razgovoru sa Stankom Crnobrnjom, televizijskim i filmskim rediteljem, producentom i scenaristom, teoretičarom, predavačem i publicistom u oblasti masovnih komunikacija i teorije televizije, nastojimo da “presečemo” sadašnji trenutak srpske medijske scene.

Prva tema koja se nameće i koja je javnosti već dovoljno nametnuta kroz sva sredstva informisanja jeste predstojeća digitalizacija emitovanja programa. Bilo kao obaveza, ili prednost za potrošače, a naročito gledana iz tehničkog aspekta u smislu oslobađanja etra, digitalizacija još donosi nova pitanja. “Na primer”, kaže Crnobrnja za “Vreme”, “RTS1 će dobiti mogućnost da emituje još dva programa u istom prostoru gde je nekad emitovao jedan. To je multiplikacija programa, RTS sa tri programa dobija još šest kanala, potpuno slobodno, bez ikakvog dodatnog ulaganja, bez ikakvog dodatnog tehnološkog napora. Ali, pitanje je šta ćemo sa tolikim programom.”

“VREME”: Može li se govoriti o digitalizaciji i sa negativne strane? Ko će praviti sve te nove programe i sa kakvim sadržajima?

STANKO CRNOBRNJA: Digitalizacija je samo tehnološki proces i njena loša strana *de facto* ne postoji. Jer na veliku ponudu kanala dolazi neverovatno tehnološko unapređenje kvaliteta slike i zvuka. To je prosto neuporedivo sa analognim emitovanjem i u tom smislu je veliki plus za potrošače. Generalno, taj proces je mistifikovan kod nas zbog poslovno-političkih nejasnoća, odnosno interesa, zadržki i kombinacija. Nama je čak Evropa konkretno pomogla, sumom od 70-80 miliona evra, za koje mi ne znamo gde su, u stvari, tačno završili, niti to iko pita. Zbog toga smo se i obavezali na neke rokove koje smo, nažalost, probili a da pri tom ne znamo da li se taj novac upotrebio

kulture

onako kako je namenjen. U svakom slučaju, to će ipak naredne godine sve zajedno biti završeno. Ali pitanje koje ste postavili je novo: šta će sada da rade proizvođači programa koji odjednom pred sobom imaju spektar koji mogu da koriste. To je jako kompleksna materija koju naši novi medijski zakoni nisu dobro ni sagledali, ni predvideli, a još manje regulisali. Imaćemo ozbiljan problem, i stručni, i legalni, i društveni, oko toga ko će da zgrabi te multiplekse i na koji način i kako će oni biti valorizovani.

Svi znamo da kada nekome date osnovnu dozvolu da emituje program vi ste mu dali dozvolu za jedan opštenacionalni resurs. Glavna igra biće oko toga ko će da monopolise jer je monopol glavni cilj velikog kapitalizma. U procesu smo ozbiljne transformacije naših medija, odnosno njihovog preoblikovanja u stanje u kome će moći da budu otvoreni za "takeover" od velikih svetskih medijskih konglomerata koji imaju interes da i ovo tržište podvrgnu pod standard internacionalnog medijskog delovanja. Drugim rečima, to znači da će te velike korporacije koje već imamo u novinarstvu i koje se pojavljuju kroz televizije kao što su B92 i tv Prva, pokušati još dublje da uđu i još više da zauzmu taj medijski prostor i da u tom novom svetu multimedijalnosti ostvaruju monopol. Ključno pitanje je i ko će držati distribuciju svog tog programa.

S druge strane, postojaće veća šansa da neki manji igrači u toj novoj digitalnoj stvarnosti isteraju neki svoj program. Za publiku je veća mogućnost da bira neke kanale koje do sada nije mogla da bira. U tom smislu govorimo o demokratičnosti digitalizacije.

Publika ima sve veću mogućnost da bira, tačno, ali programski izbor je sve uži, sveden na šarenu, komercijalnu ponudu. Ima li tu izlaza?

Ovo je jedno ogromno rvanje gde je u suštini najveći pritisak na javni servis i na ono što publika treba da dobije zato što joj to demokratskim pravom sleduje. U javnom servisu nema ludila komercijale, nema trke za rejtinzima, nema toga da vam reklamna agencija uskraćuje

finansiranje zato što vi o njenom programu govorite neke loše stvari ili ne govorite dovoljno dobro. To je javni servis, očišćen od političkih i ekonomskih pritiska. E zbog toga mislim da treba da se borimo da ga zadržimo. A ovo okolo, kako će kapitalisti, mali, srednji, veliki svetski, da se konfigurišu ili kako će međusobno da se pokolju, to ćemo mi tek da gledamo, to je ozbiljan šou-program.

Situacija je interesantna i jasna. Imate kapitalističke operatere i imate javni servis. Kako država između njih napravi balans, takva je i država. I kako država napravi balans između javnog interesa svuda, pa i u medijima, i privatnog odnosno korporativnog, multinacionalnog interesa, i kako štiti svoje stanovništvo, to je ogledalo same države. Zaštito svoje stanovništvo, ne dajmo da ga neko čerupa i medijski i mentalno i da mu neko pere mozak sve zarad svoje kinte. Ili, dajte bar neku alternativu.

Zapravo, kakav je odnos moći između biznisa i politike kada je reč o uticaju na medije? Na primer, za ukinate političke emisije kaže se da su stvar komercijalne odluke, ali se jasno između redova čita da su odluke cenzorske, političke...

Trenutna politička situacija i ljudi koji sad nama vladaju u Srbiji, odlučili su da prihvate princip ekonomske dominacije velikog kapitala kroz davanje ustupaka tom velikom kapitalu. I sad se odjednom sve otvara ka stranom multinacionalnom kapitalu koji, naravno, sa sobom ima i ozbiljnu političku liniju. Mi sada imamo desničarsku kapitalističku privrednu ekonomiju koju prati takva politika. Desničarska je u smislu što je veliki kapital najvažniji, multinacionalni kapital je najvažniji, kapital ne sme da ima granice, kapitalu mora da se otvori sve i mi smo tome prilagodili i naše medijske zakone.

Pod naletom tog i takvog kapitala, koliko televizijski program

odražava stvaran kulturni identitet našeg gledaoca, a koliko je lažni surrogat za njegov život?

U Srbiji već dugo postoji jedna potpuno nestvarna medijska situacija. Mi smo usred sankcija i bombardovanja imali preko 600 radio-stanica, preko 250 TV stanica, sve to u zemlji koja je među najsiriomaj-

nijima u Evropi. I dan-danas je situacija slična, na delu je potpuna medijska disperzija ili medijska nejednačenost. Sada dolazi na red da se to konsoliduje, upravo sam rekao kojim sredstvima: desničarskim, kapitalističkim. Nama je dopao trenutak kada će ta doktrina da se primeni u našim medijima. A koliko realno televizija odražava našu kulturu, pa u su-

štini čak i kad su televizije stisnute, one to odražavaju. Odražavaju čak i kad nema nečeg na toj televiziji. Onda se postavlja pitanje, a zašto nema? Pa, zato što neko to ne želi, i to je odraz naše kulture takođe. Odras kulture vidite i po tome kako izgledaju naši voditelji, kako se oblače, šta govore, šta rade, nije to samo neka generalna politika nego i način kad se neko dokopa medija kako on taj medij koristi, šta stavlja u prioritet kao vesti, šta ne stavlja uopšte, šta je njegov udarni program u osam sati uveče. To su stvari koje odražavaju trenutni kulturni poredak i trenutne medijske interese.

Ova država je izabrala konsolidaciju medija, a to znači da nam se nametnu trenutno važeći standardi u velikom kapitalizmu. Da se rasturi onih 260 TV stanica i preko 600 radio-stanica, jer to tako više ne može. Zakonom nismo zaštitili taj ambijent koji smo stvarali niti smo ga preuredili kako nama odgovara. I zato treba da budemo svesni da u jednom momentu kada se ta konsolidacija pretvori u nešto drugo, vi ćete imati angažovanu emisiju onako kako to CNN vidi, imaćete angažovanu emisiju kako to vidi grčki kapital ili švedski kapital. I tek kad se naši konsoliduju i naprave nešto što se zove progresivan,

■ **Svi ti napori da se uspostavi kontrola su priznanje moći novih medija. Znamo kroz istoriju, kako god se neki novi medij pojavio, neko je hteo da ga kontroliše. Taj neko je bio ili crkva, ili država, vojska, policija, tajne organizacije, tajne službe**

privatni kanal, tad ćete i na našem kanalu videti progresivnu angažovanu emisiju.

Uz to, etički kodeksi u novinarstvu su krajnje razmaknuti i razvodnjeni u poslednje vreme, opet nekom našom zaslugom i autodestruktivnim metodama, tako da mi i nemamo samoregulatorno telo u medijima i novinarstvu. Jer, ako bismo imali, onda bi to značilo da imamo svest i odgovornost da se kao medijski radnici regulišemo unutra i ne dopustimo neke stvari, a neke da ih promovišemo. Da ne očekujemo da nas stalno reguliše država i da nam udara packe, pa onda da mi kukamo kako nas ona cenzuriše. To je potpuno prevaziđen metod, jer je država našla prostor i kaže: "Pa ako ovi ne mogu da se organizuju, mi ćemo da ih organizujemo." A država je takva kakva jeste. Sve dok mi kao struka ne napravimo telo za samoregulaciju, svako drugi će moći da vršlja u medijima i da tretira novinare kao poslednju rupu na svirali, ili kao nečije plaćene radnike ili kao zvezde koje izbacuje u prvi plan, a da oni to ničim nisu zaslužili.

U vašoj novoj knjizi *Novi mediji i društvene mreže* nastojite da u kompleksan proces digitalizacije, koji je već sazreo, uvedete makar terminološki red i definisanost. Zašto pojmovnik, a ne rečnik?

Svi smo svesni kako je talas digitalizacije i internacionalizacije medija doneo sa sobom novu terminologiju koja je u suštini sva engleska. Spoznalo se širom sveta da je gotovo nemoguće prevoditi bukvalno te nove pojmove iz nove digitalne stvarnosti, koja podrazumeva i tehnologiju i korisnike tehnologije. Neki pojmovi ulaze jako sporo u domicilni jezik, a neki ulaze preko noći. Dajem uvek primer reči "dron". Preko noći svi su naučili šta je reč dron, a mi kažemo bespilotna letelica. I ta reč će sad da ostane, kao što će da ostane lajkujem, šerujem, što je kombinacija naše i strane reči.

Zašto ova knjiga nije rečnik? Rečnik je često kategorija koja podrazumeva

istraživanje više ljudi, i lingvista i sociologa i istoričara. Ovo je pojmovnik koji opisuje dotične pojmove iz digitalnog sveta sa namerom da ljudi koji nisu stigli da se uključe u digitalnu revoluciju približe sebi bar neke reči i da znaju o čemu se tu radi. U suštini, ovo je pojmovnik laganih objašnjenja, neka su i malo stručnija, ali generalno usmerena ka ljudima koji žele da se orijentišu i izvrše navigaciju u tom novom svetu stranih engleskih reči. U knjizi ima preko 500 pojmova, a unutar toga još toliko dodatnih sličnih, srodnih pojmova, tako da ih sigurno ima znatno više, možda čak i preko hiljadu. Ova knjiga može biti i podsticaj za naše lingviste i medijske istraživače da možda odavde krenu i naprave jednu pravu sistematizaciju ili neke ozbiljne rečnike.

Kada posmatramo klasične mas-medije i nove medije ili društvene mreže, kakav je njihov pojedinačan društveni smisao danas?

Među onima koji su digitalizovani i onima koji to nisu postoji ogroman društveni jaz. Ljudi koji su digitalizovani dobijaju moćno medijsko sredstvo. Sad imamo generaciju jedne tehnologije koja je apsolutno pristupačna i multimedijalna, i u tom smislu demokratska do te mere da je početak alžirskih nemira bio u mobilnom telefonu jedne seljanke u Alžiru. Ona je poslala sms drugoj seljanki o represivnom ponašanju policije koje je upravo videla, i tako je to išlo ukруг dok nisu krenuli nemiri. E sad, ti novi mediji su u suštini slobodni i velika je u svetu trka i strka da se oni "oneslobode".

I politička moć i ekonomska moć sa novom digitalnom tehnologijom sele se polako u taj virtuelni svet. Mi koji radimo u medijima moramo da pratimo tu seobu moći. Možda ćete se složiti sa mnom, ali najinteresantnije je da čitate komentare na internetu. Oni su ta neka pozornica demokracije na koju ja volim da odem, da vidim razne strane, dijaloge... Znači, dijalog se preselio sa seoskog trga

ili iz mesne zajednice, sa partijskog sastanka, iz nekog drugog foruma na virtuelne forume. I tu imate živu interakciju između ljudi kojima je stalo do nečega. Za ljude u medijima važno je da shvate da se taj proces za stalno promenio, a da je ovo drugo stari svet, štampani medij je stari svet. A svim starim ljudima je teško, pa tako i starim medijima. Stari mediji ostaju poslednji na braniku, a mi se svi kao selimo. To je isto kao oni što ostaju da brane Beograd, kao major Gavrilović, evo vi iz štampanih ste major Gavrilović. Ostajete kao major i borite se, a mi se svi selimo u novi virtuelni svet i odatle pucamo u neprijatelje. I vidite koliko su postali osetljivi na to pucanje, a ne znaju kako da ga reše. Taj novi svet nije neka razbibriga, to je bukvalno novi svet koji će za našu decu, pogotovo za unuke, biti dominantan oblik življenja.

Kakve šanse dajete suprotnom pravcu kretanja, da se iz digitalnog prede ponovo u tradicionalan oblik medija?

Taj povratak obično znači hvatanje niše, jer su u medijima shvatili da svet postaje biološki sve stariji. Generalno, biznis je u virtuelnom novinarstvu, a ovo je samo jedna mala niša za one koji to vole i uživaju. A opet, u Teksasu je nedavno urađena anketa koja pokazuje da studenti koji su svi digitalna generacija vole da imaju udžbenik u ruci, u štampanom izdanju. Čitanje knjige, časopisa je ipak neponovljivo iskustvo. I ono nije nestalo zato što je loše, nego zato što postoji ponuda nečeg još boljeg. Na klik dugmetom vi ste otišli širom kosmosa, i nema granica kad ođete. U toj novoj stvarnosti društvene mreže čine osnovni društveni format i generacije iza nas će da vrednuju po tome u koliko su mreža uključeni. Ovo je epohalna promena, civilizacija je napravila granicu posle 5000 godina razvoja, i to je sad ta granica koju mi živimo. Generacije koje su zatečene u tom prelomu, a to smo mi, prosto to moramo da podnesemo. Već generacije

rođene 2050-ih nikakve probleme s ovim neće imati.

Ali, rekoste, velika je trka da se i taj prostor "oneslobodi"...

To samo govori da je medijska moć najveća moć i svi ti napori da se uspostavi kontrola su priznanje moći novih medija. Znamo kroz istoriju, kako god se neki novi medij pojavio, neko je hteo da ga kontroliše. Taj neko je bio ili crkva, ili država, vojska, policija, tajne organizacije, tajne službe. Uvek najjači pokušavaju da kontrolišu sredstva komunikacije, a pogotovo nove medije. Da ih usmere, ograniče i stave u jedan kalup. I sad sve ove borbe usmerene ka internetu, u Mađarskoj, Turskoj, rezultat su toga. Kinezi su to uradili na svoj komunistički način. Nema Fejsbuka, nema ništa. Ima, ali kineski. I Kinezi žive u svom kosmosu, u svojoj galaksiji. Zapad je razvio svoje metode kojima barata već duže vreme, to su nivoi nadgledanja, kontrole informacija i ubacivanja dezinformacije i lažne informacije. I to rade maestralno.

Onda, koji je savet za ponašanje pojedinca na društvenim mrežama – pažljivo gaziti?

Upravo tako, pažljivo gaziti, jer minsko je polje. Ne možemo mi sad u jednom razgovoru da imamo rešenje primenjivo za sve, ali, da, ovo što ste rekli – pažljivo gaziti. I ne vredi da se tu kuka retroaktivno, nego se unapred pogleda šta je na horizontu.

Cenzurom se opširno bavi i naš najnoviji set medijskih zakona. Ali, koliko ti medijski zakoni zaista odgovaraju stvarnosti?

Odmah da kažem da su ta tri zakona u velikoj meri pokušaj prepisivanja, kompozitnog prepisivanja raznih zakona koji postoje, i opet neka naša varijanta stručnosti i usuda da i to što iskopiramo uradimo loše za nas. Kao što smo loše kopirali zakone o notarima. Pritom, potpuno odbijam ideju da je Brisel mogao da drži ruku našim medijskim zakonopiscima toliko meseci da napišu tako loš zakon. Pozivanje na Brisel bilo je da bi se prikrila nemušnost i poslovno-politička orijentacija da se *laissez-faire* uvede u velike medije. I da pojedini ljudi mogu da imaju po dve-tri televizijske stanice, po dvoje-troje novina i da niko ne pita ko su oni. To je cilj te reforme zakona. Da od zakona koji je tražio 51 odsto domaćeg vlasništva u mediju sad

odjednom – ne treba ništa. Dobro, to ima i u Nemačkoj, ali tamo je mnogo sređeniji sistem i recite koliko oni uopšte imaju stranih medija i koliko su oni jaki, a da nisu multinacionalni.

Zakon je, dakle, neadekvatan našoj stvarnosti. Ovde je preko potrebno zakonski regulisati neke tokove kao što su kablovska televizija, satelitska, nova televizija koja će proisteci iz interaktivne televizije, svi mogući proizvođači programa, kako oni reklamiraju svoj program, distributeri programa, kako oni naplaćuju to, kako oni mogu da dižu cene, da li uopšte ima slobodnog formiranja cena, šta je tržište, definisati ga. To je sve ostalo nedorečeno tako da oni koji zauzmu jake pozicije u medijima mogu da rade šta hoće. A ovi zakoni su bili set humanitarnih ili humanih postulata o zabrani cenzure, zaštititi dece, zaštititi manjina, a to su sve ona opšta mesta. Nego, da vidimo mi gde je tu meso, kako ovi koji budu u vlasništvu, i emiteri i distributeri i prikazivači, kako su oni uređeni. I šta tu dobija javnost, a šta gubi? Mislim da je ovim zakonom javnost prilično izgubila.

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

**SAVRŠENI
UKUS
SVEŽINE**

KIKU
Fresh Apple Emotion

www.kiku.rs **f** KikuSrbija

Hronika najavljene

Aleksandar Tijanić i Srđa Popović umrli su pre tačno godinu dana, u rasponu od jedva dvadeset četiri časa. Ova dva čoveka obeležila su, na različite načine, noviju istoriju Jugoslavije i Srbije, a njihov je odlazak u savremenoj srpskoj javnosti stvorio neuporedivu prazninu. Najbolja ilustracija te praznine jest nivo izgubljenosti i dezorijentisanosti na opozicionoj i aktivističkoj drugosrbijanskoj sceni, odnosno u medijskoj sferi

foto Goranka Matić

Gospođa Smrt nije lišena smisla za ironiju. Kao ilustracija tog smisla obično se navodi ona zgodna skaska o Bagdadu i Samari. Smisao gospođe Smrti za ironiju najočitiji je, međutim, kad je riječ o tajmingu. Postoji nekoliko najčuvenijih priča o slavnim ljudima koji su umrli istog dana. I Džon Adams i Tomas Džeferson, drugi i treći po redu predsjednik Sjedinjenih Američkih Država, umrli su 4. jula 1826. godine. Dva američka predsjednika da umru na isti dan, pa još na Dan nezavisnosti, koji komemorira usvajanje Deklaracije nezavisnosti u čijem su pisanju i usvajanju obojica učestvovala, sve zvuči kao koincidencija koja bi i za Pola Ostera

bila pretjerana. Isti dan smrti – 11. oktobar 1963. – dijele i Žan Kokto i Edit Pjař, dvoje najslavnijih francuskih umjetnika svog vremena. U tekućem stoljeću, barem iz globalne perspektive, najčuveniji je slučaj Mikelandela Antonionija i Ingmara Bergmana, dvojice divova sedme umjetnosti, genija za koje se činilo da dolaze iz druge epohe i sa druge planete, a koji su umrli istog dana – 30. jula 2007. godine.

ADVOKAT I NOVINAR

Srđa Popović i Aleksandar Tijanić nisu umrli istog dana, nego dan za danom, Tijanić dvadeset osmog, a Popović dvadeset devetog oktobra 2013. godine, ali je i takva bliskost njihovih smrti mnoge uznemirila.

Najbolje se to vidjelo iz histeričnih napada na sve one koji bi se eventualno u istom nekrologu oprastali od obojice. Niko nije ni pokušao reći da se radi o ljudima jednake važnosti i jednake specifične težine, ali činjenica jest da su obojica u svemu čime su se bavili stizali do vrha. Takođe, iza obojice je, pokazuje to dobro proteklih godinu dana, a izvan svake fraze, ostala golema praznina. Uz sve silne razlike koje su između njih dvojice postojale, postoji jedna sličnost, za koju mi se čini da je važna, a ostala je, ako se ne varam, nezabilježena. I Popović i Tijanić, naime, spadaju u one rijetke figure koje su i u vrijeme SFRJ i u vrijeme poslije raspada Jugoslavije igrale veliku ulogu u društvu. Pravnik, advokat, borac

praznine

foto Stanislav Milojković

za slobodu govora, peticionaš, početkom devedesetih jedan od osnivača "Vremena", antiratni i politički aktivista. S druge strane, novinar i kolumnista osebujnog i nezaboravnog stila, sve više postaje medijski menadžer, svjestan da stilsko *umiranje u ljepoti* možda i donosi prepoznavanje i malu slavu, ali da su novac i mogućnost stvarnog društvenog uticaja ipak drugdje.

UZOR

U knjizi *Beskičmena Španija*, filozof Hoze Ortega i Gaset iznosi zavodljivu doktrinu o nastanku društva kao takvog ("nema društva ukoliko među članovima ne postoji svest o pripadnosti istoj grupi"). Citiraću ovdje malo ekstenzivnije

razmišljanje ovog originalnog filozofa: "Obilje svedočanstava, pre svega etnoloških, primorava nas na pomisao da se društvo rađa iz nadmoćne privlačnosti koju jedan ili nekoliko pojedinaca zrače prema drugima. Nadmoćnost, izuzetnost određenog pojedinca automatski budi kod ostalih pokretačku snagu privlačenja, sleđenja. Manire, odnosno ponašanje te istaknute ličnosti oduševljeni sledbenici prihvataju kao nadindividualna načela. Ukoliko, dakle, uopšte treba govoriti o nagonu, rekli bismo da se socijalni nagon konkretno sastoji od poriva ka poslušnosti koju neki ljudi osećaju prema čoveku koji je u izvesnom smislu uzoran. Taj dinamički odnos između

uzornog čoveka i žudnje okoline da ga sledi, da mu se prilagodi, pojavljuje se u svim društvima, počevši od najprimitivnijih i iskonskih pa sve do onih najrazvijenijih koja su skoro već na izmaku."

Na ovom fonu, mogli bismo, s nešto pretjerivanja, reći da je čitav koncept Druge Srbije, cijelo to *društvo*, nastao iz *nadmoćne privlačnosti* Srđe Popovića. Od 1990. godine, kad je osnovao "Vreme", do perioda nakon pada Miloševića, kad se poslije povratka iz Amerike uspostavio kao guru "Peščanika", Srđa Popović je neprestano bio i ostao siva eminencija opozicione Druge Srbije. Obdaren nevjerojatnim šarmom i inteligencijom, intelektualno superiorn, rječit, elokventan i ubjedljiv, nesklon afektu u pisanju, sa jasnim i konzistentnim stavovima, sposoban razlikovati važno od nevažnog (što je koliko rijetka, toliko i važna osobina), Popović je za mnoge funkcionisao kao *uzor*.

Ako postoji opsesivna ideja u njegovom političkom djelovanju, naročito u posljednjih četvrt vijeka života, ona se sastoji iz ubjeđenja da Srbiju treba nepovratno učiniti dijelom Zapada, *prvog svijeta*. U tome je bio savršeno dosljedan. Ovdje je važno načiniti jednu distinkciju. Postoji Zapad u političkom smislu (misli se prvenstveno na EU i NATO), kao što postoji Zapad u vrijednosnom smislu (liberalna demokratija, individualizam, sloboda mišljenja, okupljanja i govorenja, ljudska prava u najširem smislu). Ova dva smisla se u dobroj mjeri poklapaju, ali ne do kraja. Postavlja se, međutim, pitanje prioriteta: da li je važnije požuriti, pozicionirati se na politički Zapad, pa se onda na miru i polako približavati Zapadnim vrijednostima ili je važnije najprije implementirati vrijednosti, a političko pridruživanje, kad i ako dođe – dođe. Nepovjerljiv prema lokalnoj političkoj eliti, još nepovjerljiviji prema takozvanoj masi, Popović je bio za prvu varijantu, a kao najbrži način za to svojevremeno je vidio neku vrstu strane intervencije i privremenog vanjskog (Zapadnog) tutorstva. U tom smislu (ne zaboravljajući, naravno, nipošto ni humanitarni aspekt cijele stvari onomad, odnosno želju da se završi rat te da se okončaju pogibije i stradanja civila) valja čitati i njegovu podršku ideji o bombardovanju Srbije još početkom devedesetih, kao i ono što mu je nedavno, baš u intervjuu za "Vreme", kao glavni grijeh

spočitao Vladeta Janković, tezu "da bi za Srbe jedini lek bio da dožive potpun vojni poraz i kapitulaciju". Besmislen je, međutim, Jankovićev zaključak da "Srđa Popović zapravo nije voleo svoj narod". On je svom narodu želio najbolje, samo što se njegova "dijagnoza" o stanju naroda, a samim tim i o poželjnom "liječenju" razlikovala od Jankovićeve. Nije tu slučajno ni korištenje metafore "lek"; ne ulazeći ovdje u raspravu da li je Popovićeva "dijagnoza" ispravna, savršeno je logičan njegov stav da je dugoročno bolje progutati gorki lijek (koliko god to na kratki rok bilo neprijatno), nego ignorisati "bolest".

POLEMIKA

Sve do pada Miloševića, ono što se obično naziva Drugom Srbijom bilo je, barem izvana gledajući, prilično monolitan pokret. Prva prava pukotina na ovom frontu jest čuvena polemika "vođena na stra-

najistaknutiji je bio Stojan Cerović. Iskristivši kao moto pominjanog predgovora dva citata – jedan Popovićev i jedan Cerovićev – Olivera Milosavljević sugerirše kako se polemika u simboličkom smislu može svesti na polemiku između njih dvojice. I zbilja, Srđa Popović se u polemiku uključuje tek nakon što je Cerović, između ostalog, napisao: "Da li je trebalo da objašnjavamo zatucanom narodu da mora da voli NATO bombe? Da li smo morali da verujemo kako su svi oni mostovi porušeni iz razloga pedagoških, da bi Srbi naučili lekciju iz demokratije? Ili iz medicinskih, jer što je lek za bolesnog čoveka to je bomba za lud narod? I da li je uopšte palo dovoljno bombi?" Svoj tekst *Kapitulacija pred zločinom*, Popović započinje u ličnom intimističkom tonu: "Dragi Stojane, kada smo pravili 'Vreme', nisam mogao ni zamisliti da ću se jednog dana dopisivati sa tobom preko ovih stranica", bazirajući

usred razmjene vatre između Cerovića i Popovića, u polemiku se, ničim izazvan, uključuje Svetislav Basara. Ne mogu da odolim, a da ne citiram nadahnute redove o "frustriranim, pohlepnim i guzanim babama"; veli, dakle, Basara: "Osećam udeo lične krivice u nepočinstvima čije sam posledice (za razliku od baba) svojim očima video na drinskim sprudovima. Bilo ih je svukuda. Neka Bog dâ da sva izađu na videlo. Neka Bog dâ da smognemo snage da zatražimo oprostaj od sviju koje smo, hteli-ne hteli, zavili u crno. Međutim, ne vidim nijedan razlog da za to pokajanje padamo na kolena pred Biserko, Kandić, Slapšak i buljavi Luković (padeži namerani) koji su od tih nesreća udobno živeli i

TAČKE PRELOMA: Sarajevo 1992.

foto Boža Petrović

nicama lista 'Vreme' od 1. avgusta do 21. novembra 2002. godine", polemika koju je Olivera Milosavljević prozvala *tačkom razlaza*. U predgovoru knjizi tako i naslovljenoj, a u koju su uvršteni svi tekstovi iz ove polemike, uz neke za nju usputno vezane, Olivera Milosavljević navodi cijeli niz tema oko kojih se polemika vodila (ratni zločini, Haški sud, NATO bombardovanje SR Jugoslavije, 5. oktobar itd.). Detaljna analiza cijele ove polemike zavrđuje zaseban opširan tekst, ali ovdje ću, barem ovlašno, podsjetiti prvenstveno na Popovićeve stavove iznesene prije dvanaest godina. Među 78 tekstova od kojih se polemika sastoji, Popović se iskazuje kao najplodniji i najfrekventniji autor – tu je, naime, devet priloga koje on potpisuje.

Među onima koji su Popoviću kontrirali,

suštinu teksta prvenstveno na polemici s Cerovićevim stavom da treba pokazati "dobru volju da se oprostiti što se oprostiti može, da se ispolje saosećanje i milosrđe, a ne samo osvetnički bes".

Najkraće rečeno, Popović se zalaže za energičnije "suočavanje sa prošlošću", jer su zločini bili odviše strašni da bi ih se adaktiralo samim činom suđenja počinocima. Cerović mu na to otpisuje: "Mislio sam da je Milošević naš veliki problem i da u ono vreme nismo morali da pitamo ko nam i zašto pomaže da ga se rešimo. Sad ispada da ništa nije rešeno, da je problem Srbija i svako od nas, to jest da tek sad dolazi najveći posao. Pa, prijatelji, ja ne nameravam da ratujem protiv svoje lične karte. Takva je kakva je. Ako šta drugo ima da se popravi, eto mene." (Usput,

Beograd 1999.

foto Emil Vaš

hoće da žive isto tako zauvek. Ako nemamo bolju savest od tih sablasti, bolje da nas nije."

Ugrubo govoreći, Popović tvrdi da Srbija nema pravo na normalnost, na normalan život, dok se ne suoči do kraja sa zločinima počinjenim u njeno ime. Cerović mu na to, već na kraju polemike, odgovara: "Najzad, žao mi je što nekome to zvuči cinično, ali nikako ne mislim da je bavljenje ratnim zločinima i odgovornošću društva najvažnija obaveza svih nas. Ako pokušam da zamislim zemlju u kojoj se to masovno radi, prvo što pomislim jeste da bih smesta otud pobegao bilo kuda. Da je Miloševićeva Srbija zbilja bila Hitlerova Nemačka, još bih nekako razumeo ove sadističke, ili možda više nekrofilne izlive. Ali kako da to razumemo sad kad ni

Miloševića više nema među nama? (...) A zločinima, ratovima i krivicama ovo društvo bavi se koliko može i ume. Bavilo se i ranije i ne znam zašto se tako zaboravlja istorija srpskog otpora koji je najzad srušio Miloševića. Zašto se misli da se sav onaj narod koji je glasao i ustao protiv nje-ga sad ponovo njemu okrenuo. Ako poneko ipak jeste, to je pre svega zasluga Haškog procesa. Zar je taj mehanizam zbilja tako teško razumeti?"

BELI LISTIĆI

I Srđa Popović i Stojan Cerović bili su u prvim redovima otpora Miloševiću, ratnim zločinima i nacionalizmu. U moralnom smislu, a u tom kontekstu, njima je zaludno tražiti mane. Ono po čemu se njihovi stavovi 2002. godine razlikuju, može se svesti na jednu sliku: Cerović vjeruje u mogućnost mira, dok je za Popovića srž društva stalni konflikt. Oboji-

tekstova protiv "autističnog premijera". Barem dio potrebe za angažmanom oko utvrđivanja političke pozadine atentata na Đinđića u Popovićevom slučaju nije bio lišen veze sa željom da se Koštunica politički neutrališe. S porazom Koštunice, odnosno sa usponom DS-a i Borisa Tadića na ključne pozicije u državi, srpski brod je, čini se, na čvrstom kursu ka Evropskoj uniji i Zapadu kao metafori, svemu onome, dakle, čemu i Srđa Popović teži. I zaista, slijede hapšenja Radovana Karadžića i Ratka Mladića te napredak u EU integracijama. Kad se, međutim, pokaže da Boris Tadić ne želi ipak slijediti po svaku cijenu EU agendu, kad se učini da mu je možda više stalo do Zapada u vrijednosnom nego u političkom smislu, kad odbije da slijedi sve evropske zahtjeve, naročito kad je riječ o Kosovu, iz Popovićevog krugu dolazi vrhunski gambit – pokret takozvanih bijelih listića.

Tomislav Nikolić je pobijedio Borisa Tadića, a kao posljedica te pobjede, iduća vlada se formira oko SPS-a i SNS-a. Privremeno je Iвица Dačić premijer, dok je Aleksandar Vučić prvi potpredsjednik Vlade. Jasno je, međutim, da neće proći dugo prije nego njih dvojica promijene uloge i prije nego se sva realna politička moć skoncentriše kod Vučića. Iako je cijela ova izborna matematika užasno jednostavna, mnogi se još prave da je ne razumiju te vrijedi uložiti napor da im se sve to nacrti.

Oni skloni aboliranju bijelih listića od svake odgovornosti, skloni su reći da ih je bilo premalo, da je fokusiranost na bijele listiće besmislena. To je, naravno, pogrešno. To je kao kad bi neki komentator predizbornih kampanja u Americi kritikovao fokusiranost izbornih štabova demokrata i republikanaca na države kakve su Ohajo ili Florida, države

Beograd 2000.

foto A. Anđić

Beograd 2003.

foto B92

ca su, naravno, svjesni važnosti kažnjavanja zločinaca, no Cerović nije želio da živi u društvu u kojem će komemoriranje zločina dokinuti svaku šansu za mirnu sadašnjost i budućnost. U pragmatičnom smislu, međutim, a skladu sa magistralnom idejom nepovratnog prebacivanja Srbije na Zapadni kolosijek, Popović je bio u pravu. U tom kontekstu, on je po pravilu stajao na poziciji udovoljavanja zahtjeva koje su pred Srbiju iznosile Amerika i Evropska unija. Poslije Đinđićeve smrti, kao glavni i najopasniji protivnik promptnih evropskih integracija potvrđuje se Vojislav Koštunica. Pod Popovićevim mentorstvom, faktički cijela Druga Srbija, uključujući i mnoge od onih koji su 2000. godine agitovali za Koštunicu, strastveno ispisuje desetine i stotine

Malo je tema o kojima je u Srbiji više pisano, nažalost uglavnom nesuvislo, pa ovdje valja ponuditi odmjeran sažetak. Cijela stvar ima, reklo bi se, beletrističku predistoriju. U jednom romanu Žozea Saramaga, naime, građani iskazuju nezadovoljstvo cjelokupnom političkom kastom tako što masovno izlaze na izbore, a velika većina izišlih birača u glasačke kutije ubacuje prazne listiće. Potcrtajmo: važno je da izlazak na izbore bude masovan (nema bojkota, nema apstinencije), a da većina tih glasača ne glasa ni za koga. U kontekstu romana to je ilustracija građanske pobune protiv sistema prividnog izbora. Zagovornici "bijelih listića" u Srbiji spinuju sličnu priču: svi su isti, a ova-ko ćemo to i da im poručimo. Kao rezultat toga, na predsjedničkim izborima

poznate kao *swing states*, odnosno one za koje se ne može unaprijed pogoditi da li će u njima pobijediti demokratski ili republikanski kandidat. Unaprijed se zna da demokratski kandidat pobjeđuje u Masačusetsu ili Vermontu, kao što se zna da republikanac trijumfuje u Alabami ili Južnoj Karolini, pa u tim državama nema potrebe za prejakom kampanjom. U slučaju Srbije, imajući u vidu sve rezultate izbora nakon Đinđićeve smrti, pa do te presudne 2012. godine, jasno je bilo da radikalni odnosno naprednjački kandidat mora uvijek da bude, u najmanju ruku, nadomak pobjede. Da bi pobijedio, nije mu toliko nužno namaknuti dodatne glasove, koliko oduzeti glasove protivniku. Bijeli listići u tom su savršeno uspješni.

POGUBLJENOST LAŽNIH UZORA

Za razliku od brojnih njegovih sljedbenika, Srđa Popović nipošto nije bio politički naivan. On je morao znati da je poželjna posljedica pokreta bijelih listića poraz DS-a, odnosno pobjeda SNS-a. Iza svega je morala da stoji spekulacija (vjerovatno na neki način unaprijed ovjerena) da će posao pridruživanja Evropskoj uniji Vučić i SNS voditi efikasnije. Tako je naposljetku i ispalo. Srđa Popović je zapravo umro u onom trenutku kad su ljudi koji su čak i personalno oličavali politiku čiji je on bio najgorčiji protivnik počeli u praksi da sprovode njegov program. To je paradoks koji bi on znao da cijeni, ali koji njegove samozvane sljedbenike dovodi do ludila. Popović je – rekli smo – znao da razlikuje važno od nevažnog, a iz njegove perspektive važno je bilo približavanje Srbije Zapadu.

Nakon njegove smrti, mada ne i jako dugo, tu je liniju uspjela da nastavi Vesna Pešić. Njene pohvale Dačiću i Vučiću u kontekstu Briselskog sporazuma dokazuju tome. Kasnije je, međutim, i ona pala pod uticaj *lažnih uzora*. Vratio se nakratko Hoze Ortega i Gaset. On kaže ovako: "Nasuprot autentičnoj uzornosti, postoji lažna i isprazna uzornost. Prva razlika između njih je u tome što istinski uzornom čoveku nikada nije bio cilj da to zaista postane. (...) Kod lažnog uzora duhovna trajektorija suprotnog je smera. On neposredno odlučuje da bude uzor; u čemu i na koji način drugorazredno je pitanje, koje će kasnije pokušati da reši. Ne zanima ga nikakvo određeno delanje; ni u čemu ne oseća glad za savršenstvom. Jedino što ga privlači, jedino za čim žudi jeste taj socijalni efekat savršenstva – uzornost. Ne želi da bude veliki lovac ili veliki ratnik, ni dobar, ni mudar, niti svetac. Ne želi, u stvari, duboko u sebi, da bude bilo šta. Jedino želi da bude drugima, u tuđim očima, obrazac i model. (...) Otuda sledi druga korenita razlika između jednog i drugog tipa uzornosti. Dobar uzor ne može to biti ukoliko nije plodotvoran, tvorac nečega. Loš uzor ne stvara ništa pozitivno ni vredno. Nije istinski umešan, niti mudar, pa čak ni dobar. Onaj ko ima nameru da bude dobar u očima drugih, nije to uistinu. Vidite kako je namera da se bude uzoran, u samoj svojoj suštini, oličenje nemoralna. Jalovost lažnog uzora neumitna je posledica njegove namere.

(...) Lažni uzor nije svetac, već svetac na kvadrat."

U ovaj opis *lažnih uzora* savršeno se uklapaju likovi koji jalovo i neuspješno pokušavaju da zamijene Srđu Popovića. Najeklatantniji i najtužniji primjer tu je definitivno Dejan Ilić, koji nakon Popovićeve smrti koristi svaku priliku da na "Peščaniku" objavi kakav *programski* tekst, sve jedan promašeniji od drugog. Tematski gledano, pogubljenost Druge Srbije nakon Popovićeve smrti ponajbolje se vidjela u kontekstu teme drona na utakmici Srbija – Albanija. Tako je, recimo, Branislav Dimitrijević u hvaljenom tekstu *Visok rizik* kritikovao RTS jer se "kada su krenule *uznemirujuće scene na terenu* tokom utakmice Srbija – Albanija reditelj prenoša opredelio za džonfordovski total dok se komentator upinjao da objasni kako se zapravo ništa posebno nije dogodilo". Takav potez Dimitrijević koristi da bi današnju Srbiju usporedio sa Čaušeskuovom Rumunijom, a RTS sa Čaušeskuovom televizijom, blaženo nesvjestan da se RTS zapravo ponio sasvim evropski, odnosno u skladu sa UEFA direktivama za prenošenje kada se dese incidenti na stadionu. Cijela Druge Srbija se poslije Popovićeve smrti ponaša kao fudbalski tim bez trenera ili orkestar bez dirigenta.

ZASTAVE I VERNOST

Nakon Popovićeve smrti, lavovski dio aktivnosti Druge Srbije preselio se na tzv. društvene mreže. Pa tako 15. oktobra 2014. godine, o 25. godišnjici smrti Danila Kiša, a u kontekstu drona i "zastave" Lana Budimlić, persona čiji cjelokupan simbolički javni kapital počiva na privatnoj vezi sa Srđom Popovićem, na svom Twitter profilu poručuje: "Neka se stotinu zastava vije, nijedna moja nije. (Kiš)." Drugosrbijanska krema to podržava putem 10 retvitova i 57 fejkova. Niko očito pojma nema da pomenuta fraza nema nikakve veze sa Danilom Kišom. Riječ je o varijaciji na distih Miloša Crnjanskog "nijedna trobojka što se vije, / naša nije". Fraza o stotinu zastava ne postoji nigdje u Kišovom opusu; postoji samo apokrifna priča iz sjećanja Predraga Matvejevića. Iz današnje drugosrbijanske perspektive, perspektive neosviješćenog "prosvjećenog antijugoslovenstva", iz koje se i na antifašizmu insistira samo iz afekta, Crnjanski nema poželjnu

seksi auru. Zato je tu Kiš, kao univerzalni prazni označitelj.

Lavovski dio današnjeg kritičkog djelovanja ostataka Druge Srbije spram Vučićevo režima takođe se svodi na afekat. Naoko paradoksalno, ali najveći Vučićevi kritičari kao da su od njega preuzeli jednu od najiritantnijih njegovih osobina: snažnu emotivizaciju javnog diskursa. Svaki njihov pokušaj političke kritike pun je *šokiranosti*, *osupnutosti*, *zgražavanja*, velikih, a šupljih riječi. Ima ona divna Kafkina fraza kojom je on opisao Dikensove junake: "hladnoća srca prikrivena pretjeranim izlivom osjećanja". I hladnoću i prazninu, a naročito pogubljenost svoju nakon Popovićeve

SINDROMI: Petar Luković, e-novine

foto A. Andić

smrti, vertikale Druge Srbije prikrivaju uglavnom pretjeranim izlivima osjećanja. Smrt Srđe Popovića bolno je ogolila njihovo mediokritetstvo. Niko se više ne javlja na telefon kad se okrene broj koji su godinama okretali da im se kaže šta da o nečemu misle. Smrću Srđe Popovića Druge Srbija se raspala. (Ponovimo, "nema društva ukoliko među članovima ne postoji svest o pripadnosti istoj grupi".) I ponovo je tu nešto što je paradoks samo na prvu loptu: iako se o njegovoj zaostavštini najviše brine "Peščanik", na tragu Popovićeve politike više su ostale "E-novine". Ne govorim ovdje, naravno, ni o književnom stilu ni o moralu, govorim samo o politici. Dok god vodi brz i efikasan program evropeizacije i prebacivanja Srbije na Zapadni kolosijek, Vučić zaslužuje neupitnu podršku – tako glasi (neispisani) politički program "E-novina". Iza svega toga stoji, naravno, Petar Luković, koji je makar čuven kao zlopamtilo, bio spreman oprostiti Basari što ga je izvrjedaao kao rijetko ko u životu, a sve zarad

velikog cilja. (Zlobnik bi rekao da njihova recentna sloga podsjeća na bračne parove koje je poslije godina i godina žučnih svađa izmirila prinova. Beba zbilja zna tako da djeluje.) Rijetke kritike koje Vučiću adresira taj kružok tiču se svake mogućnosti da evropski kurs bude usporen ili poljuljan. Sve ostalo, cenzura, medijsko jednoulmje, naznake diktature, prepuštaju "estetičarima" iz "Peščanika".

TELEVIZIJA I POLITIKA

Medijska tematika vraća nas naposljetku i Aleksandru Tijaniću. Za razliku od Srđe Popovića koji je bio strateg i mislilac, Tijanić je bio operativac. Iako je bio jugoslovenska medijska zvijezda i uticaj-

kratkoročne ciljeve uspješno ostvaruje. Kratkoročne ciljeve je opet relativno često mijenjao, obično u skladu s politikom kojoj je trenutno bio blizak.

EVROPSKA SRBIJA

Ironično je pomalo da su Popović i Tijanić umrli u trenutku kad su valjda po prvi put od početka devedesetih bili generalno na istoj političkoj liniji. Jedna od rijetkih stvari koje su ih u tom periodu spajale jest odbojnost prema personalnim nosiocima politike SNS-a. Ipak, sada je upravo SNS počeo najefikasnije da sprovodi politiku s kojom su se obojica, svaki na svoj način, mogli identifikovati. Televizija koja je za njegovog mandata počela da se samoreklamira kao "javni servis evropske Srbije" izvinila se i službeno "građanima Srbije i regiona koji su devedesetih godina prošlog veka u tadašnjem programu kuće bili predmet uvreda, kleveta i govora mržnje". Ako je suditi po načinu na koji je u svojim posljednjim godinama vodio RTS, pa i prema posljednjim javnim istupima, poput famoznog predavanja na FPN-u, čini se da je i Aleksandar Tijanić prihvatio ideju da je najbolja stvar za Srbiju bezuslovno *pozapadnjenje*. Pod sigurnim evroatlantskim kišobranom, lakše će se doći i do intelektualne i svake druge obnove, tako je, čini se, mislio. I Tijanićevi sljedbenici, međutim, pogubljeni su poput Popovićevih. I ponovo je pretjeranost najbolji simptom njihove izgubljenosti. Dragan J. Vučićević, kao najambiciozniji Tijanićev *imitator*, svojom skoro karikaturalnom proročimskom gorljivošću proizvodi zapravo kontraefekat. Za razliku od Tijanića, on očito ne zna da suština *spina* nije *spin* sam po sebi, nego ono što *spinom* kreiraš ili skrivaš. Kao što u *političkom novinarstvu* ne bi trebalo da bude larpurlartizama, odnosno kao što je u žanru *komentara*, za razliku od *kolumne*, važnije *šta kažeš* nego *kako to kažeš*, mjera uspjeha *novinarstva u službi politike* nije u količini truda i poltronstva, nego u efektu koji postižeš. U tom smislu, Tijanić je znao da kad imaš proaktivnu poziciju, kad si na vlasti, u sedlu što se kaže, onda nema potrebe za vatrometima, dimnim zavjesama i histerijom; u takvoj situaciji – *manje je više*.

DIVLJE DRUŠTVO

Poslije godinu dana, savršeno je jasno, nezavisno od toga jeste li voljeli Popovića

i Tijanića, odnosno kojeg ste od njih voljeli, da je bez njih dvojice Srbija mnogo više *divlje društvo* nego što je bila. I unutar drugosrbijanske opozicije i unutar televizijskog *mainstreama*, s njima dvojicom su procesi bili jasniji, a margine šire. Uz silne razlike između njih dvojice (da to zbog "svetaca na kvadrat" potenciramo i posljednji put), u godini dana poslije njihove smrti, iskristalisala se još jedna sličnost: oni su bili ljudi spremni da preuzmu odgovornost, da donesu odluku, makar ta odluka bila i pogrešna, da pobijede strah, i svoj i tuđi. Igor Mandić je ovih dana primijetio da čim osjeti kako ga je strah neke rečenice on je odmah napiše. Slično su u javnosti djelovali Srđa Popović i Aleksandar Tijanić, pobjeđujući strah koji ih je hvatao od pomisli da će upravo čovjek koji je personifikovao mnogo toga protiv čega su se decenijama borili bolje voditi politiku za čiji krajnji cilj misle da je poželjan nego brojni njihovi prijatelji i sličnomišljenici. Obojica su bili skloni da se okružuju "korisnim idiotima" koji su za njih obavljali poslove kojim nisu htjeli da prljaju ruke. Kako to u istoriji biva, ti "korisni idioti" koji su ih nadživjeli izgubili su svoju korisnost, a u javnosti su po inerciji nastavili da djeluju te se iskazuju kao ono što zaista jesu. Otud ta silna kakofonija i histerija na srpskoj takozvanoj opozicionoj sceni gdje Vučića najoštrije napadaju upravo oni čiju politiku on uspješno i efikasno sprovodi. Otud oprez i odlaganje kod onih mudrijih, izbjegavanje zauzimanja stava, čekanje da vrijeme potvrdi ono što su dalekovidi, kojih više nema, vidjeli unaprijed. A nije da situacija ne vapi za konkretnim stavom. Na globalnoj sceni desile su se u protekloj godini (geo)političke promjene koje i te kako utiču i na državni kurs Srbije. Srđa Popović bi zasigurno znao da se postavi tako da utiče pozitivno na održavanje kursa koji je on smatrao ispravnim. Njega, međutim, nema, a "korisni idioti" iz njegove okoline sada ljuljaju brod nesvjesni da ga okreću u suprotnom pravcu. Mala je njihova snaga i teško da mogu išta učiniti. Gospođa Istorija, međutim, nije lišena smisla za ironiju. Možda slučaj udesi da, kao u parafrazi onog Geteovog stiha, uvide kako su upravo oni učinili da se ostvari ono čega su se najviše bojali.

MUHAREM BAZDULJ

Dragan J. Vučićević, Informer

ni kolumnista u vremenu kad su i taj prijev i ta imenica imali mnogo veću težinu nego danas, Tijanić je na vrijeme shvatio da autorsko novinarstvo ne mijenja svijet, odnosno da ga ne mijenja dovoljno brzo. Mijenja ga zapravo samo kao u onim patetičnim književničkim samoapologijama: ako promijenite intimno jednog svog čitaoca, pa još jednog, pa još jednog, i tako dalje, i društvo kome vaši čitaoci pripadaju će se s vremenom samo po sebi, automatski, promijeniti. Tijaniću to nije bilo dovoljno brzo. Otud ta promjena kod Tijanića koja počinje početkom devedesetih otkad se njegov *modus operandi* svodi na dvije silnice: bliskost s vlastima i televizijsko menadžerisanje (što skoro uvijek mora da ide zajedno). U posljednje dvije decenije života on je vodio tri televizije (tv Politika, BK Televizija, RTS) i bio na dvije eminentno političke funkcije (ministar informisanja u vladi Mirka Marjanovića, savjetnik Vojislava Koštunice za medije i informisanje). Tijanić nije bio čovjek dugoročne vizije, ali jest bio neko ko

Veljko Kadijević, 1925–2014.

Poslednji ministar odbrane SFRJ i načelnik Generalštaba JNA od 1988. do 1992. godine umro je u Moskvi 2. novembra 2014.

General-armije Veljko Kadijević je rođen 21. novembra 1925. u Glavini Donjoj, kod Imotskoga. Roditelji (otac Srbin, a majka Hrvatica) bili su poreklom iz Imotskog. Navodno je njegov otac bio borac u španskom građanskom ratu, gde je i poginuo. Kadijević se izjašnjavao kao Jugoslaven.

Kao osamnaestogodišnjak Kadijević je 1943. godine, za vreme Drugog svetskog rata, pristupio partizanima i postao član Komunističke partije Jugoslavije.

U toku rata je bio omladinski rukovodilac u Imotskom, kasnije član političkog odeljenja Devetnaeste severnodalmatinske divizije, a potom i pomoćnik političkog komesara Prve dalmatinske udarne brigade i pomoćnik političkog komesara 26. dalmatinske divizije.

Kraj rata dočekaao je sa činom majora JNA (dobijen 24. aprila 1944), pre devetnaeste godine.

Posle oslobođenja Jugoslavije u JNA je bio na dužnostima političkog komesara divizije, nastavnika u Višoj vojnoj akademiji, komandanta divizije, načelnika štaba korpusa, pomoćnika komandanta armije i dr.

Završio je Višu vojnu akademiju i Ratnu školu JNA (1958), a 1963. godine i Kolidž za komandante i generale američke vojske.

Nakon toga, 22. decembra 1966. dobija prvi generalski čin (general-major). Generalski činovi se dalje nižu po uobičajenom redu: general-potpukovnik (1972), general-pukovnik (1980), general-armije (1989). Tokom svoje vojne karijere zabeležio je dva "rekorda": oficir je koji je najduže vremena proveo u JNA – 47,1 godinu, i osoba koja je ukupno najduže bila na dužnosti u rangu generala – 25 godina, dva meseca i tri dana.

Prvi čovek JNA, odnosno savezni sekretar za odbranu, bio je od 15. maja 1988. do 8. januara 1992, kada je penzionisan u činu generala-armije.

U predvečerje prvih višestranačkih

izbora u Srbiji, 1990. dao je čuveni "nečujni" intervju novinaru Miroslavu Lazanskom, preteći građanima Srbije ako budu glasali za opoziciju. (Intervju je nazvan nečujnim zato što je odgovore promuklog generala čitao spiker.)

foto: Goranka Matić

Posle pada režima Slobodana Miloševića sa vlasti 2000. godine, Kadijević je od 2001. živio u Rusiji, gde je pobjegao pošto mu je od Haškog tribunala stigao poziv za svedočenje. U Rusiji je sedam godina živio kao izbeglica, a 2008. godine dobio je rusko državljanstvo ukazom predsednika Dmitrija Medvedeva. "Iz Beograda sam otišao ne zbog hrvatske optužnice, nego zato što ni po koju cenu nisam hteo da idem u Hag", objasnio je general Kadijević. I kad je dobio ruski pasoš, Kadijević nije dolazio u Beograd. Govorio je: "Sve dok Srbijom faktički rukovodi američki ambasador, nemam tamo šta da radim".

Hrvatska je protiv Kadijevića podigla

tri optužnice za ratne zločine zbog operacija JNA 1991. u Dubrovniku i Vukovaru, i od Rusije je tražila izručenje pre nego što je Kadijević dobio rusko državljanstvo, ali je zahtev za izručenje odbijen.

Bio je nosilac Ordena jugoslovenske zvezde sa lentom, Ordena ratne zastave, Ordena jugoslovenske zastave sa lentom, Ordena Republike sa zlatnim vencem, dva ordena za hrabrost.

Kao ministar obrane SFR Jugoslavije, general Kadijević je 12. marta 1991. godine prisustvovao sednici Predsedništva SFRJ koje je zasedalo u funkciji Vrhovne komande. Na toj sednici general Kadijević je izjavio da se izazivanjem građanskoga rata stvaraju uslovi za stranu intervenciju i uspostavu marionetskih režima na prostoru SFR Jugoslavije. U ime Oružanih snaga SFRJ i Štaba vrhovne komande izneo je predloge za rešavanje krize u Jugoslaviji, ali ti predlozi na kraju sednice nisu bili prihvaćeni jednoglasno.

Kadijević je bio ministar odbrane i kada je JNA 9. marta 1991. godine na Miloševićev zahtev izvela tenkove na ulice Beograda, čime je doprinela gušenju velikih demonstracija opozicije, koju je predvodio SPO Vuka Draškovića i koja je zahtevala ostavke čelnika Radio-televizije Srbije.

Nekoliko dana kasnije tajno je otputovao u Moskvu na konsultacije. Inače, do danas nije razjašnjena ta njegova poseta Moskvi, iza leđa premijera Ante Markovića. Tadašnji sovjetski ministar odbrane maršal Jazov navodno mu je dao podršku za vojni udar u Beogradu, ali tome se usprotivio Gorbačov.

U ratnom vihoru 1991. general Kadijević je delovao dezorijentisano, a 16 primirja u Hrvatskoj to najbolje pokazuju. JNA se raspadala, a posle obaranja helikoptera evropskih posmatrača kod Varaždina, 8. januara 1992, general-armije Veljko Kadijević podnosi ostavku na mesto saveznog sekretara za narodnu odbranu.

U svojoj knjizi *Kontraudar – moj*

Miljenko Dereta, 1950–2014.

pogled na raspad Jugoslavije, Kadijević je optužio Vašington da je bio glavni koordinator raspada Jugoslavije.

Kadijević je verovao da su samoupravni socijalizam i Jugoslavija najbolje rešenje za narode SFRJ. Zato je i pristupio Savezu komunista – Pokret za Jugoslaviju.

Hroničari raspada SFRJ se slažu da je Kadijević tragična figura, tragičnog raspada SFRJ. Po njihovom, on "pripada generaciji koja je učestvovala u formiranju te nesrećne države i logično je bilo da pokuša da je očuva".

S druge strane, analitičar iz Sarajeva Đuro Kozar smatra da je Kadijevićevo "jugoslovenstvo" i zalaganje za očuvanje bivše SFRJ, bilo samo maska. "Iza te maske krila se namera formiranja tzv. Velike Srbije, a Kadijević je bio poslušnik Slobodana Miloševića".

U jeku rata u Bosni i Hercegovini 1993. godine, Kadijević je u Beogradu objavio knjigu *Moje viđenje raspada*, kojom je, između ostalog, pokušao da opravda delovanje bivše JNA u Hrvatskoj i BiH. "Tom knjigom Kadijević je sam sebi napisao optužnicu, priznajući da su od JNA formirane tri armije; Vojska Srbije i Crne Gore, Vojska Republike Srpske i Vojska tzv. Republike Srpske Krajine. Kompletan starešinski kadar u tim vojskama vođen je u kadrovskoj evidenciji Generalštaba u Beogradu, odakle su dobijali plate. U knjizi su izneseni i drugi detalji koji ukazuju na činjenice da je JNA devedesetih godina bila agresor na Hrvatsku i BiH, i da je jedan od kreatora te agresije bio i Kadijević", kaže Kozar.

U Moskvi je novinarki RTS-a Oliveri Jovićević povodom svoje knjige *Kontraudar* dao intervju u kome je negirao svoju ratnu krivicu. *Kontraudar* je nastavak knjige *Moje viđenje raspada – vojska bez države* (1993), u kojoj je dao svoje viđenje ratova u Sloveniji i Hrvatskoj. ¶

DRAGOSLAV GRUJIĆ
i Dokumentacioni centar "Vreme"

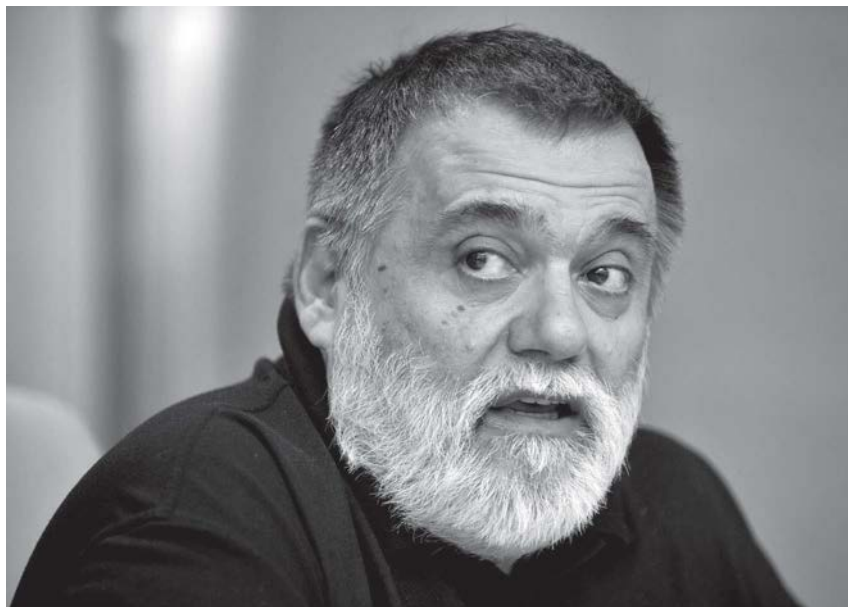

foto: M. Milenković

Miljenka Deretu sam upoznala 2009, kada sam vodila Inicijativu mladih za ljudska prava. Napravili smo debatu o diskusiji koja se vodila u Skupštini povodom usvajanja deklaracije o Srebrenici. Debata je bila organizovana u Muzeju 25. maj, gde, osim govornika i nas aktivista, niko nije došao. Sećam se kada sam videla Miljenka Deretu kako se sa entuzijazmom penje uz milijardu stepenica do Muzeja. Bio nam je jedini gost u publici. "Ovo je odlična inicijativa", rekao mi je. "Nije strašno što niko nije došao, doći će sledeći put."

Prvih nekoliko meseci rada u GI doživela sam kao sudar svetova. Jednom ga je pozvao neko iz vlasti i rekao – Miljenko, imamo nešto što ćemo uraditi, a da vi organizujete civilni sektor da ne reagujete. Odgovorio mu je: "Gospodine, vi mene očigledno ne poznajete." Pokušavala sam da mu objasnim moje predrasude odranije, koje mislim da i danas mnogi ljudi dele, o tome kako su GI viđene kao provladina organizacija. "Glupost", rekao je, "ja stalno pišem tekstove protiv vlasti." Ja sam ih tek tada pročitala.

Bila sam stotinu puta na sastancima kod njega i Bube u stanu. Njihov način života rekao mi je sve – šta znači kada je važnija promena od materijalnog bogatstva, kada su ti najveće bogatstvo filmovi iz šezdesetih koje ti je neko poklonio i nesređene video-kasete i dokumentacija. Priče koje su kružile okolo o vilama na Dedinju bolele su samo mene. On ja bio iznad toga.

Njegova velika odluka da uđe u politiku njemu je značila mnogo. Mislio je da je vreme da pokuša da bude na mestu gde može da menja brže, da svoje iskustvo upotrebi drugačije. Kada je izbačen sa liste, najviše ga je povredila rečenica Čedomira Jovanovića: "Miljenko, a šta će vama to?" On nije smogao snage da to kaže tada – Gospodine Jovanoviću, vi njega očigledno niste poznavali.

Vera u ljude i promene bila je pokretačka snaga koju je delio sa svima nama. Ostalo je toliko nedovršenih razgovora sa njim. Drago mi je što nam je ostavio toliko snage i volje da ove razgovore nastavimo da vodimo i sami. ¶

MAJA STOJANOVIĆ,
izvršna direktorka Građanskih inicijativa

ENDOKRINOLOGIJA

01.11. - 30.11.

 011 2693 287

**ZAVRŠEN JE KONKURS
ZA 3. GENERACIJU
MLADIH LIDERA**

**DOBILI SMO
4.624 PRIJAVE**

**HVALA
NA POVERENJU!**

www.deltaholding.rs
www.mladilideri.rs

Kandidati koji uđu u uži izbor
biće kontaktirani u novembru.
Nakon testiranja i razgovora
20 odabranih u januaru
pridružiće se našem timu.

DELTA HOLDING
Sistem koji veruje u mlade

Romi i ja II

Ko nije nikad video grafit "Srbija Srbima – Cigani napolje!"? Kopka me kako autor zamišlja to zakasnelo etničko čišćenje: nisu li Cigani već napolju, nismo li i mi to "napolje", zar nisu Cigani rasuti po raznim napoljima gde ih većinsko stanovništvo – ono koje je svoje na svome, kao što smo mi Sorabi u Konštituciji koju nam darova Sv. Dolgomučenik Koštunica – većito gleda ispod oka: jeste li nešto već ukrali, ili tek što niste?

Romi koje pamtim nisu imali zemlje, ali svaka porodica imala je makar jednog konja, i dok su naši konji vukli plug, drljaču, valjak, ili kola pretovarena šećernom repom, dok su vukli vozove žita, toluzine, konji koji su obitavali u Jamurama služili su samo za podvoz ili za kak bi se reklo rekreaciju. (Našlo bi, naravno, i vreme kad bi neka romska obitelj ostala bez ijednog konja ili ždrebeta. Pa i tada su u njihovoj kući, u dnevnom da kažemo boravku, na klinu visili ular i am: jamstvo da je neprilika kratkog veka i vera u to da će možda već na narednom vašaru u Debeljači biti kupljeno jedno jako lepo čuše.)

Uveren sam da cenj. publika više ljubi tekstove o skandalima iz čarobnog sveta domaće politike, ne gori ona baš od želje da se suočava sa vlastitim predrasudama, ali ne mogu ni ja doveka da joj povlađujem i da joj izlazim u susret.

Ali. Valjalo je konje i hraniti, nije to koza koju ostaviš na utrinama na dužem povocu i koja će se uveče odužiti mlekom iz preteškog vimena, upravo ishrana romskih konja u jesenjem i zimskom periodu dovodila me je u moje najranije moralne nedoumice i primoravala me da preispitujem ideju svojine kao svetinje nad svetinjama (ideje koja je danas na snazi još i više nego ranih šezdesetih, kad je još bilo govorancija o jednakosti i solidarnosti). Šta je bilo, pa, kad bi počela berba kukuruza, u ataru bi se uspostavio dvosmeran saobraćaj: u kratki i nagli suton stotine paorskih kola vraćaju se iz raznih delova atara u selo (zaprežna kola cvrče pod teretom kukuruza, natovarena do vrha lotri); Romi iz Jamura u svojim da ne kažem sportskim vozilima, taljigama ili kratkim kolima, kreću ka njivama gde je ostalo dosta obranog kukuruza na gomilama koje nisu mogle biti utovarene u poslednja kola. Imali su dakako izgovor da će sakupljati samo pabirke koje su cenj. domaćini prezrivo ostavili, ali će većina Roma gledati da natovari gomile prvorazrednog kukuruza nesmotria na to koje su sorte nastale u našim, a koje u američkim institutima. (Ima kod Gogolja raskrsnica, mesto sa kojeg se putevi račvaju na razne strane, bez ikakve geometrije ili simetrije, kao rakovi koje su alasi pustili iz vreće, e, tako Romi, svak prema svom instinktu, usmeravaju svoje pothranjene atove ka raznim delovima atara, dva se staleža mimoilaze i štaviše pozdravljaju klimanjem glave, i ja kao dete slušam reči kojima se i nema i ima šta prigovoriti: "Eto

ti, plaćaj porez, ugari, drljaj, sej, bacaj stajsko đubre, kupi đubrivo od zadruga, kopaj, beri, neko dođe na gotovo, neće ni da bere, nego traži gomile...") Sve je istina, ali bi okrivljenima trebalo mnogo više vremena ako bi kukuruz lično brali, rizik da budu viđeni bio bi još veći, drugo, svaki domaćin gleda da mu noću ostane što manje obranih klipova na njivi, što će reći da svako romsko samoposluživanje verovatno obuhvati nekoliko njiva u toku večeri, samim tim je i šteta koju pojedini domaćin hteo – ne hteo otrpi razmerno mala. Drugo, ili prvo, kako da oni sami oru svoje njive, da seju skupo seme, da kukuruz zagrcu, okopavaju, da kidaju zaperke i sl., kad niko od njih nema nijednu njivu?

Ono što me je kao veleposedničkog sina bolelo kao ljuta nepravda, možda je bila pravda višeg reda: možda se u već studenim oktobarskim noćima ublažavao vekovni jaz između onih koji imaju i onih koji nemaju.

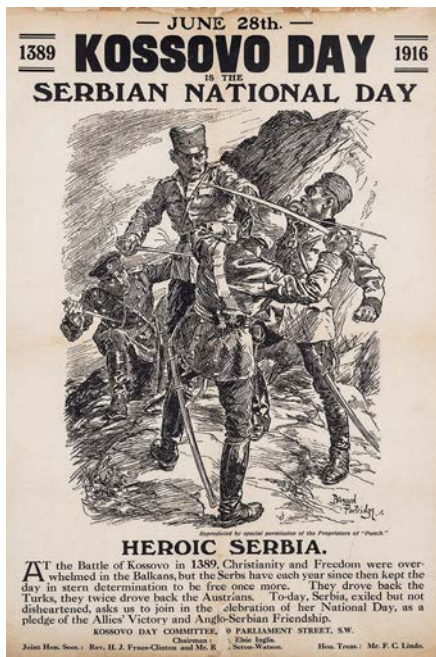
Daj, nemoj molim te, zna se ko najviše krade, to je njima u krvi! – Ovo sam čuo milion puta, ljudima nikako da se umori

nepce, jezik i ceo govorni aparat! Imali smo vinograd iznad skele koja je rodno mesto M. Pupina povezivala sa Jugoslovenskom železnicom i sa čovečanstvom, jednog dana moj otac zatekne pripadnika svetosavskog naroda, Niku Kineca (koji je u prvom nastavku ove moje Romijade možda bio pridoneo da pravda pobedi i da moj otac povрати ukradenu detelinu) kako tegli bezmalo pun džak grožđa: "Pa dobro, Niko, da si uzbrog grozd ili dva, niko ti ne bi zamerio, ti nafisko pun džak usred podneva..." – "Kakvo podne, pola tri je!" – "E, onda je druga stvari, izvini..."

Šta je novinar hteo da kaže? Pa stvar i odviše jednostavnu i očevidnu: oni koji nemaju sličniji su međusobno više nego što su nalik jedan drugome pripadnici koje vam drago rase ili naroda. Nika ne znam je li imao zemlje, vinograd svakako nije imao, kao čobanin stekao je još detetom naviku da ovce nahrani tamo gde je za ovce najbolje, makar se tu i tamo ogrešio o ponekog čestitog zemljoposjednika, tako je jednog dana možda nabrao grožđa ne samo da utaži trenutnu potrebu za voćnim šećerom nego da i on napravi koju evenku, i da se sušenim grožđem počasti u decembarsko ledeno podne!

Eto, iz jedne iste slike, mimohoda romskih zaprega i legalnih dugačkih kola većinskog življa izvedite kakav vam drago zaključak, da je život sa Romima nemoguć, ili, naoborot, da je suživot jedino tako i moguć: da se od onih koji imaju jedan delić prelije i u jasle konjića obrevšeg se u vlasništvu većitog bezemljaša.

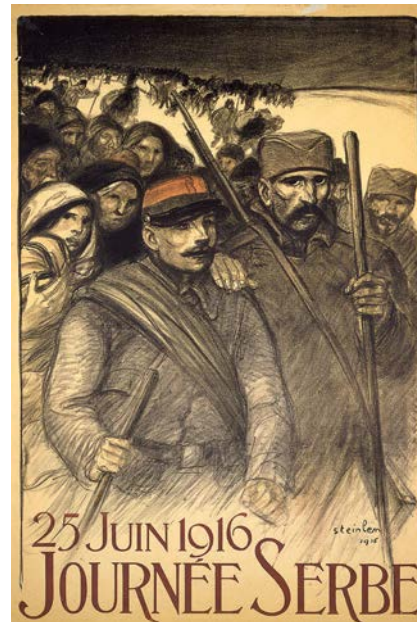

Izložba

Umetnost ubeđivanja

Tokom Prvog svetskog rata najvažnije ratno propagandno sredstvo bio je ratni plakat. O tome kako su ratni plakati tada izgledali i kako su se koristili govori izložba u beogradskom Muzeju primenjene umetnosti

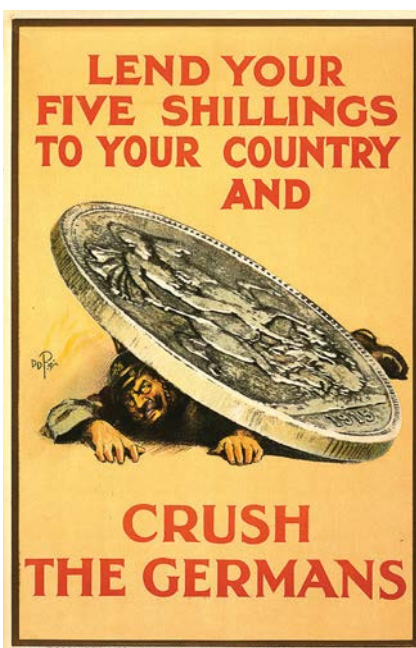
Naslov izložbe *Rat i plakat: 1914–1918.* u Muzeju primenjene umetnosti u Beogradu jasno govori o njenoj temi. Otvorena je za posetioce je od 6. novembra, koji se obeležava kao Dan Muzeja primenjene umetnosti, a koordinator izložbe je i Institut za istoriju oglašavanja. Autor izložbe je osnivač Instituta Vladimir Čeh, njen kustos je Slobodan Jovanović, a dizajner vizuelnog identiteta je Slavimir Stojanović. Izloženo je 200 štampanih plakata i oko 500 plakata dostupnih na ekranima. Plakati štampani u zaraćenim zemljama su u vreme Prvog svetskog rata distribuirani u petnaestak zemalja na četiri kontinenta. Prvi utisak običnog posetioca o izloženim ratnim plakatima je

najtačnije moguće izraziti uzvikom: čoveče, što su dobri!

Danas o ratovima saznajemo putem televizije, interneta i društvenih mreža. U vreme Drugog svetskog rata ljudi je informisao radio, a u vreme Prvog svetskog rata tu ulogu su imale novine i – plakat, tadašnji najvažniji vid masovne komunikacije. Osim informisanja, plakati su imali funkciju i propagande. Zato su, kako objašnjava Vladimir Čeh, plakati deo "umetnosti ubeđivanja". Na primer: 5. septembra 1914. godine, na naslovnoj strani nedeljnika "London opinions", poznati engleski vojskovođa lord Kičener uperio je prst u čitaoca i "rekao": "Tvoja zemlja te treba!" Redakcija je dozvolila Alfredu Litiju da naslovnu stranu prepravi u plakat. Promenjen

je samo tekst: "Britanci, prijavite se... u svoju armiju." Zahvaljujući tom plakatu, za samo jedan dan u vojsku se prijavilo 33.203 dobrovoljca, više nego za petnaest dana u avgustu. Ovu ideju su preuzeli, a zatim i uspešno primenili i Amerikanci. Američki plakat sa tekstem "I need you" je samo u prvoj godini štampan u četiri miliona primeraka. Bio je to plakat sa najvećim tiražom na svetu u istoriji plakata.

S obzirom na to da oglašavanje ne može da postoji bez medija, a da mediji ne mogu bez oglašavanja, Vladimir Čeh je pomoću plakata s ove izložbe pokazao tri životna ciklusa medija. "Svaki nov medij služi prvo za plasman informacija, zatim, kada se pokaže efikasnim, da animacijom pokuša da privuče što veći broj onih koji

će primiti te informacije, i u trećoj fazi vlasnici medija uz pomoć medija prelaze u manipulaciju informacijama. To je razvoj svakog medija koji su se ikada pojavili", kaže Čeh. "Prikazali smo kako su iste teme bile saopštavane u različitim kulturama i za ostvarenje dijametralno različitih ciljeva; kako se poruka za istu temu menjala u toku samog rata; kakav je ton imao tekst poruke; kakvu je emociju izazivala slika."

Izložba ima tri celine. U prvom delu "Plakat u svetu" izabrani radovi pričaju o regrutaciji, protivniku, zajmu, štednji, dobročinstvu, reklamama, i o najčešće korišćenim simbolima. "Oni kao da poručuju da je potrebno pokrenuti mnogo ljudi i uputiti ih na neprijatelja, zatim da je rat skup pa je neophodno raspisati zajmove

i podsticati na štednju, da se očekuju humanitarni rad, dobročinstva, ali i s obzirom na to da se život nastavlja, oglašava se i ono što proizvodimo iako je rat", objašnjava Vladimir Čeh.

Deo izložbe "Srbija na plakatu" prikazuje prvi put u celini velike akcije prikupljanja priloga za pomoć "Srbiji, partneru u ratu", koje su vođene u Francuskoj, Engleskoj i SAD. Pored njih, prikazani su i drugi plakati na kojima je u svetu pominjana Srbija, u pozitivnom ili negativnom kontekstu. U delu "Plakat u Srbiji" prikazani su proglasi koji su bili štampani na teritorijama nekadašnje Austrougarske i Kraljevine Srbije. Slobodan Jovanović, kustos izložbe, objašnjava da su na njima zahtevi za mobilizacijom ljudstva, zahtevi o zabrani skrivanja oružja, upozorenja

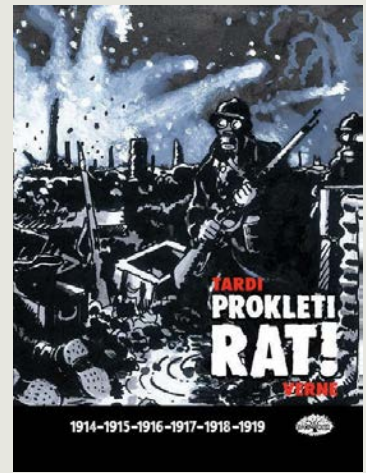
o zaraznim bolestima, ili obaveštenja o promeni banknota, ali i pozivi na svečanosti, apeli vojnicima i oficirima, i satirični oglasi i smrtovnice. Plakati okupacionih vlasti su često štampani u više stubaca, ćirilično i latinično, na srpskom, hrvatskom i nemačkom jeziku.

"Plakate smo posmatrali i prikazali kao istorijske dokumente, kao primere mogućih tehnika oglašavanja, ne ulazeći pritom u vrednovanje ideja koje promovisu, sa političkog, vojnog, društvenog ili nacionalnog aspekta", kaže Vladimir Čeh, naglašavajući svakom ko drugačije pomisli da je isključiva namera izložbe da prikaže tekst i ilustraciju kao osnovna sredstva pri kreiranju komunikacione alatke poput plakat.

SONJA ĆIRIĆ

Linije fronta u prokletom ratu

Izložba posvećena velikanu evropskog stripa Žaku Tardiju i promocija albuma *Linije fronta* u Francuskom institutu u Beogradu predstavlja zajedničko francusko-srpsko obeležavanje stogodišnjice izbijanja Prvog svetskog rata

Obeležavajući stogodišnjicu izbijanja Prvog svetskog rata, Francuski institut u Beogradu je nedavno otvorio svoja vrata ljubiteljima devete umetnosti. Razlog za to je izložba *Prokleti rat!*, posvećena velikanu francuskog stripa Žaku Tardiju i njegovom istoimenom magnum opusu nastalom u saradnji sa stručnjakom za Prvi svetski rat Žan-Pjerm Verneom. Izložba je proizvod saradnje Francuskog instituta, izdavačke kuće Darkwood, koja je kod nas objavila ovaj čuveni strip, kao i Tardijeve francuske izdavačke kuće Castermana.

Paralelno sa ovom postavkom, koja će biti dostupna javnosti do 6. decembra, povod za okupljanje velikog broja stripofila u prostoru Francuskog instituta u četvrtak bila je i promocija francusko-srpskog albuma *Linije fronta*.

RATNI STRIP

Ukoliko u strip javnosti postoji umetnik čije je ime sinonim za ratni strip, to je Žak Tardi. Ovaj autor je veliki deo svog opusa posvetio Prvom svetskom ratu, vešto izbegavajući da i u jednom kadru nagovesti bilo kakvo divljenje oružanim sukobima. Za Tardija je rat klanica običnog čoveka, bezumna mašinerija za ubijanje i najniži čin ljudskog društva. On u svojim delima ne šteti čitaoca, već ga napada prizorima raskomadanih tela i jezivim opisima rovovskog rata. Istorijaska detaljnost njegovog rada u aspektima opreme, oružja, vojne tehnike i rovovskih pejzaža nailazi na bezrezervne pohvale od strane stručne javnosti. Album *Prokleti rat!* hronološki pokriva period od 1914. do 1919. godine. Svaka godina koju Tardi opisuje stripski propraćena je opsežnim tekstom istoričara Žan-Pjera Vernea i velikim brojem fotografija. Radnja stripa prati neimenovanog

francuskog vojnika počev od ushićenja prvih dana rata, pa sve do gorke realnosti u Berlinu 1919. Tardi pritom svoj rad posvećuje *malom čoveku*, običnom vojniku na ratištu, koji u užasima ratne klanice ima jedino misiju da preživi. Slikovito prikazujući osipanje ratnog zanosa, on redukuje šarenilo sa početka albuma idući ka sivilu postratne Evrope na kraju albuma.

Srpsko izdanje je dodatno opremljeno predgovorom *Odbrana otadžbine: Srbija u Prvom svetskom ratu* dr Miloša Kovića sa Odeljenja za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

LINIJE FRONТА

Po rečima Igora Markovića iz izdavačke kuće System comics, ideja o nastanku serije albuma kratkih stripova o Prvom svetskom ratu francuskih i srpskih autora postoji već godinu i po dana. Na otvaranju izložbe Žaka Tardija javnosti je prezentovan prvi album iz ove serije, koji je zbirka deset priča koje su istaknuli domaći strip umetnici radili po scenarijima francuskih i srpskih scenarista. Album su objavili System comics i Francuski institut, a uz podršku francuske Misije za obeležavanje

Prvog svetskog rata i Ministarstva za kulturu Republike Srbije, štampan je na srpskom i francuskom jeziku, a predgovor izdanju je napisao Žan-Pjer Verne. Pet priča u prvom svezku napisali su francuski scenaristi Olivije Dobrmel Dobs, Rodolf, Mirjana Mišlov, Bruno Falba i Filip Zitka, a ostale domaći autori Nenad Pejčić, Filip Banković, Miloš Petrik, Milenko Mišić i Dragana Stojilković. Svih deset stripova nacrtali su srpski autori, i to Aleksa Gajić, koji je ujedno i autor naslovne strane, Aleksandar Zograf, Dražen Kovačević, Zoran Janjetov, Darko Perović, Dragan Pاونović, Igor Krstić, Ivan Stojković, Ana Milojković i Milan Drča.

Jedini uslov koji je predložen autorima je da priče budu o običnom čoveku i svakodnevnici rata. "Ujedno smo zahtevali da ne bude zombija, marsovaca i natprirodnih stvari, odnosno da priče budu realne", ističe Igor Marković. Sve priče se protežu na četiri do šest strana, a likovna rešenja pojedinih priča odstupaju od uobičajenog stila njihovih crtača, te tako čitaoci mogu da vide potpuno drugačijeg Janjetova od onog na koga su navikli. Pored ovog izdanja, spreman je materijal za još najmanje dva svezka, a planira se da do 2018. godine bude objavljeno pet-šest albuma, čime System comics želi da zao kruži ovu ediciju.

Do objavljivanja *Linija fronta*, srpski strip je bio izuzetno oskudan što se tiče prikaza Prvog svetskog rata. Deset priča iz *Linija fronta* u bukvalnom smislu dupliraju broj srpskih stripova o Velikom ratu, a svaki sledeći album iz edicije će dragoceeno povećavati ovaj korpus. Sada prvi put možemo videti kako jedan strip opisuje povlačenje srpske vojske preko Albanije ili scene sa Krfa.

NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

Priča je car

“Zapad voli sve da deli na crno i belo, na dobre momke i zlikovce. Mislim da situacija na Balkanu nije tako jednostavna. Teško je boriti se protiv predrasuda koje vladaju ne samo o Srbiji nego, recimo, i o Siriji”

foto David Levenson

Zvezda ovogodišnjeg Međunarodnog sajma knjiga u Beogradu bio je Toni Parsons, novinar i jedan od najčitanijih britanskih pisaca. Povod Parsonsovom gostovanju u Srbiji je njegov najnoviji roman *Jedan po jedan*. Osim u Beogradu, primerke ovog romana Parsons je strpljivo i srdačno potpisivao i u Novom Sadu, Požarevcu i Nišu, na turneji po Srbiji kojom ga je provela “Laguna”, ovdašnji izdavač njegovih romana.

Jedan po jedan je prvi detektivski roman Tonija Parsonsa, zaokret u njegovoj karijeri prepoznatljivoj po emotivnim temama iz domena porodičnih i muško-žen- skih odnosa. Njegovi dosadašnji romani su bestseleri (*Čovek i dečak*, *Potruga za suncem*, *Odlasci*, *O životu, smrti i doručku*, *Ljudi i dečaci*, *Novi početak*, *Moja omiljena supruga*, *Naše nezaboravljene priče*, *Prava porodica*, *Čovek i žena*, *Za moju malu*), pa se prognozira da će istu sudbinu imati i *Jedan po jedan*, uzbudljiv triler o detektivu Maksu Vulfu koji rešava ubistva serijskog ubice, junaka društvenih mreža zato što žrtve bira među političarima i bogatašima. Prema ugovoru sa londonskim izdavačem, Toni Parsons će napisati i dva nastavka priče o Maksu Vulfu.

“VREME”: **Vaše knjige su prevedene na 40 jezika. Kakav je osećaj prelistavati svoju knjigu objavljenu na jeziku koji ne razumete?**

TONI PARSONS: Osećaj je dobar, veoma dobar. Sviđa mi se korica knjige, roman deluje kao dobra publikacija. Moje knjige nekad izgledaju čudno, kao na primer kineska izdanja. U nekim zemljama moje knjige plasiraju na čudan način, kao da su iz grupe knjiga o Bridžet Džouns, a znamo da nisu. Međutim, kakvo god da je izdanje, po jedan primerak čuvam na posebnoj polici koja zauzima jedan zid u mojoj radnoj sobi.

Nekoliko puta ste pred novinarima rekli da je Srbija u svetu nepravedno optužena. Na šta ste konkretno mislili?

Mislim na činjenicu da Zapad voli sve da deli na crno i belo, na dobre momke i zlikovce. Mislim da situacija na Balkanu nije tako jednostavna. U vreme raspada Jugoslavije, Srbija je optuživana da je agresor. Čini mi se da je sve to daleko zamršenije nego što političarima sa Zapada izgleda. Ja ne mogu da tvrdim da sam stručnjak za situaciju na Balkanu, ali poznajem Srbiju, bio sam ovde nekoliko puta i mislim da ovde žive dobri, pametni, ljubazni, pismeni ljudi i da jedan predsednik ili general svakako ne može da izbriše te urođene osobine stanovnika. Teško je boriti se protiv predrasuda koje vladaju na Zapadu, ne samo o Srbiji nego, recimo, i o Siriji. Moja vlada na primer smatra Asada zlikovcem a pobunjenike dobrim momcima, mada su ti pobunjenici isti oni koji su podmetali bombe u londonskoj podzemnoj železnici. Moj premijer misli da ako ukloni Asada, baš kao što je i Toni Bler mislio da ako skine Sadama, da će sve biti u redu. Međutim, kada se ukloni diktator, vrlo često nastane metež. Ništa nije tako jednostavno kao što političari misle. Ja sam pro-Srbin, jer poznajem ovu zemlju. Političari je ne poznaju, i zato mislim da imaju pojednostavljen pogled na nju.

U vašim romanima pišete o politici samo u nagoveštajima.

Ja sam pre svega pripovedač, i svi događaji i svi likovi mojih romana su podređeni priči. Priča je car! U tom smislu politiku uvodim u priču onoliko koliko je potrebno da priča bude bolja.

Jedna od vaših čestih tema je samoca. Moglo bi se pomisliti da je razlog tome lično iskustvo.

Ne toliko koliko bih voleo. Svaki pisac želi da ostane sam kako bi mogao na miru da piše. Ja nikada nisam bio potpuno sam, uvek sam bio povezan sa jednom ili više osoba. Zbog toga toliko cenim samoću. Ponekad želim da se zatvorim, da ne moram da razgovaram ni sa kim osim sa sobom o svom novom delu, pa neka mi se smuču zvuk mog sopstvenog glasa! Pisanje je terapija. U vreme kada sam pisao *Čovek i dečak*, razbolela mi se majka. Umrle je šest nedelja pre nego što je roman objavljen. Pisanje mi je pomoglo da prevladam emocije tokom njene bolesti. Zato mislim da je pisati o emocijama zdravo, lepo i lekovito.

Maks Vulf, detektiv iz vašeg najnovijeg romana, samohrani je roditelj, voli psa, boksuje... sve su to detalji koji postoje ili su postojali i u vašoj biografiji.

Naravno! Maks je 50 posto – ja. Kad Džejs Bond govori o kolima, o vinu, ženama, Jamajci, o bilo čemu, to u stvari jednim delom govori Jan Fleming, autor Džejsa Bonda, a jednim delom Flegingova mašta. To je dobar koktel koji funkcionise i u slučaju Maksa Vulfa.

Otkrili ste da svakog dana disciplinovanom napišete 1000 reči. Da li žalite za vremenom kada ste, kao novinar, pratili po turnejama velike rok bendove, među kojima i Rolingstonse i Seks Pistolse?

Ne naročito. Tada je to bilo zabavno i zanimljivo, ali sada znam da je to bilo druženje sa ljudima koji su rano umrli od droge. I ja sam svojevremeno bio poprilično umešan u to. Međutim, kao i uvek kad se razmišlja o prošlosti, pokušavam da potisnem ono što je bilo ružno i da zapamtim samo lepo.

SONJA ČIRIĆ

Jedan po jedan

Kod Izdavača godine, gde devojke povezano u bijelo maramče, gde sve u baldahin i sitnu providnu čipku, sa ekran iza se, i žuto cveće preda se, stade, u celini i celosti i kao kad zvezde padaju, govori direktor, pride glavni urednik, imena Dragoljub!

I ovogodišnji Sajam knjiga, po zvanični i slični izvori, potukao je sve rekorde. I to po svi parametri, rekordna poseta, broj izlagača, knjiga. Naravno, i ali, za jedne je to bila još jedna i velika svetkovina duha, za druge, a ima i drugih, uobičajena i narastajuća parada treša i šita. Kako bilo, piplmetri su pokazali stanje stvari, i teško da će bilo kakvo palamudjenje na knjiga teme dati pravi odgovor. Uostalom, svet se kreće kuda se kreće, a i Srbija, sa svi svoji aduti na kojima i takav svet može samo da nam zavidi, nije mimo sveta.

Reporter na Sajam, tradicionalno, stigne u subotu, tačno dva sata iza podneva. Kad obavio ličnu Miladin isporuku, primakne se ulazu, izvadi novinarsku legitimaciju, rekne da poslom, upute ga na Info-pult, u kome ne bio niko, tako da mora da se maši za 250 dinara. Pravo na čador-šator "Danasa" gde se uz kupljene novine dobijala knjiga, uzme "Mašinu" nekog pisca sa Severa, pravo reći, bila najtanja, da ne tegli. Pod bijeli šator ne bilo Basare, šta će on tu, da ga pita neko lahko pitanje, na koje bi on imao odgovor da se slaže.

DIRLJIV ROMAN

Kad se uspešno uveo, novinar sigurno stupi u prvu halu, odma štand Beogradski univerzitet, tu Akademska misao, Centar za promociju nauke, još te edukacije, na kraju hale Republika Srpska, "100 godina Čopićeve vedrine"... Krene dalje koridorom, veliki poster, 200 godina Vuka, 100 godina Rata, 150 godina Nušića, na jednoj od tribina Milovan Danolić govori o Miodragu Pavloviću... S desne strane štand, oli apartman, Ministarstva

za rad, zapošljavanje i socijalna pitanja, ima bombonice, i ima brošure, leci, Vodič za zaposlene, Kuda dalje, Obuka za aktivno traženje posla... Doda'ne, reporter izađe malo napolje, pred glavnom halom pano sa sliku umetnice Ljiljane Habjanović Đurović, piše, Treća knjiga iz porodičnog ciklusa, Moj otac...

Novinar podode, pa stupi u glavnu halu, sagleda o'zgo, Čarobna knjiga, Vulkan, Laguna, Arhipelag, na Geopoetici, o'zgo se vidi, Mićunović dr Dragoljub. Desno bio Službeni glasnik, na podu jok itison, to neki ko mermer linoleum, muško osoblje sa bele službene košulje plus sive službene kravate, i ženskinje u taj službeni belo-sivi stajling, pisci sa domaćini seli, ko na čaj, ko na drugo piće... Reporter digne glavu, preko puta Vulkan, o'zgo velike reklame knjiga, biće da je Gorki mesec, recenzija sa 'volika slova veli, Majstorski triler ostaviće vas bez daha u vrtlogu iznenađujućih obrta. Ima još, Neverovatni špijunski triler koji će vas odvesti do ivice ludila i genijalnosti...

Preko puta, više koso, Zavod za izdavanje udžbenika, Izdavač godine, s desne strane devojke u narodnu nošnju, povezana u belu maramu, sa šarenu torbu u devojčkom krilu, pod, ništa linoleum, to bre neki materijal ko uglačan kamen, a gore, gore sve neke zavese, bijele čipke i slični plus providni baldahini. Na panovima, s jedne strane, Deng Sjaoping, Mendela, s druge, Tesla i Mokranjac, po sredini sto sa žuto cveće, veliki ekran na koji

piše Kuća znanja, a o'zgo reflektori sve biju u one čipke i providno-bele zavese...

Dalje bio Albatros plus, da se ubeleži pano Poslednji dan boga Saturna Saše Stojanovića, pa Agora sa svoje nobelovke, Alis Manro i Doris Lesing... Tu i Prometej, nagrada za Izdavački poduhvat, Srbija 1914-1918. Tu se reporteru desi akademik Matija Bećković. Se pozdrave, bez da šire priču, Matija dađe jedno domoljubno opažanje da na Sajmu ima dosta đaka, novinar se složi, da na Sajmu ima dosta đaka. Naidoše pesnik Gojko Đogo, bivši ministar kulture Bradić, koji, pošto se pozdraviše sa Matijom, odoše u Izdavački poduhvat godine.

Na prelazu u sledeću halu bio Lom, nova knjiga Berharda, "Pre nego što sve počne da se vrti" Milene Marković, a iz čoška štand umetnice Vesne Dedić. Na panou pisalo da umetnica ima "dirljiv roman o ljubavi bez strasti, i strasti bez ljubavi", uz koji se dobijala kesica kafe sa srcetom. Umetnica tek proviri, umetnički stajlingovana, kosa raspuštena, sa uvijutci na krajevima, a bluza tanka, raspuštena, bez uvijutci. Levo od umetnicu bio štand Društva za istinu o NOB-u, uslikamo druga koji, držeći Tito knjigu, govorio da je sve na naučnim i primarnim izvorima...

foto D. Todorović

Onda bila najbolja hala, gde se odmah upadne u štandove od naše crkve i manastiri. Fondacija, Kočić manastir Devič, zadužbina manastira Hilandar, Eparhija Žička, Eparhija Šabačka... Sve 2000 jevtinije, Živeti u prirodi 9000, vladika Nikolaj, sabran, 6000, krstići, kalendari, brojanice... Na štandu manastira Svetog duha iz Rume ima milje Srećna slava, kadiionice i krstići, manastir Svete Jelisavete G. Minsk, ima šolje, šoljice, goblene, jaja, čajevе, zastave, krstove, krstiće, kandi-lu, brojanice, CD-ove... U tom redu štand Udruženja Ćirilica, prodavačica u crnoj majici Kosovski front, na ruskom, Kosovskij front, iza slike Putina, više komada prepodobnog Dobrice Erića, zastava Donjec Republike. Oko štanda aktivni aktivisti, svi sa beli bedževi na kojima crno ćirilčno Ć.

NAJVEĆI POPUST

Dalje Udruženje pisaca Poeta, na pano zalepljena pesma Ne volim da pijem, jedan sa crni pesnički šešir ušo u konverzaciju, Da se vidimo, da se slikam, da vidite kako izgleda prevod na kineski... U drugom delu hale opet Evrođunti, Delfi, Laguna, Novak Đoković, još Đokovića, dr Karajlić, Toni Parsons, Kueljo, Beograd

ispod Beograda, Nesveti a sveti, Zauvek u srcu... Ima i Vulkan, i tu gužva, i tu popust, Isidora Bjelica, još Đokovića, u sve upali i romani Andrića...

Opet glavna hala, na jednoj od promocija, pred 2,3 slušaoca, neka bude 3,2, u društvu Vide Ognjenović i Gojka Božovića, govori Mika Pantić, do reportera stiže reč Konzistentnost. Ublizu štand Štampar Makarije, u dubini, pod panoom na Ima li ovde Srba so sliku Milorad Vučelić, Mića Danolić diskutuje na temu, a Milorad ko da nadovezuje svoje slaganje. Opet Evrođunti, Laguna, Vulkan, popust

70 posto, naslovi, Mlad mesec, Pomračenje, sve od Stefani Majer, na štandu sa slikovnicama obaveštenje da primaju kartice... Na Laguni, ne mož prići, i mlado i staro, a uglavnom žensko, drži knjigu Jedan po jedan, potpisiva, slikava se, sve po želji, lično Toni Parsons.

Na sve strane akcija, dve knjige za 100, tri za 200, pet za 499, "Ko voli nek izvoli", Jelena Bačić, "Na obali hazarskog mora" Jasmine Mihailović... Na Geopoetici reporter sretne drugaricu Oliveru, koja ga časti knjigom Bože Koprivice. Tu se vidi sa Vasom Pavkovićem, reše se časte kafom. Dok su izlazili, u glavnu halu stupi onaj Goran Perčević, što sad biznismen, podašišan, marševski korak, torba u levu ruku, ispred njega žensko so pantalone, na začelju kolone žensko so suknju. Na polju kafa, pridruži se gospa Vera Blagojević Ugrinov, koja ištrikala, i donela, veliki Sajamski crveni šal za reportera. Pade proba šala, so slikanje.

Reporter nastavi pos'o, u prostori je Službeni glasnik direktor Ljušić u na nogama razgovor sa Tadić Boris, u susednoj Kući znanja, promocija knjige o Deng Sjaopingu. Pod onim ekranom, sa žutu ikebanu preda se, kineski ambasador i gospodin direktor i urednik Zavoda za

udžbenike. Reflektori utuljeni, a gospodin Dragoljub prezimena Kojčić sve uzeo govori u celini i celosti i kao kad zvezde padaju: Ja sam predložio, a im'o sam čast da predložim i ekstenziji, da je dobro uraditi komunikaciju, koja će na jedan komprimovan, koncentrisan i sažet način, predstaviti Kinu u njenoj istorijskoj dubini, u njenoj savremenosti i potencijalima, i tako dalje, da se srpska javnost ne bi obavestavala na rasparčan način o tako velikoj zemlji... Mislim da je naša ideja prepoznata... Ko bio, dade aplauz.

Novinar krenu u novo iznad partera, na štandu Srpske reči Najveći popust, kod Večernjih novosti Svi klasici 90 dinara, Veselin Šljivančanin 100... Tu i štand na kome pano Srbijo, lažu te o Evropi, Mira Alečković Nikolić, Nagrada evropskih antiglobalista! Gore, pod kapom krova, na poslednji novo, popust 90 posto, knjiga za 50 dinara, a ima i tri za 100, tu i Srpski geneaološki centar, knjige, Primenjena antropologija, Strukturalna antropologija, Tesline duhovne misterije...

Dok silazio sa tavana, reporteru stiže poruka da svrati do Glasnika, da mu Ljušić pokloni knjigu, jok more, pravo na Geopoetiku, priđe pozdravi Miku Pantića, koji mu poveri da ponovo čita "Vreme". Novinar tu, pod neka bude fototapet Tiha voda, uslika jednog os aduta te kuće, kolegu Teofila. Takoreći na izlazu iz hale štand Vukotić media, mali štand, ali jake knjige, Dodik, Ćosić... Ima i karta kretanja Srpske vojske u Prvom ratu, 300 dinara, Manjo zasuko rukave, ko da se sprema da lično ubada u kartu one čiode i zastavica markere kretanja vojske.

U povlačenju reporter svrati u odaje Kancelarije za KIM, promocija knjige "Kosovska kotlina kroz vekove". Biće autor, Jovan Kostić, uz'o veli "Zločine su činili Bugari"... Preko puta, u apartman Ministarstva rada, promocija knjige "Srbija u Velikom ratu". Govori lično Živadin Jovanović, što beše i ministar inostranih dela, ministar bivši u autorskom izlaganju, Mi pratimo život knjige, promocija je bila u čitavoj zemlji, ali ne možemo da udovoljimo interesovanju. Promocija će biti u Beču, u sali u kojoj je Franjo Josif potpisao ultimatum Srbiji, krajem meseca biće u Moskvi, a pre šest meseci bili u Kanberi...

DRAGAN TODOROVIĆ

Kad dan prođe

Bilo su potrebne decenije da bude prepoznat kao neosporni britanski genije sa akustičnom gitarom, ali danas je Nik Drejk deo tajnog rokenrol hola slavnih, što mu priznaju i Robert Smit i Bred Pit. Četrdeset godina posle odlaska u potpunu tišinu, ovaj umalo za sva vremena zaboravljeni autor danas je važniji nego ikad

Neimenovanog dana meseca novembra 1971. u parter londonske kancelarije izdavačke kuće "Island" ušao je visok mlad momak u sakou i sa tada uobičajenom dužom kosom, stiskajući pod miškom magnetofonsku traku. Neko ga je na vratima prepoznao i uputio na sprat, gde je oko pola sata sedeo u službenim prostorijama, odbivši ponuđeni čaj, čekajući da mu se neko obrati. Nije se desilo ništa.

Momak se posle nekog vremena uputio u pravcu vrata. Posle sat vremena, devojka sa portirnice je dežurnom među zaposlenima donela paket, rekavši: "Nik Drejk vam je ovo ostavio kad je izlazio."

Tako je svet saznao za postojanje matrice albuma *Pink Moon*, danas ocenjenog kao remek-delo *singer-songwriter* scene s početka sedamdesetih i jedno od najupečatljivijih dela modernog britanskog poetskog folka. Njegov autor, Nik Drejk (Nick Drake), izašao je tog novembarskog dana na ulicu da se više nikad ne vrati ni u jednu izdavačku kuću.

TRI LISTA DUVANA

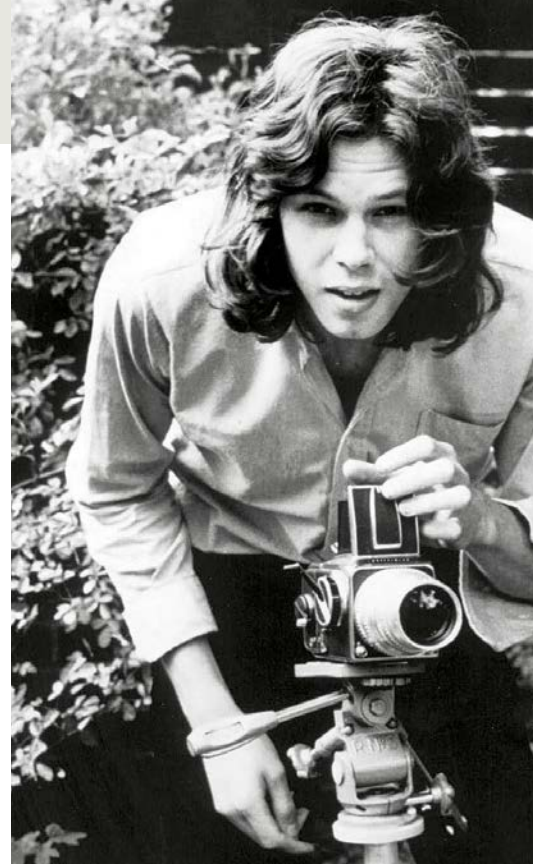
Iznenadno pojavljivanje Nika Drejka na britanskoj folk sceni 1. septembra 1969. sa pločom *Five Leafs Left* prošlo je potpuno neprimetno, uprkos podršci slavnih muzičkih ličnosti i dobrog izdavača. Sledeći pokušaj usledio je sa albumom *Bryter Later*, 1. novembra 1970, ali i on se završio potpunim fijkaskom i ignorisanjem od strane kako publike tako i kritike. Posle ove dve ploče, koje su svojom prefinjenom atmosferom postavile standard svakom prigušenom glasu koji za Drejkom dolazio, svakom budućem *understatement* iskazu na muzičkoj sceni, dolazi tiho razorni album *Pink Moon* – snimljen bez ponavljanja kao susret glasa i gitare u dve duge noći 30. i 31. oktobra 1971. Ovaj mini ciklus od jedanaest

pesama svojom svedenom osećajnošću na koju se čovek može poseći nadrastao je i prethodna dva – sa neumitnim prolaskom vremena polako je postajao dugo traženi, uzvišeni romantičarski *tour de force* tog doba. Ali tada, niko to nije želeo da zna.

Savremenici tvrde da Nik Drejk nije umeo da reklamira ništa što je radio. Za dve godine dao je jedan jedini, poprilično nemuštv intervju u kome je pričao uglavnom kako ne voli da nastupa, što je uostalom bilo tačno. Njegovih koncerata je bilo tako malo da ih se jedva iko seća, a poslednji je prekinuo i napustio. Svedoci kazuju kako je Drejk tada izašao na scenu sam sa gitarom, seo, i bez najave počeo da svira i peva svoje tada sasvim nepoznate pesme; kada je posle par numera shvatio da publika više priča nego što ga sluša, zastao je, ustao i otišao sa bine, kao da na njoj nikad nije ni bio.

Više se nije vraćao. Ne postoji nijedan njegov verni koncertni zapis, ne postoji nijedan filmski zapis Nika Drejka, samo fotografije uglavnom zaprepasujuće unutrašnje lepote... Čini se da je ostvario bar dva duboka i nežna prijateljstva sa devojka, ali nijednu ljubavnu vezu, sa bilo kim... Drejkova egzistencija bila je očigledno mimo svih uobičajenih tokova, do te mere da je ni u ono vreme nisu mogli detektovati sredstvima koje pruža svakodnevnna životna rutina.

Možemo samo da sedimo i čutimo pred tri Drejkova albuma, objavljena između 1969. i 1972, usred eksplozivnih, prelomnih godina rokenrola. Dok su drugi snimali sve glasnije i sve komplikovanije, Drejk je snimao sve tiše i svedenije. Dok su drugi snimali sve duže, on je snimao sve kraće i pesme i ploče. U toku snimanja poslednjeg albuma, autor je navodno objasnio snimatelju njegovo trajanje od svega pola sata rečima: "Nisam imao više šta da snimim."

To ne znači da Nik Drejk nije imao šta još da kaže. Svi su izgledi da je imao i te kako puno toga da stvori, ali ga je životna epizoda provedena u šou-biznisu od vratila od toga i odvela na nepoznati put koji se nesrećno završio novembra 1974, tokom jedne naizgled uobičajeno probdevene noći, u sporednoj sobi doma svojih roditelja, sa kojima je živio, posle verovatno slučajnog uzimanja prevelike količine antidepresiva. Nestao je u svojoj 26. godini, nesvesno se narugavši popularnom mitu o 27. godini kao godini kad prognane i namučene rok zvezde umiru. Ni u taj deo rok mitologije nije mogao da se uklopi.

NAĆI SEBE

Danas, njegova revalorizacija naizgled stalno teče, a slava kao arhetipskog ukletog autora modernog doba samo raste, dok se tiraži kako originalnih izdanja tako i posthumnih kompilacija dupliraju iz godine u godinu – praktično je skoro sve potpisano njegovim imenom obeleženo oznakom "zlatne ploče". U današnjim vremenima internetske povezanosti muzičke zajednice širom sveta, u kojima je neumitno svako sam kod svoje kuće, Nik Drejk je za sve posvećene u tajnu postao neka vrsta stalne pratnje svakom trenutku ozbiljne usamljenosti.

Mada je prošlo najmanje dvadeset godina od ponovnog otkrivanja ovog suprotnog pesnika i inovativnog svirača, od sredine osamdesetih putem raznih kompilacija, tek relativno skoro počele su da

se pojavljuju knjige i dokumentarci koji su obelodanili mnoge detalje vezane za njegovu pojavu i nestanak.

Možda malo neočekivano, u školi nije bio previše stidljiv, bavio se uspešno atletikom i ragbijem – pa opet, Nika je razredni starešina još tad u jednoj zabelešci opisao kao nekog "koga niko od nas ne poznaje dobro". No svakako ga je dobro poznavala njegova majka Moli, obrazovana i talentovana mlada žena, koja je nekim slučajem bila samo domaćica, posebno nadarena za pisanje i pevanje svojih kompozicija po kući. Snimci na audio-kasetama otkriveni posle njene smrti 1993. frapantno liče kasnijim Nikovim, prožetim dragoce-nim fatalizmom i poverenjem u emocije.

Nik je prvo naučio da svira klavir, potom i saksofon, dosta pre akustične gitare. Poznavaoči kažu da u tome leži deo tajne neobičnih struktura njegovih kompozicija i nestereotipnog mesta koje u njima dobija njegov glas, što nikad ne peva refren tamo gde ga očekujete, i stalno produžava pesmu – dovoljno je samo zamisliti kako saksofon svira tamo gde Nik peva, i dobićete rešenje zagonetke jednog dela njegove originalnosti.

Naravno, to je samo početak – utvrđeno je do koje mere je slušao džez, posebno onaj Džona Koltrejna, koji ga je inspirisao svojim modalnim oblicima, pa je taj pristup uneo u sviranje akustične gitare. Voleo je da sluša i bosa nove jednog giganta kakav je Žoa Žilberto, tada na vrhuncu popularnosti. Sa tim senzibilitetom u autorski folk tipa onog u tumačenju njegovih voljenih Boba Dilana i Berta Janša, nije ni mogao da zvuči kao ostali.

Kad je došlo vreme studiranja, pokušavao je na Kembridžu 1967. baveći se Boderom i simbolistima, ali je brzo otišao na godinu dana u Francusku, na Univerzitet Aix-Marseille, da navodno popravi svoj francuski... i slobodno troši marihuanu koliko hoće. To je tada bio hipi raj, u kome se Nik konačno odlučio da gitarom odsvira ono što je čuo u glavi. Iz Francuske se vratio kao muzičar, sa idejama kako da razvije drugačije štimove, od kojih se neki kod njega pojavljuju prvi put – i to je finalni deo priče o njegovoj originalnosti. Dok su ostali folk izvođači ipak bili utemeljeni u američkim formama, on je dolazio odnekud drugde, iz sveta koji je jedino on čuo.

Pošto se konačno 1969. zaputio u

London, sam sa svojom muzikom, veliki britanski folkeri Fairport Convention primetili su ga u tada čuvenom klubu "Roundhouse" i povezali sa Džoom Bojdom – ranije *production managerom* Newport Folk festivala, a tada mladim i uspešnim producentom folk i psihodeličnih grupa u Engleskoj. Bojd je Drejka kao pravi umetnički vodič doveo u kontakt sa svima u poslu koji su učestvovali u kasnijem snimanju njegove muzike.

A ona je bila revolucionarna. Upotreba glasa kao još jedne melodijske linije, raskošni gudački aranžmani Roberta Kirbija, te Harija Robinsona, Bojdovo umeće producenta da čuje kako će to drugi čuti, te Drejkov perfekcionizam u *finger-picking* tehnici sviranja gitare, dali su rezultat kakav ranije nikad nije zabeležen. I mada neki tvrde kako je Nik stihove pisao samo kao dopunu već smišljene strukture pesme, zastrašujuće duboki pesnički uvidi u *Riverman* ili *Fruit Tree* otkrivaju nam Drejka kao direktan most između poetskih halucinacija Roberta Džonsona i Boderovih naslućivanja čovekovog pada.

POSLEDNJI DANI

Tumačenja zbivanja u Drejkovom životu van muzike, od 1972. do 1974. razlikuju se od svedoka do svedoka: najvažnije je razumeti kako je njegova borba sa depresijom bila medicinske prirode, te da zaista nikakvo depresivno stanje ne može biti inspiracija za vrhunsku umetnost. Poslednje napore da nešto snimi Drejk je imao isključivo u fazama remisije, a jedna koja se nazirala obećavala je i četvrti album. Period lutanja poslednje dve godine bio je zaista period gubljenja na širokim prostranstvima oko porodične kuće u selu Far Lays, Tanworth-in-Arden. Poslednjih meseci života vozio se kolima po okolini dok ne bi ostao bez benzina, pa bi zvao roditelje da dođu po njega; šetajući se obalom mora, pojavljivao bi se ispred kuće prijatelja, ali ne javljajući se nikom, sve dok ga neko ne bi slučajno primetio i pozvao unutra; ostajao bi kod druga ili drugarice ceo dan i noć, tako što bi samo došao i bez pitanja seo da sluša neku muziku sa njihovih ploča, odlazeći isto tako iz čistog mira kako je došao. Kad nije bio stabilan, nije izlazio, ostajući budan noćima.

Strašno je kad znate da ste u pravu, a vaš plan se ne ostvari. Ako nešto Nik

Drejk nije mogao da preživi, bila je to zabuda da je pop muzika, ovakva kakva je dirigovana od industrije zabave – tu da predstavi muziku svetu. Naravno, ona je uvek bila tu samo da bi se zaradilo na prodaji snimljene muzike kao proizvoda – na nepoznavanju ili nepristajanju na ovu brutalnu činjenicu slomila se pre i kasnije mnoga nežna i manje nežna duša, ali nijedna ne tako strmoglavno brzo kao on.

Kanon preosetljivosti Nika Drejka nije dopuštao vulgarnu direktnost bilo kakve vrste, niti da ista naruši monolitnu intimnost obraćanja samo nama i nikom drugom. Njegova muzika je prosto tu, kao apsolutni zvuk neobične čulnosti, nalik na milovanje ili možda šapat – i biće da je tako: on je svima dao onaj preko potrebni šapat koji jednako dovodi u pitanje ravnodušnost sveta kao što nam potvrđuje da negde ipak ima nekog kome je stalo.

TAKO DALEKO, TAKO BLIZU

Pre mnogo godina, na nekoj muzičkoj konferenciji u bliskom inostranstvu, srećni obrt mi je dao priliku da upoznam pomenutog Džoa Bojda, legendarnog američkog producenta koji je svoje najbolje ploče uradio u Engleskoj, snimajući neke od prevratničkih albuma sa psihodelične i folk scene – od ranog Pink Floyda, preko Fairport Conventiona, Incredible String Banda, Džona Martina i prva dva albuma Nika Drejka, pa sve do REM-a. Pitao sam tog visokog Bostonca širokog osmeha, u starinski kariranom sakou, da li bi jednom, kad bude imao više vremena, bio voljan da mejlom odgovori na neka moja pitanja, i pristao je. A onda sam priznao i, ne znajući, pokrenuo razgovor u pogrešnom smeru: "Verovatno će većina biti u vezi sa Nikom Drejkom." Pogledao me je iz drugog vremena, ukočenog lica koje je otkrivalo koliko je još bio vezan za tu temu, i rekao: "Slobodno pitaj šta želiš. Želim ti svu sreću. Njega niko nije poznavao." Nikad nisam poslao nikakva pitanja.

Nika Drejka niko nije poznavao dok je bio živ, ali na kraju su ga svi upoznali kao nekog najbližeg; onog časa kad ga više nije bilo, tad su ga po prvi put saslušali. Šta to govori o nama nego koliko često ne znamo ništa?

Kladim se da je Nik baš to hteo da nam kaže.

DRAGAN AMBROZIĆ

O čitanju, pisanju i... brisanju

Četvrtasto mesto, antologija priča o čitanju novina;

priredio Srđan V. Tešin;

Arhipelag, Beograd 2014.

Ne verujem da sam ikada obrisao dupe novinama; možda i jesam nekad, kao klinac, ali se toga ne sećam. Nije da nisam bivao na selu, pamtim i vremena kada je poljski nužnik još bio raširena pojava, ali džaba – novine su, u mom klonjara-sećanju, uvek ispred, a ne iza mene. No, iz nekog je razloga u našoj književnosti do dan-danas živa i zdrava ta *analna fiksacija* glede novina, to jest, kako su one tobože dosta pogodne u tu svrhu, mada meni, moram da priznam, to uopšte tako ne izgleda... Brisanje prozora, to da, ali zadnjice, hm... No, evo, i u antologiji priča savremenih srpskih i "regionalnih" pisaca tematsko-motivski nekako povezanih s novinama *Četvrtasto mesto*, niko novinama ne briše prozor, niko njima čak ni ne ubija komarce niti ih podmeće pod kraću nogu od stola, ali se zato valjda u bar pola tuceta priča pojavljuju kao neizostavan deo toaletnog inventara. I to ne kao sredstvo za prekraćivanje vremena.

Okej, ajmo sada nazad, "s dupeta na glavu". Srđan V. Tešin je priredio još jednu u seriji Arhipelagovih "tematskih" pripovedačkih antologija – prethodno su to bile priče o starosti, poslastičarnicama, Savamali... – ovaj put posvećenu novinama, što je izazovna ideja i zahvalna tema, ako pronađe prave pisce, i ako ove ne mrzi da se odmaknu dalje od "dupet-brisnih" opštih mesta. Doduše, ta reč "antologija" nekako nije baš primerena, jer se ovde radi o pričama naručenim specijalno za ovu knjigu – i za serijal

Kikindskih na osnovu kojeg je nastala – ali dobro, to je manje važno.

Trideset i tri priče su ovde sabrane, i kada pogledate spisak njihovih autora i autorki, nije da sastav nije dovoljno reprezentativan, s posebnim naglaskom na danas već "mlađu srednju generaciju" srpskih pisaca i njihovih parnjaka sa područja našeg zajedničkog jezika ili iz šireg ex-yu konteksta, dakle onih koji negde pripadaju naraštaju "Psećeg veka". Priređivač je autorima nametnuo kanda vrlo strog limit kada je u pitanju dužina teksta, tako da su sve priče gotovo identične dužine – cenim, oko dve do dve i po šlajfne. To je vrlo tesno i za poštenu novinski tekst (ovaj je prikaz, dakle, duži od bilo koje među pričama) a kamoli za pripovetku, tako da se može reći da je ovo kolekcija radova koji pripadaju kategoriji short short stories, ili

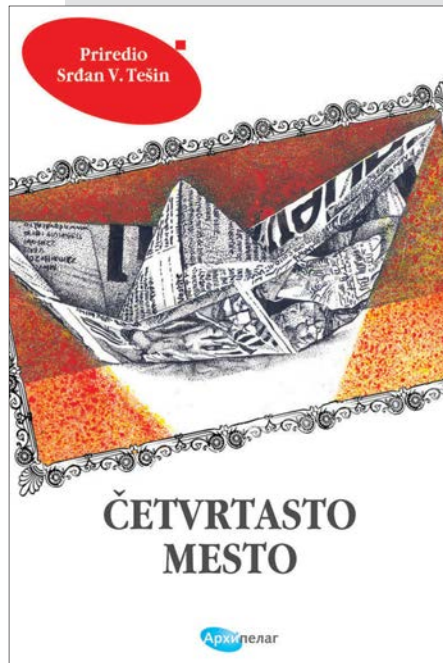
naprosto novinske priče, i to one najprimerenije nekom "četvrtastom mestu" omanjeg formata i "večernjačkog" profila. Namera je Tešinova bila, reklo bi se, da autore sabije u kalup vrlo striktno shvaćene novinske priče, pa sad – ko se kako snađe...

Neki od onih koji su se najbolje *snašli* i sami redovno rade za novine, i to naravno nije čudno; nije tu toliko važno to da su "tematski" bliski tom svetu, nego činjenica da su bolje drilovani za kraće forme od onih koji nisu navikli da vode računa o takvim ograničenjima. Jurica Pavičić ima možda i ponajbolju priču u knjizi, pomalo na tragu jednog motiva iz *Imperfekcionista* Toma Rahmana; Muharem Bazdulj odlično ironizuje onu famoznu Kamijevu o čoveku dvadesetog veka kao biću koje "bludniči i čita novine"; Mileta Prodanović vispreno se sprda s

površnošću i samosvesnim neznanjem tabloidizovanog novinarstva; David Albahari se vešto poigrava upravo s naslovnom sintagmom zbirke; Bekim Sejranović briljira s jednim od onih idiotskih parano-vinskih "draga Saveta" poslova etc. Neki se vraćaju u detinje uspomene, drugi "metafiziciraju" u pričama krajnje labavo, čak jedva vidljivo povezanim sa "zadatim" temom, treći se vraćaju u ratna vremena, četvrti bi da budu nekako "angažovani", ali možda baš i ne znaju kako... Vredi istaći i priče Lejle Kalamujić, Veselina Markovića, Dane Todorovića, Nenada Novaka Stefanovića, Nenada Veličkovića, Miće Vujičića, Daše Drndić, Milana Đorđevića, Ivane Simić Bodrožić etc.

Sam naziv ovog intrigantnog tematskog izbora potiče od Pola Valerija, koji je rekao nekoliko vrlo zajedljivih i bezobraznih, mada naravno u osnovi tačnih rečenica o naravi čitanja novina i pisanja za njih, to jest o limitirajućem formatiranju uma koji počne da razmišlja isključivo "medijski". Ono što Valeri nije mogao znati jeste da će doći, to jest, da je već uveliko došlo, vreme u kojem će novine, bar one "ozbiljnije", već biti polumuzejski artefakt *klasične kulture*, akademski kanonizovana baština, koju gaze i preplavljaju sa svih strana "novi mediji", čije je ugrađeno varvarstvo naprosto nepobedivo. Fejsbukom ili Tviterom, doduše, ne možeš obrisati ni dupe ni prozor, ali zato mogu da posluže kao okosnica za neku novu antologiju, ko zna.

TEOFIL PANČIĆ

Premijera

Ovih dana Srbija je obilovala premijerama. U ponoć je počela prodaja iPhonea u poslovnica dva najveća mobilna operatera. Danima su ljudi rezervisali telefonski aparat koji vredi gotovo 1000 evra, pa su prve količine razgrabbjene.

Treći provajder je takođe nabavio telefone, ali iz tehničkih razloga nije uspeo da počne sa prodajom istovremeno sa konkurencijom. Zato se direktor slikao u prepunom magacinu, što bi rekli naši stari – što nema u izlog, ima u radnju!

Ovaj telefon je u tranzicionim društvima Balkana simbol modernizacije, ali i socijalnog statusa. Ajfon znači da

pratiti kakav interes vlada u novostvorenim državama Balkana za stanje u komšiluku. Ruku na srce, ovaj proces je odavno započela Al Jazeera Balkans, sa centralom u Sarajevu.

Drugi jasan faktor u programu N1 je prisutnost NATO koncepta u regiji, naročito posle krize u Ukrajini. Medijski hladni rat je izašao iz rovova, pa je kao ruski odgovor na N1 najavljen početak rada radija Russia Today (RT), internet stranica i tv dopisništvo. U medijskom smislu, gledaoci u Srbiji su se ponovo našli na granici globalnih blokova. Posle zavrtanja gasa iz Rusije, zbog našeg višegodišnjeg duga, jasno je da nećemo moći daveka da se grebemo od pravoslavne braće.

Prošle nedelje premijeru je imao i novi kablovski kanal N1. U pitanju je verovatno najveća američka medijska investicija sa ciljem regionalnog povezivanja.

Drugi jasan faktor u programu N1 je prisutnost NATO koncepta u regiji

ste faca i odmah ćete ga pokazati u kontaktu sa drugima.

Kad smo kod mobilnih operatera, VIP započinje neobično zanimljivu kampanju za korisnike mlađe od 30 godina. U dinamičnom spotu, vidite šta sve mladi ljudi mogu da urade do 30-te, sve avanture, gluposti, ushićenja i razočaranja, promene imidža, seksualna i ljubavna iskustva. Kada si mlad – ili mlada – uradićeš lude stvari bez granica i ograničenja, stvari o kojima će se pričati! Tri devojke u noćnom provodu – piške u muškom wc-u u pisoare. Spot izgleda opasno, ali se pitam kako će biti primljen u našoj javnosti koja je sve konzervativnija.

Popust koji su dobili korisnici mlađi od 30 godina, u Hrvatskoj je bio shvaćen kao diskriminacija starijih, a ne zaboravite da smo mi jedno od najstarijih društava u Evropi. Pitanje glasi: da li će penzosi shvatiti foru i kako će reagovati. Ja ih ne bih ljutio, naročito posle smanjivanja penzija.

Još jedna radna pobeda obeležena je na beogradskom Aerodromu "Nikola Tesla". Izvesni Nikola je svečano pronađen kao 4-milioniti putnik Air Serbia, a pred zblanutog dečaka su iskočile promoterke, direktor, Vučić i tv ekipe. Nikola je leteo za Banja Luku, a dobio je 2 povratne karte za destinaciju po želji.

Premijeru je imao i novi kablovski kanal N1. Reč je o regionalnom informativnom kanalu u SBB mreži. U pitanju je verovatno najveća američka medijska investicija sa ciljem regionalnog povezivanja. Nema asocijacija na Jugosferu, već se radi o vrhunskom tehnološkom povezivanju Srbije, Bosne i Hrvatske, radi razmene informacija. Ovde će biti zanimljivo

Kako reče kolega Čulibrk, kad dune košava, kad zahladi, naprasno postajemo rusofili. Gledaćemo i njihov tv program, pravićemo parade i kačičemo bilborde sa porukom "Spasiba Putin". Od Đurđevdanka ponovo u NATO, i tako ukrug.

Kada sam ja bio mali, kapiteni bi birali timove tako što te pitaju: "Jel više voliš rusko govno il' američku tortu?" Kad izabereš, saznaješ za koji tim posle igraš, pa ćemo tako danas mi da biramo između ruskog gasa i američkih filmova.

U tom smislu je bitno što se u našoj kablovskoj ponudi među kanalima od ove nedelje nalazi i AMC (American Movie Channel), pa ćemo gledati hit serije iz svetske produkcije. Tv serije su danas u kreativnom smislu najvitalniji deo produkcije, jer su proizvodi iz Holivuda odavno postali monotoni.

Poslednja važna promena je preseljenje B92 na novu adresu i praktično spajanje sa Televizijom Prva. Sad javno može da se kaže da su u bliskom srodstvu, a ovaj incest se dugo tajio zbog Zakona o koncentraciji vlasništva u medijima. Slika je bolja, format je 16:9, ali je programska šema i dalje bez "Utiska nedelje"!

Nije nebo palo na glavu, sve je ostalo isto, čak i kada se vesti produže na čitav sat, od 20 do 21h. Pomenuta N1 postala je utočište za mnoge koji su napustili B92, zato je posledica toga velika sličnost u informativnom programu. Rašomoni-jada je bila naročito vidljiva oko opstanka "Kažiprsta", koji je preživeo preseljenje u novu zgradu, iako su se autorke opraštale od gledalaca. Na svakom kraju je neki početak, što bi rekao Duško Radović.

KORPORATIVNA

Političari u biznis klasi. O uticaju krupnog kapitala na globalizaciju, ili o ograničavanju učešća narodnih masa u političkim odlukama i prenošenju odlučivanja u ruke korporativnih elita, to jest o tome da vlade i ekonomije svih nacija moraju da zadovoljavaju potrebe multinacionalnih banaka i korporacija, zašto i postoje Trilateralna komisija, Bilderberg grupa, Brojgel grupa, Pineli grupa ili Savet za međunarodne odnose

Svi su javili, ali niko nije mogao da sazna o čemu je grupa svetskih moćnika razgovarala proteklog vikenda u onom hotelu neposredno uz Sava centar, koji je građen od 1976. do 1979. godine radi održavanja Generalne skupštine Svetske banke, ali i XI kongresa SKJ. Taj hotel se doskora zvao Interkontinental, a nakon što ga je Miroslav Mišković kupio i navodno uložio 40 miliona evra u njegovu temeljnu rekonstrukciju otvoren je pod imenom Crowne plaza, ali valjda zbog procesa protiv Miškovića domaći politički moćnici nisu hteli svoju nogu da stave na taj tepih.

Predsednik Trilaterne komisije Žan-Klod Triše je podsetio da je Komisija pažljivo i redovno pratila dešavanja na zapadnom Balkanu, kao i to da su njeni brojni članovi igrali važne uloge u tražičnim vremenima koja su za nama, pa je pomenuo Ričarda Holbruka i Volfanga

Išingera, koji su, kaže, pomogli u kosovskom mirovnom procesu, što je ovde mnoge verovatno nerviralo kao kad se u kući obešenog govori o konopcu. Počasnom domaćinu tog skupa svetskih moćnika u Miškovićevom hotelu, srpskom premijeru Aleksandu Vučiću, ministru informisanja u vremenu koje pominje Triše – moralo je biti neprijatno, kao kada mu neko kaže da nije zavezao pertle, ali je govorio da mi želimo saradnju više nego ikada. Nekoliko dana kasnije došli su revizori iz MMF-a da izmere razlike između srpskog budžeta i švajcarskog sira.

Bivši direktor Evropske centralne banke Žan-Klod Triše dao je uobičajene komplimente zemlji domaćinu, rekao da Trilateralala stoji uz nas na našem evropskom putu i nagovestio da će članovi Trilaterale razgovarati o evropskim problemima, perspektivi evropskih integracija

IMA NEKA TAJNA VEZA: A. Vučić kao domaćin sastanka Trilateralne komisije u Beogradu; umreženost njene sestrinske organizacije Bilderberg grupe

Foto: Fonet

Ilustracija: www.businessinsider.com

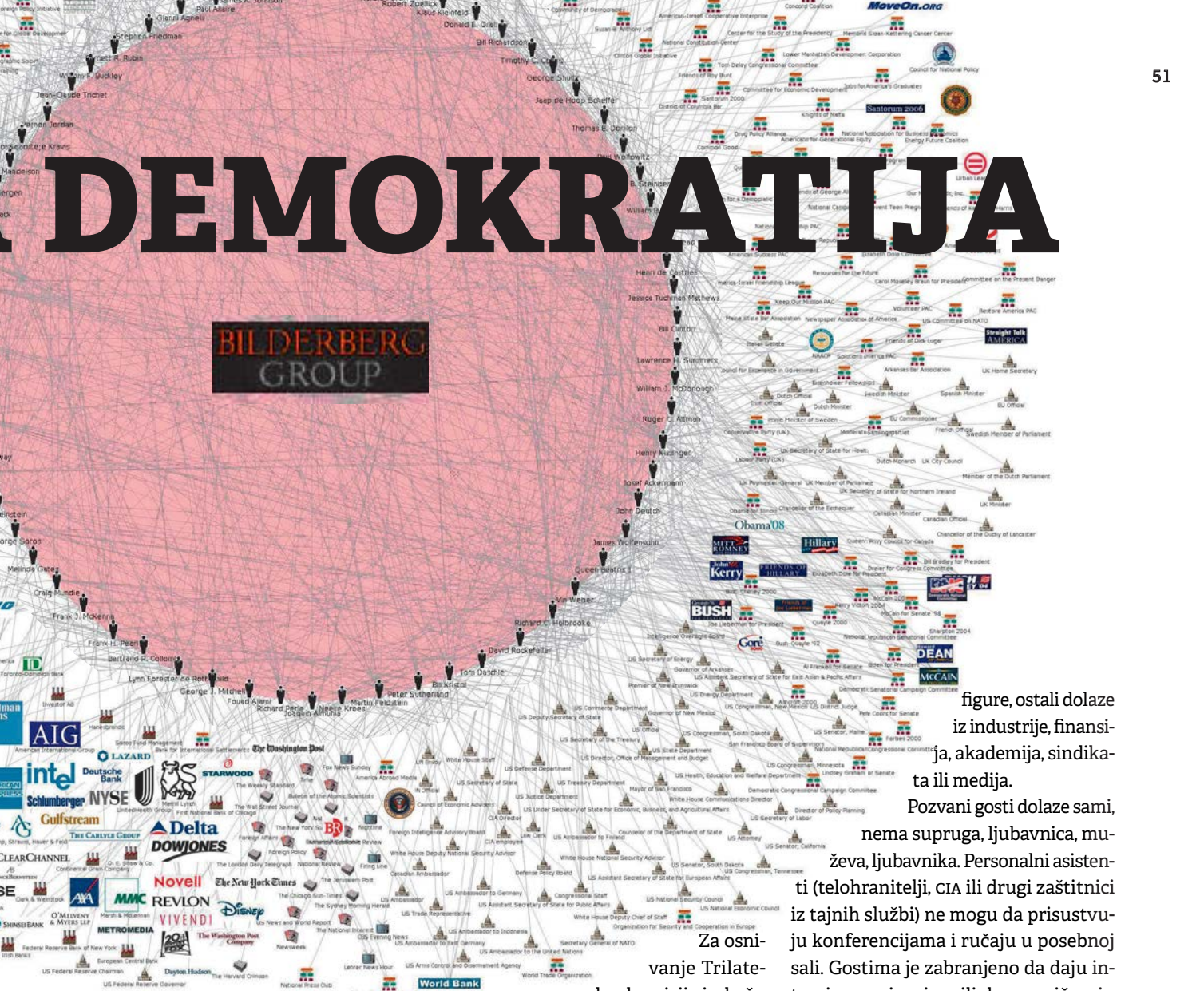
zapadnog Balkana, aktuelnoj situaciji u Rusiji i Ukrajini, kao i o izazovima u Evropi. Izveštaji o Ukrajini i perspektivi održive politike EU dostupni na sajtu Trilaterale su tipičan *think tank* bučkuriš koji citira veliki broj političara.

U javnosti su dominirali komentari da "gostovanje" "svetske vlade u senci" u jednom beogradskom hotelu predstavlja priznanje Srbiji, njenoj evropskoj agendi i, naravno, šansu da region i Srbija privuku strane investicije. Na medijskim marginama moglo se nešto načuti o zavereničkom karakteru te Trilaterale, o čemu je kod nas najviše pisala profesorka Smilja Avramov, pa i profesor

DEMOKRATIJA

**BILDERBERG
GROUP**

figure, ostali dolaze iz industrije, finansija, akademija, sindikata ili medija.

Pozvani gosti dolaze sami, nema supruga, ljubavnica, muževa, ljubavnika. Personalni asistenti (telohranitelji, CIA ili drugi zaštitnici iz tajnih službi) ne mogu da prisustvuju konferencijama i ručaju u posebnoj sali. Gostima je zabranjeno da daju intervjue novinarima ili da prepričavaju išta od onoga što je bilo na sastancima.

Komunikacija se odvija po pravilima Čatam hausa (*think tank* organizacija *Chatham House*, *Royal Institute for Foreign Relations*): svako slobodno, relaksirano i otvoreno iznosi svoje mišljenje, ništa ne sme biti citirano niti izneto u javnost. Predsednici, premijeri, ministri, bankari i generali, ljudi koji upravljaju tržištima, državama i ratovima, razgovaraju o budućnosti sveta, tapšu jedan drugoga po ramenu i pričaju i ono što nikad ne bi rekli javno. Sastanci se ne završavaju uvek konsenzusom.

Ta kombinacija kartela moći, službe za zapošljavanje diskusionog kluba se u međuvremenu proširila i organizaciono razgranala. Od 400 članova Trilaterale iz Evrope je po pozivu uključeno 170 članova po nacionalnim kvotama između 6 i 1: iz Nemačke (20), Francuske, Italije, Velike Britanije (po 18), zatim iz Austrije, Belgije, Luksemburga, Bugarske, Hrvatske, Kipra, Češke, Danske, Estonije, Finske,

Mihajlo Marković, a vo vremena ono koristili, uglavnom u političkoj propagandi pojednostavljivali, preuveličavali i zloupotrebljavali tada vladajući socijalisti i radikali.

Da, na parkingu podaleko od dobro obezbeđenog hotela demonstriralo je i nekoliko antiglobalista, koje je policija legitimisala.

KO SU ČLANOVI TRILATERALE

Formalno, Trilaterala (*The Trilateral Commission*) nastala je 1973. kao organizacija privatnih građana vodećih industrijskih zemalja: Japana, zemalja zapadne Evrope i Severne Amerike radi unapređivanja kooperacije zajedničkog vođstva, podele odgovornosti u širem međunarodnom sistemu povećane međusobne zavisnosti. Tada je uočavano da tadašnja energetska kriza pogađa sve i da može potkopati poverenje u međunarodni sistem.

Za osnivanje Trilateralne komisije je, kažu

knjige, zaslužan Dejvid Rokfeler, decenijama vodeći čovek Čejz Menhetn grupacije, a idejni tvorac je navodno bio Zbignjev Bžežinski, američki politikolog poljskog porekla, koji je služio u administraciji Džimija Kartera, bio savetnik za nacionalnu bezbednost SAD, a sada je profesor na Univerzitetu Džon Hopkins i član niza različitih odbora i organizacija.

Sastav Trilaterale čine vodeći ljudi važnih finansijskih institucija, Evropske centralne banke, MMF-a, banaka poput "Goldmana Saks", velikih korporacija, te političari kojima je istekao mandat, bivši predsednici, ministri spoljnih poslova, bankari, izvršni direktori raznih *think tank* organizacija i fondacija, univerzitetski profesori, senatori, kongresmeni i, u opšte, razni insajderi, vojna lica, funkcioneri CIA, FBI-a itd. Aktivni političari po pravilu zamrzavaju svoje funkcije da bi se obezbedio nevladin karakter organizacije koja uključuje i ljude iz vlasti i iz opozicije. Trećina prisutnih su političke

Grčke, Mađarske, Irske, Norveške, Poljske, Portugala, Rumunije, Slovačke, Slovenije, Španije, Švedske, Holandije, Srbije (3 člana od 2013).

Nekadašnja Japanska grupa, od 2001. nazvana Azijsko-pacifičkom, od 85 članova povećana je na preko 100 kada je uključila članove i iz Koreje, Australije, Novog Zelanda, Indonezije, Malezije, Filipina, Singapura, Tajlanda, Indije, Kine, Hongkonga i Tajvana... Severnoamerička grupa ima 120 članova (SAD 97, Kanada 20, Meksiko 13)...

ČASNI GOSTI HOTELA BILDERBERG

Starija i reklo bi se ekskluzivnija od Trilaterale je Bilderberg grupa, koju neki nazivaju "aristokratija svrhe", a koja se zalaže za jednu svetsku vladu (UN), jedinstveno svetsko tržište, jednu svetsku armiju (NATO), jednu svetsku banku, jedan sistem univerzalnih vrednosti.

Taj privatni klub je osnovan 1954. u hotelu Bilderberg u Osterbiku u Holandiji, pa je zato nazvan Bilderberg grupa (*Bilderberg Group*, 80 najmoćnijih, ostali uključeni po pozivu).

U tom klubu su Dejvid Rokfeler, Henri Kisindžer, Bil Klinton, Gordon Braun, Angela Merkel, Alan Grinspan, Ben Bernanke, Tim Gajtner, Džordž Soros, Donald Ramsfeld, Rupert Mardok... Uvek su adekvatno predstavljani ljudi iz američkog saveta za međunarodne odnose, MMF-a, Svetske banke, Trilateralne komisije, EU, šefovi centralnih banaka, američkih Federalnih rezervi, Evropske centralne banke (Žan-Klod Triše), Engleske banke (*Bank of England*) Mervin King.

Bliski Trilaterali i brojno prisutni u njoj su članovi Saveta za spoljne odnose (*Council on Foreign Relations* CFR, privatne organizacije koja izdaje časopis "Forin afers" čiji je osnivač 1921. bio Edvard Mandel Haus, savetnik predsednika Vudroa Vilsona). Istoričar Artur Šlezinger je naziva "front organizacijom – srcem američkog establišmenta". Njeni članovi su samo Amerikanci.

SLUŽBE ZA ZAPOSŁJAVANJE

Navodno je Henri Kisindžer jednom rekao kako je od 1940. svaki američki državni sekretar izuzev Džejmsa Birnsa bio član ili Saveta za spoljnu politiku, ili Trilaterale, ili Bilderberg grupe. Da su

organizacije kao što su Trilaterala, znatno starija Bilderberg grupa ili američki Savet za spoljnu politiku zapravo službe za zapošljavanje vrhunskih funkcionera ukazuju pojedini istraživači kao Danijel Estulin, inače potomak jednog sovjetskog emigranta, unuk nekadašnjeg pukovnika KGB-a, u knjizi *Puna istina o Bilderberg grupi i šta oni planiraju sada*. Prvi put je štampana u Barseloni 2005. pod naslovom *La Verdadera Historia del Club Bilderberg*, a dopunjena 2009.

Po tom izvoru, koji citira sajt kanadskog Centra za istraživanje globalizacije lociranog u Montrealu (*Global research*), u poslednjih osamdeset godina svaki savetnik za bezbednost i spoljnu politiku u SAD bio je član Saveta za spoljnu politiku, kao i brojni direktori CIA, kao Džejms Šlezinger, Robert Gejts, Džejms Vulsli, Džordž Tenet, Leon Paneta. Mnogi sekretari Trezora, takođe: Džordž Šulc, Tim Gajtner...

I mnogi američki predsednici ili predsednički kandidati su bili članovi: Herbert Huver, Adlaj Stivenzon, Dvajt Ajzenhauer, Džon Kenedi, Ričard Nikson, Džerald Ford, Džimi Karter (takođe i član Trilaterale), Džordž H. V. Buš, Bil Klinton, Džon Keri i Džon Mekejn.

O Trilaterali kao fiktivnoj službi zapošljavanja visokih činovnika dosta se pisalo u evropskoj štampi kada je za italijanskog premijera, nakon smene Berlusconi, došao Mario Monti, koji je i član Upravnog odbora Bilderberg grupe, a bio je i prvi predsednik grupe Brojgel (*Breugel*), *think tank* organizacije, "briselske, evropske i globalne laboratorije", koja se bavi istraživanjima, analizama i raspravama o problemima međunarodne ekonomije, a u čije članstvo su uključeni pojedinci iz EU, nacionalnih vlada i velikih međunarodnih korporacija.

Grupa Brojgel je osnovana u Briselu 2005. na osnovu dogovora francuskog predsednika Žaka Širaka i nemačkog kancelara Gerharda Šredera, a nazvana je po slavnom slikaru seoskih pejzaža i palog anđela Peteru Brojgelu iz XVI veka.

KARTELI MOĆI

Uticaj Trilaterale na karijere političara u Nemačkoj zapaža autor "Špigla" Nikolaj Kvašnjevski u tekstu pod naslovom "Teorije zavere: Bilderberg – kartel moći".

On ironično piše da se "najmoćniji među moćnima" svake godine nalaze u nekom luksuznom hotelu negde u svetu ne bi li "tri dana delili svet među sobom". Skupovima prisustvuju aktuelni i bivši šefovi država i vlada, diplomate, šefovi koncerna, vojnici, plemići, intelektualci i poneki novinar.

Prema prvobitnoj ideji, članovi ove transatlantske konferencije moraju da budu ljudi "uticajni i cenjeni, koji raspolazu posebnim znanjem ili imaju mnogo iskustva", da bi preko svojih "ličnih kontakata i uticaja na nacionalne i međunarodne krugove" mogli da pomognu da se ostvaruju ciljevi Bilderberga.

Zbog toga što se od javnosti krije o čemu "kraj kamina, u baru ili u sauni" mozgaju članovi Bilderberga, otvaraju se bezbrojne mogućnosti za teoretičare zavera. Na primer sledeće indicije: sadašnju kancelarku Nemačke Angelu Merkel pozvali su 2005. godine na konferenciju i nekoliko meseci kasnije postala je najmoćnija žena Nemačke; bivši kancelar Helmut Kol bio je prisutan 1980. i dve godine kasnije došao je na čelo vlade, a Helmut Šmit bio je pozvan 1973. pa je za samo godinu dana postao kancelar.

Neki nemački političari i novinari kažu da se konferencije Bilderberga održavaju kao i sve druge konferencije i da ih ne treba mistifikovati, i u tom smislu predlažu da ubuduće budu otvoreniji prema javnosti.

Zašto i ne bi, "slobodna štampa" je inače instrument tih moćnih krugova za širenje "dogovorene propagande", za nametanje tema javnosti, za proglašavanje "neminovnosti", zato na tim skupovima sa kojih se ne sme ništa citirati ima i ljudi iz medija. Raspravlja se u poverenju, a objavljuje samo ono što treba. Među članovima američkog Saveta za međunarodne odnose, na primer, ima ličnosti iz medija i šou-biznisa (Farid Zakarija iz CNN-a, Anđelina Džoli, kao što

NOVAC I POLITIKA: Dejvid Rokfeler, Bil Clinton, Angela Merkel

Foto: Fonet, Reuters

kao 'internacionaliste' koji kuju zaveru sa drugima širom sveta da se izgradi više integrisanih globalnih političkih i ekonomskih struktura – jedan svet ako hoćete. Ako je to optužba, stojim kriv, i ponosan sam na to."

KONTROLA NOVCA I SUZBIJANJE DEMOKRATIJE

Kritičari "trilateralizma" i "bilderbegovštine", međutim, ukazuju na to da preko ovakvih "zavereničkih" grupa krupni kapital kontroliše političke elite, a to znači vlade, novac, imovinu – da zapravo suzbija demokratiju.

Na primer, pomenuti Danijel Estulin nalazi da 70 do 80 odsto zakona usvojenih u evropskim zemljama predstavlja kopiranje odredbi koje su napisali neimenovani birokrati u Briselu ili Luksemburgu.

Da li se to revidira "Rotšildova formula" nastala kada je patrijarh moćne familije iz XIX veka Amšel Rotšild izjavio: "Daj mi kontrolu nad nacionalnim novcem i ne interesuje me ko donosi zakone"?

U jednom izveštaju Trilateralne komisije 1975. godine, Semjuel Hantington (1927–2008) upozorava na "opasnost preterane demokratije" i kaže: "Liberalizam usporava logiku demokratije, a demokratija se protivi logici liberalizma. Demokratijom se ne može vladati. Ograničavanje učešća masa u političkim odlukama i prenošenje odlučivanja u ruke korporativnih elita je neizbežno." Tokom "koegzistencije" liberalizma i demokratije, ideja korporativne demokratije ili socijetalnog korporativizma je bila u početku kompatibilna sa karakteristikama države blagostanja.

Trilateralista Zbignjev Bžežinski (koosnivač Trilaterale) pisao je u svojoj knjizi "Između dva doba – uloga Amerike u tehnološkoj eri" da narod, vlade i ekonomije svih nacija moraju da zadovoljavaju potrebe multinacionalnih banaka i korporacija, da neadekvatni stari okvir institucionalne politike s njenom sferom uticaja, s fikcijom suvereniteta, nije više kompatibilan s realnošću.

MILAN MILOŠEVIĆ
ANDREJ IVANJIC

sastancima Trilaterale prisustvuju i ljudi globalnih mreža, poput CBS-a).

Kritičari kažu da je na Volstritu još u devetnaestom veku uočeno da je najbolji način za uspostavljanje monopola da se kaže da je nešto "za javno dobro i u javnom interesu". To je, kažu, naučio i Dejvid Rokfeler od svog oca Džona D. Mlađeg, koji je to naučio od svog oca Džona D. Starijeg.

INTEGRATIVNI FAKTOR

Ciljeve Trilaterale kritičari opisuju kao koordinaciju vodećih sila Amerike, EU, Japana. Drugi kao težnju ka jednoj svetskoj vladi, obeshrabrivanje protekcionizma i nacionalizma. Treći kao odbranu interesa kapitalizma u eksplozivnom svetu i kao traženje kompromisne formule da vladajuće elite ne bi udarile jedna na drugu u borbi za globalnu dominaciju. Po četvrtima, njihova koordinacija za rezultat ima upravljanje svetom kao kompanijom, relativizovanje državnih suvereniteta, prenošenje nacionalnih suvereniteta na super-državu.

Peti pominju onu američku izreku koja kaže da je novac majčino mleko politike, pa naglašavaju kako su neki od savremenih političkih procesa bili povezani s težnjama krupnog kapitala.

Kaže se, na primer, da je Jozef Retinger, katolički sveštenik koji se raspodio zbog celibata, jedan od osnivača Bilderberg grupe i njen sekretar do smrti, bio jedan od intelektualnih arhitekata evropskih integracija i navodno se oslanjao na Rokfelere i na američki Savet za spoljne poslove, koji su podržavale Karnegijeva korporacija (*Carnegie Corporation*) i Fordova Fondacija (*Ford Foundation*). On je još 1946. na Kraljevskom institutu za međunarodne odnose (*Royal Institute of International Affairs*, britanski pandan i sestrinska organizacija američkog Saveta za inostrane poslove) zastupao tezu da Evropa treba da postane federalna unija

evropskih zemalja. Smatra se jednim od osnivača Evropskog pokreta (*European Movement*), lobističke organizacije posvećene stvaranju federalne Evrope.

Početak ujedinjenja Evrope povezan je inače s ujedinjenjem francuske i zapadnonemačke industrije uglja i čelika i s nastankom šestočlane Zajednice za uglj i čelik 1951, za čijeg se idejnog tvorca smatra francuski ministar spoljnih poslova Robert Šuman, a na osnovu plana svog sunarodnika, ekonomiste Žana Monea. Sledi potom stvaranje Evropske ekonomske zajednice u Rimu 1957, pa stvaranje Zajednice slobodne trgovine (EFTA), pa uvođenje jedinstvene evropske valute (ECU) evra, pa pokušaj da se neoliberalnim, panevropskim ugovorom iz Lisabona u "socijetarnu" zapadnu Evropu ugraju neoliberalna pravila – veće privatizacije, manje radničkih prava i socijalnih davanja, itd.

S druge strane Atlantika Bilu Klintonu je Dejvid Rokfeler navodno objasnio, kada je 1991. bio udostojen poziva u klub, da je u opštem interesu Severnoamerički ugovor o slobodnoj trgovini (NAFTA, *North American Free Trade Agreement*, ugovor SAD, Kanade i Meksika). Po toj verziji, čim je Klinton došao na vlast 1994, NAFTA je po brznoj proceduri zaživela. Godine 2001. na dnevnom redu je bila tema "Budućnost severnoameričke integracije u svetlu terorističkih napada".

Volja naroda se relativizuje: Henri Kinsindžer je jednom rekao da su Amerikanci protiv intervencije UN u Los Angelesu, ali da bi u drugim okolnostima možda takvu intervenciju tražili.

To kapitalističko podsticanje integracije uglavnom se ocenjuje kao pozitivno, a patrijarsi kapitala se žale i na svoje države. Osnivač Trilaterale Dejvid Rokfeler, na primer, u Memoarima piše: "Neki čak veruju da smo 'kabala', deo tajnog rada protiv najboljeg interesa Sjedinjenih Država, i karakterišu moju porodicu i mene

Za svakoga ponešto

Nedavni masovni protesti zbog poreza na internet otvorili su stara pitanja: da li je premijer Viktor Orban opasan populist, ili državnik koji jača nacionalni i ekonomski suverenitet Mađarske? Dok ga Zapad optužuje da guši demokratiju, Orban se okreće Rusiji i Kini i suvereno vlada Mađarskom

Pre samo četiri godine tajno snimljeno priznanje tadašnjeg premijera Mađarske Ferencu Đurčanjija da je lagao i varao javnost "kao pas", ne bi li se njegova Mađarska socijalistička partija (mszP) održala na vlasti, zapalilo je Mađarsku. Usledile su masovne demonstracije koje su bile uvertira za veliki politički *come-back* Fidesa i njegovog lidera Viktora Orbana, koji je na krilima protesta i opšteg nezadovoljstva birača osvojio dvotrećinsku većinu u parlamentu.

Nakon što su Fides i Mađarski hrišćanski demokrati na parlamentarnim izborima u aprilu ove godine osvojili drugi put zaredom dvotrećinsku većinu, Mađarska je ponovo na ulicama – ovog puta zbog

najave Orbanove vlade da će uvesti porez na podatke skinute sa interneta. Trebalo je da sa 150 forinti (nešto manje od 60 dinara) bude oporezovan svaki gigabajt datunodovanih podataka, s obrazloženjem da je cilj ovog poreza da nadomesti manjak koji se u kasi pojavio prelaskom sa telefona na internet komunikacije, ali i da se destimuliše internet piraterija.

Sa prosečnom mesečnom potrošnjom od pedesetak gigabajta, porez bi predstavljao udar od oko 30 evra novih nameta po domaćinstvu. U zemlji u kojoj prosečna plata iznosi oko 500 evra najava vlade bila je prst u oku ne samo građana, već i malih i srednjih preduzeća koja jedva preživljavaju.

NAROD SE PITA

Ovakav vid poreza je novina u svetu, mađarski doprinos razvoju originalne poreske misli. Kombinacija udara na novčanik i teza o udaru na osnovna građanska prava još jednom je rezultirala burnom reakcijom. Na desetine hiljada demonstranata izašlo je na ulice Budimpešte, odziv je bio znatno manji u ostalim gradovima. Procene o broju učesnika se veoma razlikuju: mađarski mediji govore o do 40.000 ljudi u Budimpešti, dok strane agencije, poput Rojtersa, govore i o 100.000 ljudi odlučnih da spreče uvođenje poreza na prenos podataka na internetu.

Zanimljivo je da iza protesta ne stoje

APSOLUTNA VLAST: Premijer Viktor Orban u parlamentu

Foto: Fonet/AP

opozicione stranke, već civilno društvo. Ljude na ulice nisu izveli ni rascepkana levica, ni zbunjeni liberali, ali ni nešto organizovanija ekstremna desnica, već jedna grupa na Fejsbuku koju danas prati preko 200.000 ljudi.

Veličina protesta mahom mladih ljudi naterala je vladu da predlog povuče i da ga suštinski modifikuje. Premijer je tom prilikom izjavio da vlada ne može da vlada mimo volje naroda kao i da on nema nameru da zloupotrebljava dvotrećinsku većinu za nametanje mera koje narod ne želi. Izgleda, međutim, da će porez ipak biti uveden, ali sa maksimalnih 700 forinti (oko 300 dinara) dažbina, što je samo indikator koliko je mađarskoj vladi ponestalo izvora prihoda.

SKRETANJE PAŽNJE

Dok jedni nakon povlačenja, odnosno izmene Zakona o porezu na internet, hvale spremnost Vlade da sluša narod i u tome vide suštinski dokaz njene opredeljenosti da deluje u skladu sa demokratskim principima, kritičari vide početak kraja Viktora Orbana kao neprikosnovenog kreatora mađarske zbilje. Oni radikalniji tvrde i da je ovo bio pokušaj da se građani sa interneta usmere ka državnim medijima kao glavnom izvoru informacija.

I jedni i drugi i treći se, međutim, slažu u jednom – Orban ima nepogrešiv politički instinkt i sposobnost upravljanja krizama, pa razume da ga je eskalacija građanskog protesta dovela na vlast i da ga sa vlasti može i skloniti. Nešto što njegovom socijalističkom prethodniku nije palo na pamet dok nije postalo suviše kasno.

Čuju se i tvrdnje, mahom iz nevladinog sektora, da je čitava predstava oko poreza orkestrirana kako bi se zamaskirao diplomatski skandal bez presedana u skorijoj istoriji mađarsko-američkih odnosa. Naime, Sjedinjene Države su nedavno saopštile da su zabranile ulazak u SAD šestorici vladinih zvaničnika zbog njihove navodne umešanosti u korupcionaške afere. Oni su, kako prenose samostalni informativni portali u Mađarskoj, pobedu na tenderima uslovljavali time da

strane firme koje na njima učestvuju za uzvrat zaposle njima bliske ljude. Ni američka ambasada, ni mađarska vlada nisu potvrdile, ali ni demantovale ove navode.

RECEPT ORBANOVOG USPEHA

I ako su mu građani na skupovima protiv internet poreza skandirali "Viktator, Viktator", Orban iza sebe ima čak tri izborna procesa koja su za manje od šest meseci zacementirala legitimitet njegove vlade. Naime, Fides je razneo opoziciju na izborima i za mađarski i za Evropski parlament i konačno za lokalne skupštine. Danas kontrolišu ne samo dve trećine parlamenta, već i svih 19 županijskih (regionalnih) skupština, kao i vlast u 20 od 23 grada, uključujući i glavni, Budimpeštu.

Ovakva, u demokratijama istočne Evrope neviđena podrška, koju Orban uživa, uz izlaznost koja ja se kreće od 40 do 50 odsto, rezultat je niza ekonomskih i političkih mera, uz koje gotovo po pravilu stoji epitet "kontroverzne". Čini se da su smišljene po uzoru na čuveni slogan "Pekabetine" reklame: za nekoga sve, za svakoga ponešto.

Možda najbolji primer jeste zakonsko rešenje koje je defakto zabranilo bankama u Mađarskoj da kredite građanima obračunaju u devizama, već da to čine u forintama, i naložilo kompenzaciju za sve korisnike kredita uzetih u evrima ili švajcarskim francima, po, kako tvrdi Orban, "nefer uslovima". Ovaj zakon koštao je samo dve austrijske banke (Rajfajzen i Erste) oko tri milijarde dolara, uneo nervozu u poslovnu zajednicu, ali i zacementirao Orbana u mađarskom javnom mnjenju kao zastupnika interesa "malog čoveka". Kada se ovome pridoda smanjenje poreza na lične dohotke (uvedena je jedinstvena stopa poreza od 16 odsto) i cena komunalija, pre svega gasa, postaje jasno zašto Mađari sa nižim prihodima spremno izlaze na birališta i glasaju za Fides. Tome treba pridodati i podilaženje nacionalističkim strastima.

NACIONALIZAM I DESNICA

Za Mađare koji su skloniji nacionalističkom svetonazoru, Orban je čovek koji ispravlja istorijske nepravde. Najbolji primer je Zakon o državljanstvu, koji je pašao, sa sve glasačkim pravom, omogućio

NEOFAŠISTI: Šef Jobika Marton Dendeši

Foto: Reuters

za skoro deset miliona Mađara u dijaspori. Tako se u očima dela birača ostvario san o pred-trijanonskoj Mađarskoj, makar samo administrativno. O verbalnim čarkama sa susedima i nacionalističkim vinjetama u govorima širom Mađarske, a posebno u Erdelju, odnosno Transilvaniji, da i ne govorimo.

Jedna od retkih susednih zemalja sa kojima je Orban našao zajednički jezik kada je u pitanju položaj domaćeg mađarskog stanovništva, jeste Srbija. Skorašnja poseta mađarskog predsednika Adera (takođe Fidesovca) Srbiji i istorijsko pomirenje Srba i Mađara koje je proklamovano tom prilikom, ojačalo je pozicije Orbanove vlade u delu birača unutar nacionalističkog korpusa.

Za otvoreno antisemitski i neofašistički nastrojene ekstremiste, Orban je, pak, "ljigavi saradnik cionista". Činjenica da je, na primer, otvorio Svetski kongres Jevreja, čini se da je dovoljna za ovakve etikete i ako se u jevrejskoj zajednici u Mađarskoj već duže vreme otvoreno priča o tolerisanom porastu antisemitizma. Nije neobično čuti da pojedine desničarske grupe deluju pod prikrivenom kontrolom vlasti, kao jedan od načina da se upravlja strahovima i nesigurnošću glasača, što je nešto što mađarsku političku scenu čini veoma sličnom srpskoj.

Manje ili više prijemčivo za ideje koje baštine nacionalizam, danas je oko 60 odsto aktivnih glasača (koliko ih glasa za Fides i desni Jobik), i to je baza koja se ne može zanemariti. Svesna je ovog i lokalna levica, koja je i sama sklona ekskurzijama u nacionalne teme.

USTAVNE PROMENE

Orban je iskoristio svoju apsolutnu većinu u parlamentu i pred kraj svog prvog mandata promenio Ustav. Bio je ovo jedini način da se jednom za svagda raskrsti sa ostacima "komunističke oligarhije" u državnim strukturama, kako je taj potez objašnjavao Fides, odnosno brutalna metoda da se sve državne institucije – pre svega finansijske poput Narodne banke – stave pod partijsku kontrolu, kako je tvrdila opozicija, ali i kritičari iz inostranstva.

Promene Ustava su vrlo brzo postale kontroverzne, jer su o njima negativne ocene imali gotovo svi, osim Orbana i njegovih saveznika – od Venecijanske komisije, autoriteta u domenu ustavnih rešenja, preko Evropske komisije i parlamenta, pa sve do američke administracije. Pod kontrolu vlasti, ili oslobođene od ostataka komunizma, zavisi od toga koga u Mađarskoj pitate, stavljeni su mediji i Centralna banka, a potom je uveden novi izborni sistem na svim nivoima. Uvedena je i kontrola poslovanja nevladinih organizacija, posebno onih koje se finansiraju iz inostranstva, što je u levičarskim krugovima, ali i u dobrom delu međunarodne javnosti, protumačeno kao nasrtaj na građanske slobode i uklanjanje svakog izvora kritičkog mišljenja.

PRIVREDNI RAST

Ovakva politika i ekonomija, ovih dana lucidno nazvana i *Orbanomics*, u kojoj popularne (ili populističke, kako je kome drago) ekonomske mere prati povećanje nameta privredi i jedna opšte uzet hirovita poreska politika, uz stalno ulagivanje nacionalizmu, dala je u praksi mešovite rezultate.

Politički je na lokalnom planu pomogla da se Orban i Fides pozicioniraju kao neprikosnoveni politički lideri. I ako je na nedavnim izborima dobio oko 450.000 glasova manje nego 2010. godine, smanjenje broja poslanika u parlamentu i promena izbornih pravila omogućili su mu drugi dvotrećinski mandat. U isto vreme, Orbanova politika je na međunarodnom planu dovela Mađarsku u sukob sa Briselom i Vašingtonom.

Kada je ekonomija u pitanju, kritičari tvrde da je poraslo nepoverenje investitora, te generalno otežano poslovanje u

Mađarskoj i pored toga što je uspostavljen jedinstveni porez na korporativnu dobit od 19 odsto. Vlada, pak, tvrdi da je jedina u istočnom delu EU koja četiri godine zaredom drži deficit na nivou zacrtanog i hvali se drastičnim smanjenjem broja nezaposlenih – sa 11,4 odsto, koliko je bilo u trenutku kada je Orban preuzeo vlast, na sadašnjih 7,4 odsto (septembar 2014), što je u isto vreme i rekordno niska nezaposlenost još od pada komunizma.

Ekonomisti upozoravaju da je smanjenje broja nezaposlenih veštački izazvano nizom javnih radova, to jest da se nezaposlenost smanjuje novcem iz budžeta, što je dugoročno neodrživo. Kontraargumenti koji stižu iz Ministarstva finansija su da zemlja od početka 2013. godine beleži stalan rast BDP-a, koji je u prošloj godini iznosio čak tri odsto, što najviše doprinosi auto-industriji – u Mađarskoj su od dolaska Fidesa na vlast svoja proizvodna postrojenja otvorili i giganti poput Mercedes a i danskog proizvođača igračaka LEGO.

I zvanična statistika, međutim, pokazuje da nije došlo do rasta potrošnje građana, a omanulo se i u stimulisanju proizvodnje i izvoza, naročito u domenu malih i srednjih preduzeća. Ova dva faktora su i dovela vladu u situaciju u kojoj mora kreativno da razmišlja kada su u pitanju novi porezi. Posledica ovakvog stanja je i podatak da su poreski nameti privredi u konstantnom porastu od 2010. godine naovamo, što je jedna od retkih konstanti mađarske ekonomije. Ekonomske probleme doneo je i sukob sa EU i NATO saveznicima, pa su se rešenja počela tražiti u Moskvi i Pekingu.

Vlada za sledeću godinu najavljuje ambiciozan budžet u skladu sa rastom BDP-a. Planiraju se veća izdavanja za odbranu i učestvovanje u programima NATO pakta, postizanje totalne zaposlenosti i poreska politika povoljna za razvoj male privrede. Kako bi zadržao u svojim rukama ekonomske poluge, Viktor Orban najavljuje da Mađarska ne planira da forintu zameni evrom pre 2020. Od zemalja koje imaju želju da uđu u evrozonu traži se i da BDP bude najmanje 90 odsto prosečnog BDP-a unutar evrozone, dok se Mađarska prema najnovijim podacima zavoda za statistiku nalazi na 67 odsto.

OKRETANJE KA RUSIJI

Odnosi Rusije i Mađarske i percepcija Rusije kod Mađara, opterećeni su negativnom ulogom koju su Rusi imali u najkritičnijim trenucima moderne mađarske istorije. Rusi imaju neslavnu ulogu u slamanju dve revolucije, koje se u nacionalnom narativu ne samo drže na posebnim pijedestalima, već taj narativ i suštinski definišu (one iz 1848. i 1956. godine), pa se većina Mađara mršti na sam pomen Rusije. Zbog toga bi sve prisniji odnosi Budimpešte i Putinove Rusije i ono što se percipira kao udaljavanje od SAD i Brisela, u čije je naručje zemlja pobegla 1989. godine, mogli da predstavljaju iznenađenje.

Međutim, kada se posmatra kroz pragmatičnu politiku koju Orban vodi, ovakav razvoj događaja se čini jednim logičnim, pokazujući u istovremeno političku šizofrenost post-sovjetske centralne Evrope, koja još uvek, sa manje ili više uspeha, traži svoj identitet za 21. vek.

Sve postaje jasnije ukoliko se veze Orbana i zvanične Moskve gledaju kroz prizmu energetske politike, koja direktno i trenutno utiče na standard građana. Smanjenje cene gasa za domaćinstva jedan je od onih Orbanovih poteza, koji su gurnuli Mađarsku u zagrljaj Rusije i Vladimira Putina, odakle dolazi većina gasa. Krešendo ove energetske romanse zbio se početkom godine, kada je sa ROSATOM-om ugovoren kredit vredan deset milijardi evra (deset odsto mađarskog BDP-a) za proširenje kapaciteta jedine nuklearne elektrane u Mađarskoj, iz koje se već podmiruje polovina domaćih potreba za električnom energijom. Tako će Orban, zahvaljujući Moskvi, dobiti kontrolu nad suštinski bitnim ekonomskim reglerom kojim može lako da utiče na raspoloživanje mađarskog glasača.

Jeftiniji energenti – više glasova, a o ideologiji onda kada ona bude bitna biračima, kao da poručuje Viktor Orban. Zbog ovakve politike kritičari i tvrde da je Orban populist, ništa bolji od Putina ili Erdogana, a oni koji ga podržavaju da je državnik koji jača nacionalni suverenitet i nezavisnost.

Nije Moskva jedina nova adresa na koju kuca mađarska vlada u potrazi za formulom bržeg ekonomskog oporavka. Približavanje Kini predstavlja jedan od

INTERNET PROTESTI: Neočekivano veliki broj demonstranata u Budimpešti

Foto: Fonet/AP

“kapitalizma” kakvi se mogu naći u Singapuru, Turskoj ili Rusiji.

Američka administracija je otišla najdalje u pokazivanju svog nezadovoljstva političkom situacijom u Mađarskoj. Pored pomenute zabrane ulaska mađarskim zvaničnicima, zamenica državnog sekretara SAD Viktorija Njuland je mađarske političke lidere bez uvijanja okarakterisala kao “licemere” koji se štite Članom 5 povelje NATO-a, dok u isto vreme gaze slobodu medija, štite korumpirane zvaničnike i “demonizuju organizacije građanskog društva”, odnosno ruše u svojoj zemlji sve što Alijansa svojim postojanjem treba da čuva.

I sam predsednik SAD Barak Obama je, govoreći o uslovima u kojima rade organizacije građanskog društva, Mađarsku uporedio sa nizom nimalo laskavih zemalja poput Venecuele, Kine ili Azerbejdžana. Ovo je do sada nezabeleženo u odnosima dve članice NATO-a, mera političkog pritiska koja do sada nije primenjena ni na jednu članicu EU.

DIJALOG ILI KONFRONTACIJA

Ostaje da se vidi koliko će se vremenom potvrditi teorije o spremnosti vladajuće partije da omogući otvoren društveni dijalog i kompromis po pitanju budućnosti Mađarske, kao i civilnog društva, da u nedostatku organizovane opozicije formuliše i zastupa zahteve svih mađarskih građana.

Uprkos vladinoj odluci da temeljno revidira svoj originalni predlog poreza na internet, deo demonstranata odlučio je da nastavi proteste do, kako kažu, obaranja Orbanove vlade. Nije neverovatno da oni misle da bi se mogao ponoviti uspeh demonstracija koje su oborile Đurčanjia. Koliko je ovo (ne)realan zahtev, govori i činjenica da broj demonstranata opada iz dana u dan.

Za razliku od demonstranta 2010. godine, ovi današnji nemaju moralno bankrotiranu vlast uhvaćenu u laži, već stabilnu, dvotrećinsku većinu potvrđenu na izborima na svim nivoima, na kojima opozicija nije uspeła da ponudi realnu alternativu.

TIBOR JONA

najambicioznijih spoljnopolitičkih projekata Orbanove administracije. Čini se da, kao i sa Moskvom, Orban ima uspeha i sa Pekingom, jer se sve češće u mađarskoj štampi mogu pronaći najave visokih kineskih državnika da bi baš Mađarska mogla biti izabrana kao glavna odskočna daska za kineske ekonomske projekte u Evropi.

PAKKE BARAKA OBAME

Veživanje za Moskvu izazvalo je nelađu, kako u Briselu tako i u Vašingtonu. Kriza u odnosima sa EU je dodatno produbljena sukobima oko realizacije projekta Južnog toka, koji bi Orbanu omogućio lakše igranje sa cenama energenata kao alatom unutrašnje politike.

Stanje odnosa Mađarske sa njenim zapadnim saveznicima jasno preslikava i odluka Norveške socijalističke vlade da

zatraži blokadu pristupa razvojnim fondovima EU, kao i da blokira više od 140 miliona evra iz norveških solidarnih fondova namenjenih razvoju Mađarske kao države koja se po ekonomskoj snazi nalazi ispod evropskog proseka. Norveška je u isto vreme rešila i da poveća finansijsku podršku civilnom društvu u Mađarskoj, što je navelo Orbanovu vladu da ih u otvorenom pismu ambasadorima EU i NATO zemalja optuži za politički motivisano podiranje i delovanje usmereno protiv demokratski izabrane vlade, ali i da kao kontrameru poveća kontrolu ovih donacija.

Dodatno ulje na vatru dolio je skorošnji Orbanov veoma konfuzan izlet u političku filozofiju, pun nejasnih paradigmi, kojima se bavio liberalnom demokratijom danas i planovima da Mađarsko društvo ustroji po modelima

Ko je potopio batlera

Da li su za katastrofalnu nesreću koja je u maju 2014. pogodila Obrenovac, ali i brojne druge gradove i naselja ne samo u Srbiji već u celom regionu, zapravo krive – klimatske promene

Prošle nedelje, iz Kopenhagena je stiglo još loših vesti. Ako ste sasvim upućeni u problem klimatskih promena, posebno zainteresovani za pitanja životne sredine ili samo redovno pratite ovu seriju tekstova o klimi u nedeljniku "Vreme", verovatno vas nije preterano iznenadilo najnovije saopštenje Međuvladinog panela za klimatske promene (IPCC, *Intergovernmental Panel on Climate Change*) sa jednog klimatskog skupa u Kopenhagenu. No, ako do sada niste obraćali previše pažnje i sada ste prvi put zaista odslušali vest o globalnom zagrevanju, a da – dok voditelj sa "važnijih" vesti umorno prelazi na klimu, ne prebacite kanal ili odete po čips – možda vas je sasvim zateklo što "čovečanstvo mora sasvim prestati da koristi fosilna goriva, ugalj i naftu, najkasnije do 2100. godine ili će doći do dramatičnih posledica po planetu". Moguće i da ste se nakon ove vesti malo zabrinuli.

Vesti iz Kopenhagena, naravno, nisu nove, ali predstavljaju novo upozorenje jer su utemeljene na do sada najpreciznijem izveštaju o klimi koji čovečanstvo ima. Naime, u Kopenhagenu su se, u organizaciji IPCC-ja okupili predstavnici država, nauke i politike kako bi napravili sintezu izveštaja koji su objavljeni tokom prethodne godine, a koji su jednim imenom poznati kao *Peti izveštaj*, i obuhvataju naučnu podlogu, ekonomsku analizu, predloge kako smanjiti CO₂ i kako se prilagoditi klimatskim promenama. Rezultat celonedeljnih oštih pregovora u medije je izašao kao "dramatičan scenario za budućnost planete".

Upozorenja o ozbiljnim posledicama klimatskih promena, međutim, ne stižu samo iz Kopenhagena. O tome se govori još otkako se sedamdesetih godina 20. veka počelo sumnjati da nešto nije u redu sa koncentracijom ugljen-dioksida (CO₂) u atmosferi i da globalna temperatura zato raste, a klima se menja. No, poslednjih godina, o klimatskim promenama ne govore samo ekološki aktivisti,

političari i meteorolozi, nego i sama priroda. Srbija je takvo jedno "obaveštenje" proteklog proleća preskupo platila – nezapamćenim razaranjem tokom poplavnog talasa u maju 2014.

UKLETI REGION

Kao i uvek u danima nakon velikih nesreća, posle razornih poplava koje su pogodile Srbiju, Bosnu i Hercegovinu i Hrvatsku, počela je potraga za uzročnikom, odnosno onim ko je svojim postupcima ili pak nečinjenjem doveo do katastrofe kakva u ovdašnjim krajevima nije zabeležena otkad se prati hidrološka situacija. Potraga za krivcem u ovakvim situacijama je sasvim prirodna – nastradalo je mnogo ljudi, hiljade i hiljade građana je ostalo bez kuća i imovine, razoren je Obrenovac, ali i mnogi drugi gradovi i naselja, čitava područja su promenila svoj lik zbog vode i klizišta, uništena je značajna infrastruktura, a ukupna materijalna šteta ima ogromne razmere.

Zahvaljujući solidarnosti koja, uz neviđenu nesreću, takođe nije u toj meri ranije viđena u Srbiji, prve posledice su otklonjene. Prikupljena su i značajna sredstva za obnovu kako od građana i privrede tako i od stranih donatora. Veliki broj ljudi se tokom leta vratio u svoje domove, brojni objekti su obnovljeni, a institucije u poplavljenim područjima funkcionišu. No, pola godine kasnije, nezanemarljiv broj ljudi čeka zimu u neodgovarajućim uslovima, a popravke i povratak na staro će verovatno trajati godinama, ako ne i decenijama. Prema više izveštaja šteta od poplava se može proceniti na više od 1500 miliona evra.

Uz tako strašne posledice neko jednostavno mora biti kriv. U medijima širom Balkana vidimo da je spisak osumnjičenih zaista dug – nominovani su bili Bog, Vlada i štabovi za vanredne situacije, vladajuća stranka, zatim opozicija i lideri lokalnih samouprava, potom pobednica ovogodišnjeg takmičenja Evrovizije, kao i čitav narod sa svojim gresima,

policija, vojska, vodoprivredna preduzeća, meteorolozi i Republički hidrometeorološki zavod (koji su jedini bez sumnje potpuno nevini). Neizbežno, okrivljen je i HAARP, antene sa Instituta za fiziku i zavera Sjedinjenih Američkih Država.

A od svih je zaboravljen bez sumnje najodgovorniji krivac – klimatske promene. Mada je kao "batler" u krimi-romanu pominjan svuda, pa i na početku ovog teksta, ironija je da je javnost u Srbiji toliko duboko nezainteresovana za ovog krivca da ni tako strašna nedaća nije skrenula malo više pažnje na njega. Naime, intenzitet ciklona nad Zapadnim Balkanom koji je doveo do nezapamćenih padavina u maju 2014, a potom posledično do poplava, bio je toliki da se sasvim uklapa u matricu predviđanja o tome kakve će biti posledice globalnog zagrevanja u 21. veku.

Kako za "Vreme" kažu na Institutu za meteorologiju Fizičkog fakulteta Univerziteta u Beogradu, svi klimatski modeli koji predviđaju šta donosi globalno zagrevanje do kraja veka, pokazuju da region Zapadnog Balkana spada u takozvane vruće zone, gde će posledice klimatskih promena ostaviti dramatične efekte. Srednji rast globalne temperature od 2 stepena do 2100. znači da će tokom veka biti daleko više ovakvih nepogoda, ciklona, ledenih talasa, a uz to i poplava, nego što bi bilo da čovek u poslednjih 140 godina nije spalio toliku količinu fosilnih goriva i u atmosferu ispustio ogromnu količinu CO₂.

HILJADUGODIŠNJI DOGAĐAJ

Kakav god stav imali o tragediji iz maja 2014, kad je vodena stihija u zoru 16. maja probila sve odbrane i prodrla u Obrenovac, bunovni stanovnici su se najednom zatekli u onoj vrsti događaja čija je verovatnoća izuzetno mala. Pomenuti *Peti izveštaj* IPCC-a, kao dosad najtačnija međunarodna naučna studija o stanju klimatskih promena, najavljuje upravo takvu budućnost našeg regiona. Klimatski

modeli na osnovu kojih je izveštaj sačinjen uvek polaze od takozvane optimalne krive, a potom daju procenu rizika za razne scenarije, uključujući i povećanje učestalosti i snage *klimatskih ekstrema*. Zato naučnici smatraju da će ovakve maloverovatne nepogode postati mnogo češće. I da se praktično već događaju.

Da bi se to razumelo, moramo sagledati kako se rizik uopšte procenjuje. Za to pre svega mora postojati izloženost opasnosti. Ona je evidentna kad je reč o poplavama – ceo region, a posebno Srbija, izmrežen je vodenim tokovima i poplave su nešto što u ovoj oblasti predstavlja pretnju. Drugi aspekt u proceni rizika je sam izvor opasnosti – odnosno uzrok poplavnih talasa. Nije potrebno naročito duboko razumevanje meteorologije da bi se shvatilo zašto je opasnost od poplava povećana u uslovima klimatskih promena. Poremećaj klimatskih procesa znači da će se povećati razlika u intenzitetu padavina. I zato što će se one pojačati u nekim zonama, te će to mnogo češće dovesti do većih bujica.

Kad bacate novčić i pritom se kladite, rizik da opkladu izgubite procenite verovatnoćom od 50 odsto. No, kad želite da ozidate kuću i procenite rizik hoće li

je odneti prirodna stihija, mnogo više će vam značiti jedna druga, mada u suštini slična mera. Umesto verovatnoće da dođe do ekstremne nepogode koja bi vam mogla uništiti građevinu, zgodnije je da umesto procenata upotrebite broj godina u kojima se takva velika nepogoda događa – da li će se poplava pojaviti nakon svakih 10 godina, nakon 100 ili 1000 godina. U građevinarstvu je ustaljena norma da se objekti grade tako da budu dovoljno čvrsti da izdrže stogodišnje nepogode. Odnosno one koji su u poslednjih sto godina zabeleženi kao najveći.

Tokom nesreće u Obrenovcu, nakon što su prethodno podigli takozvanu crvenu uzbunu, meteorolozi su neprekidno govorili kako nas je zadesila "hiljadugodišnja nepogoda". Posledica klimatskih promena je upravo to što će se ekstremne pojave događati mnogo češće – na hiljadugodišnje incidente se više neće čekati ceo milenijum da se dogode ponovo. Uporedo sa tim, rast globalne temperature znači da će ne samo srednje lokalne vrednosti biti veće, nego će češći biti slučajevi ekstremnih temperatura. To za Srbiju znači da tokom najtoplijeg letnjeg dana u istoriji više neće biti zabeležena temperatura od 44 stepena, već će teorijski biti

INFRASTRUKTURA ZA STO GODINA: Poplavljeni Obrenovac, maj 2014.

Foto: Boris Subašić

moguće da temperatura leti dostigne i 52 stepena u hladu. Slično će se događati i na drugoj strani, sa niskim ekstremima temperature. Uz sušu koja vreba ceo region u drugoj polovini veka, uz ekstremno niske i visoke temperature, poplave i ciklone, uslovi za život će biti mnogo teži. Majske poplave upravo pokazuju da infrastruktura u Srbiji nije tome dorasla (o adaptaciji čitajte u sledećem broju).

U ovakav stav o budućnosti teško je poverovati kad tako dugo živite na području sa tako umerenom klimom kakva je na području Zapadnog Balkana, bez gotovo ikakvih ozbiljnih ekstrema, bez pustinja, tornada i ledenih zima, bez previše snažnih zemljotresa, gde najveće nedaće jedni drugima proizvode sami ljudi. Na drugim mestima nije sasvim tako. Uprkos ne samo tehnološkoj nego i socijalnoj razvijenosti, u drugim delovima sveta se mnogo češće događaju razne prirodne nepogode. Zemljotresi, cunami talasi, uragani i erupcije vulkana dostižu takve razmere da su stogodišnji događaji mnogo strašniji od onog sa čim se do sada suočavao ovdašnji građevinar. Uz klimatske promene, batler otvara vrata i – ekstremi sada dolaze i u naše krajeve.

¶

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

U narednom broju, 13. novembra,
o adaptaciji na klimatske promene

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
REGIONALNA KANCELARIJA ZA JUGOISTOČNU EVROPU

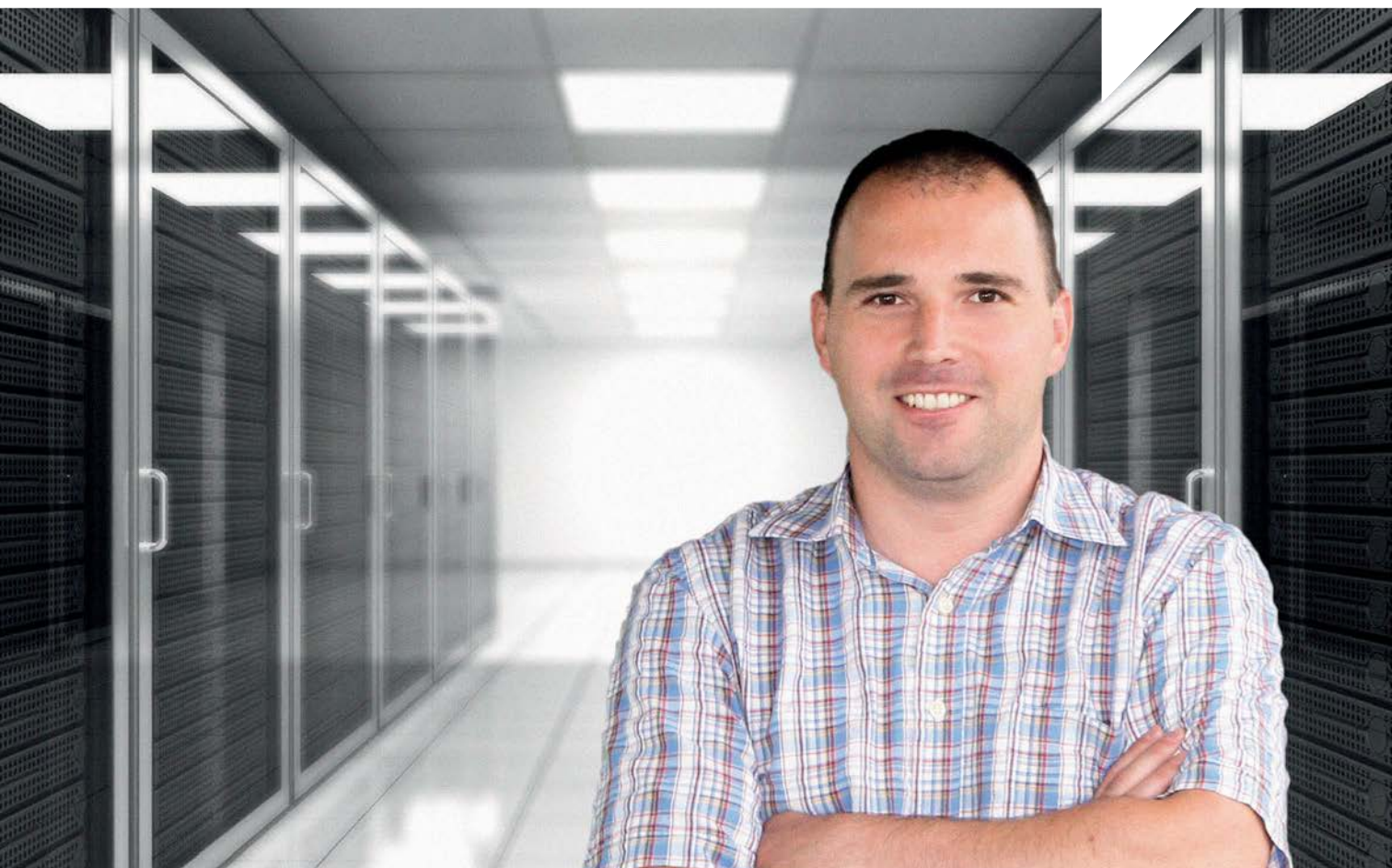
Stavovi izneti u članku ne predstavljaju nužno stavove Fondacije Hajnrh Bel.

Cloud izvor uštede: Nema skrivenih troškova

“ Prelaskom na Cloud sistem, vi u startu ostvarujete uštedu. Menjate način na koji razmišljate o troškovima, konačno se oslobađate brige za kvalitet i rashode držite pod kontrolom. U slučaju našeg Clouda, možete u dinar precizno da sračunate koliko će vas koštati nova softverska aplikacija ili novi Cloud server. ”

Bojan Manojlović

Solution Architect, EUnet

WEB
HOSTING

CLOUD
SERVERI

NAMENSKI
SERVERI

RAZVOJ

SOFTVER
KAO SERVIS

EUnet
eunethosting.com

Pitajte vašeg hosting experta - eunethosting.com
Telefoni 0700 600 500 i +381 11 3010 500 Email info@eunet.co.rs

Dva tvita od sto hiljada evra

Ako ste oduševljeni, uticajni tviteraš koji bi da ubeđuje okolinu da od tvitovanja može i da se zaradi, izbegnite fudbalera Rija Ferdinanda (Kvins park rendžers) ukoliko ga negde sretnete. Siroti Ferdinand nastradao je zbog tvitovanja, mora da plati kaznu od trideset hiljada evra i da propusti pet utakmica. Žalba ne odlaže izvršenje, a čovek se žali. Svima.

Šta je uradio? Eh, nije izdržao kritiku jednog korisnika koji je napisao da bi Rendžersi morali da angažuju nekog centralnog beka, aludirajući da je Ferdinand beskoristan. Rio mu je odgovorio (tvitom) u kome mu je pomenuo majku i to nakitio haštagom "drolja" (#sket). Par minuta kasnije dodao je novi tvit poručivši da ga sad ne prozivaju kako treba da bude primer drugima, već da prihvate "šorku", što bi moglo da se protumači kao poruka da je sve to samo mangupsko prepucavanje.

Na Ferdinandovu žalost, fudbalski savez nije imao smisla za takve dijaloge. Naročito jer je u pitanju *kriminal u povratu*. Pre dve godine Ferdinand je kažnjen duplo većom sumom jer je jednom prilikom podržao tviteraša koji je fudbalera Ešlija Kola nazvao Sneškom (*choc ice*), što je rasistički opis za nekoga ko je spolja crn a iznutra beo, kao sladoled, odnosno za crnca koji bi da bude belac.

Rija Ferdinanda na Tviteru prati gotovo šest miliona ljudi, što bi bio tiraž dobrog britanskog tabloida. Time su se vodili i fudbalski oci određujući kaznu bez imalo razumevanja za napetost, nervozu i druge moguće

razloge koji su ga naveli da brzopleto kucka.

No, njima je lako da vide sporni tvit kada o tome svi pričaju. Ali šta da pomisli izvesni Kristofer Ortiz iz Albukerkija, koji je povremeno vozio za pseudo taksi firmu UberX? Uber angažuje običan svet koji ima automobil za unapred dogovorene vožnje i sve se to radi internetom. Ortiza su klijenti visoko ocenjivali, ali mu je Uber ukinuo nalog jer je kompaniju, navodno, omalovažao na Tviteru.

A zapravo je jednom prilikom reagovao kada je čuo da je negde napadnut taksista napisavši da ni vozači Ubera nisu mnogo bezbedniji. Tada je otkrio da kompanija prati svoje vozače na Tviteru i analizira ono što pišu, a budući da oni nemaju tretman zaposlenih, već "nezavisnih saradnika", mogu da im se zahvale kada god pože. Ortiz se požalio prijateljima na Tviteru, stvar se proširila i Uber mu je uz izvinjenje reaktivirao nalog. Svedeno, nisu izbegli negativan publicitet, a Ortiz je ostao kraći za nekoliko stotina dolara jer nije mogao da radi u vreme lokalnog festivala, kada ima dosta posla.

Šteta od tvitovanja lakše se kvantifikuje nego korist, izgleda. Zato su u Srbiji najbrojniji anonimni tviteraši. S druge strane, poznati koji tvituju ne libe se težih reči koje ostaju bez posledica, ako zagađenje javnog prostora ne tretiramo kao ozbiljnu stvar. Britanci veruju da taj prostor vredi čistiti i da oni koji ga prljaju ima da plate kaznu. No, njih ograničava demokratija.

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

	bez PDF-a	sa PDF-om
6 meseci		
Srbija	950 din	1500 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd**, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje ili knjiga).

Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME isključivo na račun 160-302538-91. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

Kašika

Od sveg mogućeg pribora za jelo, kašika je jedino nezamenjiva. I ne samo to: kašika je simbol prave i zdrave ishrane, dostojne ljudskog bića. Dobro sad: nož se nekako podrazumeva, pa makar i džepni švajcarac; najbolja je sremačka brisa "udovica", onako dugačka i tanka, a ostali noževi mogu – ako baš treba (bajoneti su najgori, ničemu ne služe). Viljuška – uz dužno poštovanje našim precima i njihovim "zlatnim viljuškama" (kojima su, kaže jedan moj omiljeni pisac, "jeli ljudsko meso") – nije neophodna: svaki nož, pogotovo ta sremačka "udovica", može da je zameni. Kašiku, međutim, ne može da zameni ništa – osim ako ste spremni da vruću supu ili čorbu srčete iz konzerve ili manjerke; mislim da može i tako, ako nemate kašiku; ali – zašto je nemate?

Kao izviđački starešina zahtevao sam od mojih dečaka i cura da na svaki pohod ponesu kašiku (nož se podrazumeva); to nas je spaslo gladovanja u više navrata kad smo eksproprisali izvesne količine pasulja i slanine iz raznih planinarskih i lovačkih kuća, pa ih kuvali na licu mesta (te rezerve su ionako za to bile planirane, niko se nije ljutio zbog tih naših upada). Osim toga, zahtevao sam da svako nosi u rancu izvesnu količinu koncentrata goveđe supe u kockicama; i to je bilo od velike pomoći – zbog kašika koje smo nosili.

Kaže Bora Čosić, koji se u to razume, da "za svakodnevno preživljavanje dovoljna je jedna kašika koju neko drži u čizmi i jedan olupani tanjir, od pleha, na klimavom stolu". Tako je – ako se napravi makar i klin-čorba, što uvek može, naročito ako imamo te goveđe kocke. Umesto olupanih plehskih tanjira imali smo aluminijumske vojničke manjerke; sasvim dovoljno. Kašike su neki zaista nosili u čizmama, sa brisom "udovicom", a u džepovima su uvek imali fišek soli, komad slanine i krišku hleba. Bolje i to nego scena iz memoara Ilje Erenburga koji se seća da je svako, na ulazu u rusku radničku menzu, dobijao plehanu kašiku, a kao kauciju morao je ostaviti kapu ili čizmu. Je l' sad jasno koliko je kašika dragocena?

Kašika je, dakle, simbol, znak i neophodno sredstvo zdrave ishrane. "Dajte nešto kašikom", zavapiće svaka gladna duša, zgađena nad "brzom hranom" sa kioska. Kašika je takođe simbol blagostanja. Molim: Miroslav Krleža u svom proročanskom romanu "Banket u Blitvi" (to se danas zove "politička fantastika", mada je više nekako realizam) iz 1934. opisuje državu Blatviju (nekako najviše nalik na Srbiju iz 19. veka, sa sve radikalima) koja gladije vekovima. Pa kaže da se blatvijski seljak "toliko nagladovao vjekovima da se među mužima u drugoj polovini osamnaestog stoljeća razvio sulud i bolestan, polunabožan pokret kusalija kašičara koji su za božanstvo bili izvikali drvenu žlicu i njoj se molili kao bogu, jer im je postalo Idealom da se fažolove čorbe jedanput u životu

Foto: Julia Freeman-Woolpert

do sita najedu žlicom. Žličari su blatvijski razvili čitavu pučku kašičarsku poeziju o hljebu i o kašiki"; itd. Razumem ih potpuno: bez kusanja kašikom nema života. Uvek ću pretpostaviti makar i tanki pašta-fažol, samo da je vruć, "*Chateaubriandu za dve osobe*" (citat iz jednog kafanskog jelovnika). Još ako ima i leskovačke gruvane paprike... Izvadim kašiku iz čizme (mada sam je inače nosio u levom gornjem džepu jakne, uz rezervnu municiju, pa neka zvekeće), pa sednem i jedem. Ljudi: to je vruće i tačno! Tu staru kašiku od presovanog debelog rostfraj lima čuvam i danas.

Kašike inače dolaze u raznim oblicima. Ima malih, sasvim malih za espresso, pa kašičica kafenih; pa onih s dugom drškom za mućkanje cedevite i sličnih napitaka; pa supenih koje su jedine prave i o kojima je ovde reč. Nažalost, još niko ne pravi one kašike sa drškom dovoljno dugom da bi se njima kusalo iz istog kazana s Bebom Popovićem, ali setiće se neko i toga. Moja omiljena i nikad prežaljena kašika iz detinjstva bila je iz *Luftwaffe*: od nerđajućeg čelika, plavo bruirana kao pištolj stare i ugledne firme *Mauser*, pritom još i blago asimetrična, tako da u usta ulazi prirodno (što još niko nije naučio da imitira), sa onom vazduhoplovnom ptičicom na dršci. Ostale kašike Trećeg rajha, one prašinarske kojih je ovde ostalo tušta i tma, bile su aluminijumske, sa pticom *Wehrmachta*, ali nekako prostačke. Vazduhoplovci su, čini mi se barem po kašikama, ipak bili veća gospoda. Tu moju omiljenu kašiku odneo je đavo u jednom trenutku, u vihoru istorije i selidbi, a do dana današnjeg nisam je zaboravio. Detinjstvo je to.

Držite se, dakle, kašike, sestre slatke i braćo moja u Hristu! Ima ih raznih: najbolje su one prostačke, plehane kao iz ruske menze; ne padajte na zlato (to smo probali), srebro i slično; može i obični mesing, mada je ta starinska, štancovana, najbolja jer je skromna i radi radnju, o čemu je i reč.

Kašiku u čizmu ili u džep, pa u svet!

MILOŠ VASIĆ

AKCIJA

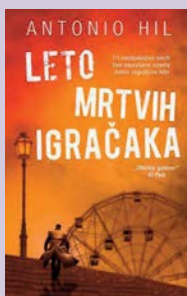
NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE **Laguna**

**Knjige za
299 dinara!**

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI“ U SRBIJI

Ponesite ovaj primerak „Vremena“ u neku od knjižara „Delfi“ i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.

Akcija traje od 10. oktobra do 10. novembra 2014.

Antonio Hil:
**LETO MRTVIH
IGRAČAKA**

Izvrstan španski krimić s inspektorom Ektorom Salgadam u glavnoj ulozi. Vrelo leto u Barseloni i jedno misteriozno samoubistvo čiji trag vodi do zla, droge i kriminala u svetu bogatih i moćnih

Frederik Lenoar
i Violet Kabezo:
OBEĆANJE ANĐELA

Ostrvo Mon Sen Mišel, tajna romaničke katedrale iz XI veka, putovanje kroz vreme, neobjašnjivi zločini, opasne ljubavne veze, hiljadugodišnje tajne... Metafizički triler književnice Violet Kabezo i filozofa Frederika Lenoara

Martin Valzer:
**POSLEDNJA
GETEOVA LJUBAV**

Izuzetan roman jednog od najznačajnijih pisaca savremene nemačke književnosti o nemogućoj ljubavi sedamdesetogodišnjeg Getea prema devetnaestogodišnjoj Ulriki fon Levecov

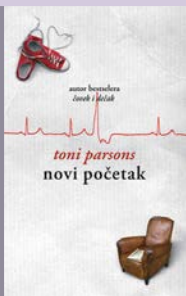
Hung Jing:
**ŠANGAJSKA
KONKUBINA**

Istorijsko-ljubavna priča čija se radnja odvija u jednom bordelu u Šangaju početkom XX veka i prati sudbinu ambiciozne kineske prostitutke i njen uspon u šangajskom podzemlju

Toni Parsons:
NOVI POČETAK

Posle srčanog udara, Džordžu Bejlju presaduju srce mladića i on dobija priliku da ponovo oživi svoju mladost. Još jedna dirljiva i zabavna Parsonsova priča o ljubavi, životu i međuljudskim odnosima

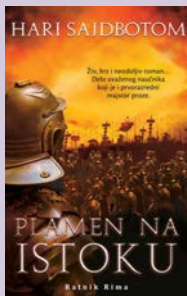
Sem Born:
**POSLEDNJI
OBRAČUN**

Denbraunovski triler o tajnom udruženju Jevreja koji su preživeli Holokaust i sada vode osvetnički rat protiv odbeglih nacističkih zločinaca skrivenih i u sedištu Ujedinjenih nacija

Katrin Hau:
**KNJIGA LEKOVA
DELIVERANS DEJN**

Novi pogled na čuvenu priču o vešticama iz Salema u romanu o potrazi mlade istoričarke za svojim pretkinjama u kome se istorijske činjenice i nauka mešaju s fikcijom i vradžbinama

Hari Sajdbotom:
PLAMEN NA ISTOKU

Godine 225. jedno izolovano utvrđenje na istočnim granicama Rimskog carstva samo pokušava da se odupre velikoj persijskoj vojsci. Uzbudljiva istorijska avantura

Dejvid Nikols:
POČETNO PITANJE

Sredinom osamdesetih jedan brucos po svaku cenu hoće da pobeđi na najgledanijem TV kvizu u Britaniji da bi osvojio devojkicu u koju je zaljubljen. Komedija o studentskim ljubavima, odrastanju i sazrevanju

Beti Herbert
52 ZAVOĐENJA

Posle deset godina braka Beti i Herbert pokušavaju da vrata požudu u svoju vezu i otpočnu igru zavođenja s pravilom – jedno zavođenje nedeljno tokom cele godine. Smešna, dirljiva, bezobrazna i romantična knjiga

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, Iamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)

Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjižare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)
Knjižara Delfi NS (Big Shopping Center, Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Knjižara Delfi Požarevac (Stari korzo 2, Požarevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Jagodina" (Vivo shopping park, Jagodina)

NEKA VAŠ PROIZVOD OSTANE VAŠ PROIZVOD

Sa svojom jedinstvenom kombinacijom materijala visokog kvaliteta Tetra Pak® štiti vaš proizvod od potencijalno štetnih uticaja sunca, vazduha i vlage, čuvajući sve hranljive sastojke koje održavaju vaš proizvod upravo onakvim kakvim ste ga vi napravili.

www.tetrapak.rs

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec